

# מחברים



גליון רכ"ב  
שמות, תשפ"ה

## העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

פנינים ואמרות  
נפלאות על פרשת השבוע פנינים חכמים ואמרות

**עמ' כ"א**  
מקושרים  
בסיפורים ופסיקה  
גיליון שבועי בעליל בנות וביאור תוכן התפילה  
עוד את המסורות במחשבות

**עמ' כ"ה**  
ובחרת בחיים  
גיליון שבועי ממשנת מור האור החיים רבי יצחק

**עמ' כ"ט**  
מכתלי  
בית ההוראה

### חדש בהיכל

#### סט עמוד העבודה המבואר (ב' כ"ר)

ספר עמוד העבודה המבואר להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זיע"א, מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצייונים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, נוספו כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות.



#### סט יסוד האמונה המבואר (ב' כ"ר)

ספר יסוד האמונה המבואר להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זיע"א, מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצייונים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, נוספו כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות.



#### סידור מחולק לשבת אותיות גדולות דמוי עור

סט סידור מחולק לתפילות השבת, באותיות גדולות מאירות עינים, נוסח ספרד, כרך א' לתפילות מנחה קבלת שבת וערבית לליל שבת, כרך ב' תפילת שחרית ומוסף, כרך ג' מנחה לשבת ומעריב למוצ"ש. בסידור זה אותיות התפילה גדולות במיוחד, הסידור נכרך בכריכה מפוארת דמוי עור מהודרת, בעימוד מושלם כמיטב מסורת ספרי 'ממלכת התורה - עוז והדר'.



להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

(י"ז טבת תרמ"ז) למד הקדושת יו"ט כפי שנסדר בסדר החק לישראל בפסוקי התורה, המספרת מלידת מושיען של ישראל אדון כל הנביאים משה רבינו ע"ה, שנאמר בו וְתֵלֵד בְּן וְתֵרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב וְתֵרְגֹמוֹ וְחֻזַּת יְתִיָּה אֲרֵי ט"ב וּפְרִשֵׁי הוּא מִגְמֵרָא סוּטָה שְׁנַתְמַלָּא הַבֵּית כּוּלוֹ אֹרֵה. וּבַיּוֹם שְׁלֵאֲחֵרִיו יוֹם עֵשֶׂק שְׁלֵפֵי סֵדֵר הַחֵק לְיִשְׂרָאֵל לְמַד הַקִּיּוּט בְּלִיל שֵׁישִׁי אֵת הַפְּסוּק (שמות ב, כא) וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה וְגו', אֵז נִתְבַּשֵּׁר מֵרַן הַקְּדוּשָׁת יו"ט מְלִידַת בְּנוֹ הַצֵּעִיר מְנַהֵגֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֵרַן רְבִינוֹ יוֹאֵל ט"ב הוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּדִּי מֵרַעִים וּמִיָּנִים בְּדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים.

מושיען של ישראל (ח"א דף נט)

#### מסינ' של משה בעבור כל אדם

וַיִּגְדֵל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וְגו' (ב, יא). וּבְרִשֵׁי וִירָא בְּסִבְלָתָם נִתְּנָה עֵינָיו וְלָבו לְהִיּוֹת מִיֵּצֵר עֲלֵיהֶם.

מסופר על הגאון רבי דובעריש מייזליש, רבה של ווארשה, ששתדלן גדול היה אצל המלכות. אף הוא היה משתדל בשביל כל אדם מישראל, ופעמים רבות הכניס עצמו בצרות בשל שתדלנותו. לא פעם הלשינו עליו בפני המלכות. והוא בשלו, לא השיב מעולם פני איש והוסיף ללכת אצל הרשות ולהשתדל בשביל בני ברית וגם בשביל שאינם בני ברית.

פעם שח רבי דובעריש, דבר זה למדתי ממשה רבינו, הוא סיכן עצמו בשביל אחד מאחיו, הלשינו עליו, והיה מוכרח לברוח ממצרים, והנה בא למדין וראה שעושים עוול לבנות יתרו, מיד מסר נפשו עליהם.

במשנת רש"י - בפרשתנו

#### קושיית הגר"ח קריזווירט להגר"א וסרמן באוטובוס

וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֶׁהוּ ה' וַיִּבְקֶשׂ הַמֵּיתוֹ (ד, כד).

סיפר הגאון הגדול רבי חיים קריזווירט זצ"ל: בבחרותי בוורשא נסעתי באוטובוס, ולפתע צדו עיני את מרן הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל ראש ישיבת ברנוביץ' היושב באוטובוס.

ניגשתי ושאלתי שאלה שהציקה לי ברש"י בחולין (מ"ח, ב) הוא השיב לי, וחוששני שזו היתה דחייה ולא תשובה גמורה. ומה שאלתי? הגמרא בחולין מספרת: 'תניא רבי נתן אומר: פעם אחת הלכתי לכרכי הים, באתה אשה אחת

#### מה השיב הרה"ק מאפטא - לאלו שבאו לדבר עמו בפרד"ס

וְאָמְרוּ לִי מַה שָׁמוּ מָה אָמַר אֱלֵהֶם (ג, יג).  
סיפר הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: כשהגיע הרה"ק בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע לכה כרב עיר יאס ברומניה, באו כמה מחסידי העיר שנהגו להתעמק בענינים העומדים ברומנו של עולם בתורת הסוד, והתחילו לדבר עמו בפרד"ס התורה בחכמה בינה ודעת, הרגיש בהם הרה"ק מאפטא שנים מחזיקים עצמם כחכמים גדולים המבינים יותר מרבותיהם וממנהיגיהם, ופתח ואמר להם:

משה רבינו אמר לרבש"ע "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם", היינו אם בני ישראל יגידו לי "מה שמו", דהיינו שיגלו כבר את שמו של הקב"ה ולא אוכל לחדש להם מאומה, "מה אומר אליהם", מה אוסיף לומר להם כשהם יודעים כבר את הכל, והשיב לו הקב"ה אהי-ה אשר אהי-ה, כי כ"א (מנין אהי-ה) שיוכפל כ"א יעלה הנוטריקון כמין אמ"ת, והיינו שיוכיח להם שהם אומרים שידועים, אך אינם יודעים באמת...

מפי ספרים וסופרים (הנדפס מחדש - ח"ב עמ' לה)

#### על זה אין לי ראייה...

לְמַה תִּקֶּה רֵעֶךָ (ב, יג).  
מסופר על מרן הגר"ח מבריסק בימי ילדותו, שנכנס לאביו מרן ה'בית הלוי' להתלונן שחבירו 'רצה' להרביץ לו, שאלו הבית הלוי מניין לך? אמר לו "כי הוא הכה אותי" ולמה אינך אומר שהוא הרביץ לך?  
על זה אין לי ראייה...

מפי השמועה

#### לידת הרבי מסאמטאר המרומז בלימוד החק לישראל

וְתֵרָא הָאִשָּׁה וְתֵלֵד בְּן וְתֵרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וְתִצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים (ב, ב).

הרה"ק הקדושת יום טוב מסיגוט זי"ע, נוהג היה בכל יום ללמוד שיעורו הקבוע בחק לישראל, והיה אומר שבלמודו בחק לישראל בכל יום, הקב"ה מאיר עיניו להשיב לשואלו דבר, ושם מוצא בפירושו וברמז תשובות ברורות לדופקים על פתחו.

ונפלא הדבר שביום אתמול כי יעבור, ביום ה'

השבוע בגליון:

**חשיפה:** איך השיג מרן הגה"ק בעל אביר יעקב זי"ע מים לתפילת המנחה | עמ' י"ד

**האור החיים הק':** כח התורה הק' - מוציא משער הני של טומאה | עמ' ב'

**אקטואליה:** בנו עומד להבחן במבחן עולמי והוא חושש מעין הרע | עמ' ט'

מסר חסידי לפרשת השבוע עמ' י"ד פניני אביר יעקב עמ' ה'

## ווארט מהאור החיים הק'

### כח התורה הק' - להוציא משער הנ' של טומאה

נארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההוא וגו' (ג, מח).  
רבינו האור החיים הק' בפרשתינו בפסוק (ג, ח) "וארד להצילו", מבאר שבזה שנכנסו כלל ישראל למ"ט שערי טומאה, כשיצאו ונכנסו לשערי הקדושה שכנגדן, הוציאו כל ניצוצות הקדושה שנפלו לתוך המ"ט שערי טומאה, ולעומתם התחזקו בשערי הקדושה.

ומוסיף דבר נפלא: והא דלא נכנסו לשער הנ' - מכיון שלא היה ליכלל ישראל את התורה הקדושה, ולכן אם היו נכנסים לשער הנ' לא היו יכולים לצאת משם לעולם, אבל בגלות הזה האחרון, מנסה השי"ת אותנו בשער הנ' כיון שיש לנו את התורה הק' וזה לשונו הזהב: "דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו להיכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה" עכ"ל.

כח התורה הקדושה, היא הנותנת לנו כח ומחינו בגלות הנורא והמר הזה, התורה הק' יכולה להוציא את האדם אפילו מהדיוטא התחתונה, ודכתב רבינו האוה"ח בפרשת אמור (כב, יב) וז"ל: "כי האדם יכול להשיג כפי התעצמותו בתורה... אילו יהיה במדרגה שאין למטה ממנה אם יטרח ישיג הדרגות העליונות כפי שיעור היגיעה" עכ"ל.

ועתה צריך לברר מהו שער הנ', איזה עבירה צריך לעבור, בכדי להיכשל ולפול לשער זה, ומהו הדבר אשר חששו כל כך מפניה וגאלו תיכף ומיד את בני ישראל קודם שיהיה להם נגיעה במקצת לשער נורא וטמא זה.

הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל, גילה לנו רז זה, בהסכמתו לספר באר הגולה (למהר"ל מפראג, נדפס רק במהדורה בודדת, בשאר הדפוסים הושמטה ההסכמה, ואכמ"ל) וכתב בזה"ל:

"ובגלות האחרון בעיקבתא דמשיחא יהיה נפתח שער הנו"ן שבטומאה שהיא מינות ואפיקורסות רחמנא לילצן וכו', והבטיחנו הבורא ית"ש על ידי נביאו, שכל מי שירצה להחזיק באמונה המורשה לאבותינו יתחזק, ומן השמים יסייעוהו אחר התאמצותו שיתאמץ בכל כוחו להציל עצמו מפח יקשם, ויראה לנו נפלאות להצילנו מידם כמו הנפלאות שעשה לנו במצרים עכ"ל.

וכן כתב הגה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרא זצ"ל בספרו עשירית האיה (פר' בחוקותי ג, י), ובתוספת דברים, המכוונים להפליא עם דברי רבינו האוה"ח הק', ז"ל: וקבלנו בשערי החמישים של הטומאה היא, של מינות ואפיקורסות שכל באיה לא ישוב ולא ישיגו אורחות חיים, וזה ניסיון דגלות האחרון עד ירחם ה' עלינו.

אבל במצרים היה אמונה חזקה בכל ישראל ואף הרשעים היה להם אמונה ולא פקרו, ומחמת שלא היה להם תורה, לא היה בכוחם לכנס לשער הנו"ן ולצאת משם, ולא נכנסו אלא בשער המ"ט, שאם היו מתעכבים עוד רגע היו נכנסים להיכל הנו"ן ושוב לא היה להם תקנה עולמית, ולכן נכתב (בתורה) נו"ן פעמים יציאת מצרים, ואנו בגלותא בתראה ע"י התורה יש לנו כח לצאת ולהוציא בלעם מפיהם אף משער הנו"ן, באמונה גדולה, אמונת ה' וחכמים וצדיקים עכ"ל.

לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני ראיתו שהיה אדום, אמרת לה: 'בתי, המתני לי עד שיבלע בו דמו'. ופירש רש"י: 'המתני לי - דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים גילוי עריות ושפיכות דמים'.

אינני מבין - שאלתי את ראש הישיבה דברנוביץ', הרי גם אם היו חייבים למסור את הנפש על מצות מילה, גם אז לא היה לה למול את בנה, וכי הָאָם או האב מצווים למסור את הנפש של הבן במצוותם למול את בנם, הרי המסירות נפש היא רק של הנימול עצמו?

הגיב רבי אלחנן הי"ד לשאלתי: מה רצונך - שעל רש"י היה לכתוב את הטעם כדבריך - שאינה חייבת למול את בנה מפאת שאינה מצווה למסור את הנפש של הילד. אך אם רש"י היה כותב כך, אז היית שואל להיפך - וכי מצוות מילה היא מהעבירות שמצווים למסור את הנפש עליהם?! ואז האוטובוס הגיע לתחנה בה ירד הגאון הי"ד, ונפרדנו.

אמרי שמואל (זילברברג) בפרשתנו

### הגרי"ח זוננפלד יעץ שתחפש לערבייה...

פי כַּבְד פֶּה וְכַבְד לְשׁוֹן אֶנְכִי (ד, י). וברש"י כבד פה. בכבודות אני מדבר, ובלשון לעז בלב"א [גמגמן-לעזי רש"י].

פעם נכנסו לביתו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, הורי כלה יחד עם בתם. ובדמעות שליש סיפרו לו: "שמענו שמועות כי החתן שלנו נעשה למגומם, ואיננו יודעים מה לעשות. זמן החתונה מתקרב, והכלה לא מוכנה לשמוע על חתונה. ובפרט כי שמענו שהחתן הפסיק להגיע לישיבה בזמן האחרון, וכנראה שזה מפאת מחלתו וגמגומו שמתבייש ללכת לישיבה..."

ההורים התנצלו: "יאמין לנו כבודו אנו היינו משלימים עם המצב ובוודאי שהדבר מן השמים, אבל הכלה..."

הרב זוננפלד הכיר היטב את החתן, שמדי פעם היה בא לדבר איתו בלימוד, וידע שדוד החתן, הצדיק רבי יוסף שימשלביץ חלה במחלת עיניים. והחתן התנדב ללמוד איתו בביתו, וזו הסיבה שהוא לא נמצא בישיבה.

רבינו סיפר זאת לילה, אך היא לא השתכנעה. כשראה זאת אמר להם לבוא למחרת. והסביר להם: "מבקש אני שתבואו למחר, מפני שבתפילת ערבית אנו מתפללים 'ותקנו בעצה טובה מלפניך', וכיון שעדיין לא התפללתי ערבית, רצוני להתפלל ולבקש שהקב"ה יחנני בעצה טובה עבורכם".

למחרת באו ההורים. רבינו הושיבם, אמר מספר מילות עידוד. ואז אמר: בתכם עדיין מתעקשת, כיון שהיא קיבלה לשון הרע, ולכן אייעץ לכם שבתכם תתחפש לעוזרת ערביה, תלך לביתו של רבי יוסף שימשלביץ ותעבוד בניקוי הבית, כך תראה שהחתן בריא..." ההורים נדהמו לשמוע את הצעתו המחוכמת וקיבלוהו.

עם בוקר יצאה הכלה מחופשת כערביה, לביתו של רבי יוסף. שעתיים עסקה בנקיון הבית ובכביסות. וכל הזמן עיניה זלגו דמעות שמחה. היא שמעה את חתנה לומד עם דודו הגאון בחיתוך ברור ובהתלהבות.

שבועות מספר אחר כך התקיימו הנישואין, והרב זוננפלד נתכבד בסידור הקידושין.

האיש על החומה

<b>זמני כניסת ויציאת שבת קודש:</b>	<b>ירושלים</b>	<b>בני ברק</b>	<b>ניו יורק</b>	<b>לונדון</b>
ניסת השבת: 16:18	רבו תם: 18:12	ניסת השבת: 17:35	ניסת השבת: 17:39	ניסת השבת: 17:11
יציאת השבת: 17:34	רבו תם: 17:34	יציאת השבת: 17:35	יציאת השבת: 17:39	יציאת השבת: 17:11
שבת קודש:	רבו תם: 18:12	רבו תם: 18:08	רבו תם: 18:01	רבו תם: 17:27

**מחברים**  
את הימין מבית עוז והדר - אור לישרים  
newsletter.mechubarim@gmail.com  
לחצו פה: [newsletter.mechubarim@gmail.com](mailto:newsletter.mechubarim@gmail.com)

**מחברים**  
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סיני "ספרי אור החיים"

**ספרי אור החיים**  
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

**ירושלים:** ימיתו 13 | שאולון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרנוביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אלעד: בן הורקנס 8 • **ביתר עילית:** ה' 9 • **חיפה:** מיכאל 27 • **חיבת:** הרמב"ם 1 • **נתיב:** ה' 8 • **פתח תקווה:** רוסטיל 75

**קו 'מחברים'**  
שע"מ ממלכת התורה עוז והדר

**02-803-9999**

לשאלות הלכתיות בבית הוראה הקש 8  
או למייל: [rav@abiryaakov.com](mailto:rav@abiryaakov.com)

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: [newsletter.mechubarim@gmail.com](mailto:newsletter.mechubarim@gmail.com)

ניצוב ותימור: שוקי קטר



## ותעל שועתם אל האלקים:

# הבן נזרק מהישיבה, הסתובב בחוסר מעש, אך הדמעות והתפילות של אמו בקעו רקיעים עד שחזר לישיבה כמתמיד גדול, סיפור בן זמננו - הסכיתו ושמעו:

בתשובה שלימה, ועודו נבוך בדרכו החדשה בצל האמונה בבורא עולם. הלה שאל את אברמי כמה שאלות, ואברמי הבין כי לפניו ניצב 'בעל תשובה' טרי שאינו מתמצא בנעשה בשכונה. עבורו - זה היה חלום. לב טוב היה לו, והוא חפץ להקל על ידידו החדש את המסע בדרך התורה והמצוות. כך הוא מצא עצמו מסביר לאיש על מנהגים, הלכות והליכות, ואף מצא בו תלמיד השואף להקשיב לשיעור צעד ראשון' בלימוד הגמרא, מפי מורו ורבו, מגיד השיעור, אברמי היקר... שעות היום הפכו עמוסות וצפופות יותר ויותר, שעה שהידיד החדש ביקש מאברמי ללמוד עמו ולהסביר לו, ואברמי התמסר למענו בטוב לב...

בחלוף תקופת מה, אמו שמה לב שבנה השתנה לחלוטין. הוא כבר לא מעביר את היום בחוסר מעש, הוא נדרש 'להכין את השיעור' ואחר כך למסור אותו. היא ביקשה מידידי המשפחה לעקוב אחרי הליכותיו, וגילתה כי בנה האהוב למעשה לומד רוב שעות היום. בורא עולם גלגל זאת בדרך שיהיה לו תלמיד צמא לדבר ה', שהשיב את מורו ורבו לדרך הגמרא...

כעבור תקופת מה ההורים יצרו קשר עם הישיבה, וביקשו מאחד מאנשי הצוות לעקוב אחר סדר יומו של בנם. בהתרגשות שאין לתאר התקבלה התשובה המרנינה כי לנוכח מצבו המעודכן של אברמי - שערי הישיבה שבים ונפתחים בפניו. לידידו החדש דאגו לחברותא קבועה, ואברמי שב להיכל הישיבה ההומה, בנס מופתי שאיש לא נתן לו סיכויים...

סיכויים לא היו, אבל דמעות כן, והרבה. היתה שם אימא שלא ויתרה, שנלחמה בזעקות שבר ובדמעות רותחות על נפש בנה. וכשיהודי מתפלל מעומק הלב, כשזעקתו עולה מתוך הצרה, כשמתוך נפש מרוסקת בוקעת שאגת התחנונים - בורא עולם מוצא דרכים, סולל מסילות, וממלא את משאלת הלב - משיב את אברמי לישיבה כשאיפת אמו האוהבת. סיפור מפעים זה - עליו העיד הגה"ח רב יוסף חיים גרינוואלד שליט"א, בהוסיפו כי אותו אברמי הפך לאברך תלמיד חכם וירא שמים - מעורר את הלב: כמה פעמים יהודי ניצב בצרה, וחש אבוד מולה. כמה חבל! הרי יש לנו תכנית עבודה מסודרת:

'ותעל שועתם אל האלקים - מן העבודה'. מתוך הצרה, מלב הכאב, לזעוק אל ה'. כשיש בעיה בריאותית - להתפלל לרפואה שלמה; כשיש בעיה בפרנסה - להתחנן להרחבת הדעת והכיס; כשיש קושי עם הילדים - להתחנן על נפשם; כשמצפים לשמחה, כשמבקשים ישועה, כשיש צרה - לנצל את רגשות הכאב לזעקה קורעת לב לבורא עולם! וככל שנרבה תפילות ותחנונים, ככל שהתפילה שלנו תבקע מתוך הכאב - כך נזכה לראות בישיבת ה' בקרוב!

(פניני פרשת השבוע)

בהתרגשות רבה החלה שנת הלימודים באחת הישיבות הקדושות בארץ. את חלל היכל הישיבה מילאו עשרות בחורי חמד שהגיעו מלאי שאיפות וכוונות טובות להתעלות בתורה וביראת שמים. אחד מהם היה נער צעיר ושמו אברמי. גם הוא הגיע מלא שאיפות וכוונות טובות, אולם תוך זמן קצר הבחין הצוות כי הוא שונה מכולם. עד מהרה התברר כי הוא סובל מקשיים שונים, ובעקבותיהם הוא לא משתתף בלימודים כראוי. אם לא די בכך, הרי שגם הפריע במהלך השיעורים ומנע מחבריו ללמוד כראוי, וככל שהצוות התמסר לדבר על לבו ולרוממו - הם לא הצליחו לשנות את דרכיו. בלית ברירה פנו אל הוריו, ובלב כבד מסרו להם כי החל מהיום בנם כבר לא יוכל לבוא בשערי הישיבה...

קשה לתאר את העצבות ושברון הלב בהם קיבלו הוריו את הבשורה הקשה. כמה חיכו וציפו לרגע שבנם היקר יגדל לבחור בן תורה וירא שמים, והנה עתה משאלת ליבם נגוזת מול עיניהם. צערם היה כבד מנשוא, והלך וגבר ככל שהתברר עד כמה הספיק בנם להתרחק מההווה הישיבתי, כך שכל פתרון חלקי או סיוע צמוד כבר לא יוכל לסייע... צוות הישיבה הבטיח כי אם הבחור ישנה את דרכיו וישהה במסגרת מפוקחת כמה שבועות, במהלכם ילמד כראוי ולא יפריע לסובביו להתעלות - הרי שהוא יזמן לשוב לישיבה שנית, אבל במצבו זה - הדבר בלתי אפשרי. נוכחותו בישיבה אינה תורמת לו, והיא רק מזיקה - לו ולחבריו גם יחד. אולם ההורים הבינו שבכך נגדעה התקווה - הרי אם בישיבה עם צוות חינוכי תומך ועזרה צמודה הוא לא מצליח, כיצד יצליח לעלות על דרך המלך בהיותו נטול ישיבה?!

הכל התיימשו מעתידו, אולם אמו לא התיימשה. היא היתה היחידה שהאמינה שיש דרך להשיב את לבבו התועה של בנה למוטב, והתמסרה להתפלל בעבורו. שעות ארוכות מדי יום שפכה שיח בין דפי ספר התהילים, דמעות רותחות זולגות מעיניה וליבה מיטלטל בסערת נפש. היא בכתה והתחננה למען בנה יקירה, היושב בבית בחוסר מעש ועל סף השעמום המוחלט המביא לידי חטא, ולא הניחה את כח התפילה ולו ליום אחד. במשך כמה שבועות השקיעה האם שעות ארוכות בתפילה למען בנה, כשלא היה נראה שיש סיכוי כלשהו.

הבן היה יוצא לבית הכנסת השכונתי לתפילת שחרית בבוקר, שב לארוחת בוקר, מעביר את הזמן בשעמום, ושב לבית הכנסת לתפילת מנחה וערבית. כל יומו עבר ללא מעש, מתנהל בין בית הכנסת השכונתי למטבח הביתי, מחפש את עצמו...

ובינתיים - אמו בוכה ומתפללת, ואינה יודעת שה' סולל לבנה את דרך הישועה. באחד הימים פגש אברמי יהודי בבית הכנסת, אחד ששב זה עתה

הכל התיימשו מעתידו,  
אולם אמו לא התיימשה.  
היא היתה היחידה  
שהאמינה שיש דרך  
להשיב את לבבו  
התועה של בנה למוטב,  
והתמסרה להתפלל  
בעבורו. שעות ארוכות מדי  
יום שפכה שיח בין דפי  
ספר התהילים, דמעות  
רותחות זולגות מעיניה  
וליבה מיטלטל בסערת  
נפש. היא בכתה והתחננה  
למען בנה יקירה, היושב  
בבית בחוסר מעש ועל  
סף השעמום המוחלט  
המביא לידי חטא, ולא  
הניחה את כח התפילה  
ולו ליום אחד. במשך כמה  
שבועות השקיעה האם  
שעות ארוכות בתפילה  
למען בנה, כשלא היה  
נראה שיש סיכוי כלשהו.





## כן ירבה וכן יפרץ:

# המעגל שנסגר בירושלים, לאחר סיום מסכת ברוסיה הסובייטית במסירות נפש זכו להיפגש שוב בירושלים עיר הקודש, סיפור השגחה מופלאה:

משה לב היודע כל זאת אינו נרתע מלהסתכן ולהגיע אל אותם יהודים, באמתחתו הביא מארץ ישראל שמונה זוגות תפילין, ולמראה תמיהתם של שוטרי משטרת הגבולות הרוסית, הטעים שהוא נוהג בכל יום להניח זוג אחר, וזוג נוסף לחגי ישראל. וכך, במסירות נפש, התאמץ לסייע ליהודי בריה"מ בשמירת המצוות.

היה זה יום לפני חזרתו ארצה. בעת שהותו בבית הכנסת ניגש אליו יהודי, ובפנים חתומות מסר לו את ההודעה: "בשעה תשע לך בדרך מבית המלון לבית הכנסת, ובאחד הבתים מצד ימין תראה מגבת ירוקה תלויה על אדן החלון. בבית זה יתקיים סיום מסכת". משה לב חיכה בקוצר רוח לשעה היעודה, הן לא בכל יום ניתן להשתתף בסיום מסכת המתקיים בלב רוסיה הסובייטית. משהגיע הזמן צעד בחדרה אך בציפייה, להשתתף בשמחה הגדולה.

לא עברו דקות אחדות מעת בואו של רבי משה אל הבית, והוא הבין שהשתתפותו חשובה ביותר. הלומדים, קומץ בחורים יהודים קשי עורף, התגודדו סביבו ורצו לשמוע ככל שניתן על אודות המשמעות הרוחנית של סיום מסכת, ושתו בצמא ובהשתוקקות כל מלה היוצאת מפיו. לפתע שם הוא לב שפניהם מתכרכמות, ומבטי המשתתפים מביעים זעם עצור. משה לב שלא הבין על מה בערה חמת המשתתפים, ניסה לתהות על פשר הדבר, ומשלא עלה הדבר בידו הוא ביקש את סליחתם והפציר בהם לפתוח את לבם.

מששמע את תשובתם התבהרו בפניו הדברים בין רגע. היה זה נוסח הברכה "כשם שזכותם לסיים מסכת זו, כן תזכו להתחיל ספרים אחרים ולסייםם" שהכעיס אותם כל כך. אחד הלומדים, בחור צעיר בשם בוריס שאלו: "וכי כך אתה מאחל לנו? שכשם שלמדנו ואנו מסיימים מסכת זו בפחד ובאימה כך נסיים מסכתות אחרות בפחד ותחת עינם האכזרית של מרגלי הקג"ב? או אז החליט ר' משה, שבבואו לאחל ללומדי תורה על סיום מסכת לא יסתפק באיחול המקובל "שתזכה לסיים" אלא יוסיף "מתוך אושר ושמחה".

\*\*\*

בליל סיום זה בירושלים, כששמע בוריס את האיחול "שתזכה לסיים... מתוך אושר ושמחה" נזכר באותו סיום בקיבו, ודמעות של אושר הציפו את עיניו. אכן התקיימה בו אותה ברכה של ליל הסיום בקיבו "כשם שסיימתם... כן תסיימו מתוך אושר ושמחה".

(גליון מאורות הדף היומי)

ירושלים תשנ"ט. קהל רב יושב סביב שולחנות עמוסים בכל טוב. אושר ושמחה קורנים מפני המסובים ואוירה חגיגית שוררת בבית המדרש. זה עתה זכו הלומדים לסיים מסכת. נברשות בית הכנסת מפיצות אור יקר, והנורות הדולקות בעוז שולחות ברכת הצלחה לקהל השמח, שזכה לסיים מסכת נוספת מששת הסדרים.

לומדי השיעור שומעים את ההדרן ממגיד השיעור, רבי משה לב שליט"א, מתרגשים יחד עמו כשהוא שופך שיח לפני מי שאמר והיה העולם: "כשם שעזרתנו לסיים מסכת... כן נזכה להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסייםם". לאחר הקדיש ניגשו הלומדים לברך את רבם ולהתברך לרגל יומם הגדול. מגיד השיעור מברך כל אחד בלב שמח ובלחיצת יד עזה: "כשם שזכית לסיים מסכת זו, כן תזכה להתחיל ספרים אחרים ולסייםם מתוך אושר ושמחה". כך עוברים הלומדים בסך, ואיש אינו שם לבו להוספה המיוחדת, "מתוך אושר ושמחה".

אחד המשתתפים בשיעור הוא ר' ברוך קרשינסקי. יהודי ירא שמים וישר דרך הוא ר' ברוך, או כפי שהוא נקרא בלשון קרוביו "בוריס". זה כמה שנים מאז עלה לארץ מקיבו וזכה להקים בית תורני בארץ ישראל. הנה אף ר' ברוך מגיע לפני רבי משה לב מגיד השיעור, ומקבל את ברכתו "כשם שזכית לסיים מסכת זו, כן תזכה להתחיל ספרים אחרים ולסייםם, מתוך אושר ושמחה". בוריס שומע את דברי הרב וחיוורון של התרגשות נופל על פניו. אין הוא יכול להתאפק, והוא ממחר לשאול את רבי משה: "כבוד הרב, מהיכן נוסח הברכה זו?" רבי משה מחייך ומתחיל לענות, ולפתע אף הוא יורד לעומק הדברים וממחר לחבק את בוריס בהתרגשות מול עיניהם המשתאות של הלומדים, ולאחר רגע אף הם נכנסים בסוד הברכה המקורית.

\*\*\*

קייב תשמ"ד, משה לב, אברך צעיר ונמרץ, שבימים כתיקונם אינו מאט את קצב צעדיו לעולם, מהלך כתייר ברחובות העיר. אווירת הפחד השלטת בכל פינה בעיר הקומוניסטית מורגשת בחלל, אנשים אינם מרבים לחייך וכמובן שאינם מהינים להחליף מלה עם אדם שאינו מוכר להם, על אחת כמה וכמה עם "תייר קפיטליסט". אולם, דבר לא יניא את רוחו של משה לב.

בארץ ישראל רגיל הוא לשקוד על התורה ועל העבודה, ולכאן הגיע בתפקיד חשוב של קירוב ועידוד רוח היהודים האמיצים שזכו להתקרב אל התורה והמצוות ולהחזיק ביהדות בכוחות על אנושיים. מצפים הם לאורחים מארץ ישראל ומארה"ב התורמים להם ידע רב וחיוזק גדול בכל הנוגע ליהדות.



## פרו וישרצו:

# סוחר גדול, איבד קונה נכבד שהחזיק את כל עסקו, ברגע של יאוש נתחזק בביטחון בה' - את הקונה הוא איבד, אבל לא את הקב"ה, וכהיום הוא אחד מעשירי ארץ:

האם האבידה הזאת הוא גדולה יותר מן הקדוש ברוך הוא...? הערה זו האירה את עיניו באור גדול, פתאום נכנס ללבו ההבנה הברורה שרק הקדוש ברוך הוא הוא זן ומפרנס, ולא שום קונה זה או אחר, הוא התחזק מאוד על ידי האמונה וקרע את כל השטרות שהיו לו מן הקונה הקודם, והוסיף להחזיק ולהגדיל את העסק ביתר שאת וביתר עוז, והוא כעת מן העשירים הגדולים ביותר בארץ. ע"כ המעשה.

ובאמת, כדברים הללו שאמר לו האב לבנו נמצא מפורש במדרש בפרשתן (ילקו"ש) וז"ל: 'וימת יוסף וכל אחיו, אף על פי שמתו, אלוקיהם לא מת, הדא הוא דכתיב (שמות א, ז) 'ובני ישראל פרו וישרצו', ע"כ. ויש לומר הכוונה, שבני ישראל חזקו את עצמם בזה, שאף על פי שאבדו אבידות גדולות כאלו, יוסף וכל אחיו, עם כל זה לא נפלו ברוחם וחזקו את עצמם ש'אלוקיהם לא מת', והוא ודאי גדול יותר מן האבידה, ודייקא מכח זה נתקיים בהם 'ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו וגו'.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

סיפר לי ידידי, שביקר בשבוע שעבר אצל אחד מן העשירים היותר גדולים באמריקא, אדם מפורסם מאוד, והוא סיפר לו, שלפני כשלושים שנה כשהיה אברך התחיל להתעסק באיזה עסק למחייתו והתפרנס ברווח.

יום אחד צלצל אליו אחד מן הקונים הקבועים שלו, והודיע לו שמחמת סיבות שונות אינו יכול להמשיך לקנות אצלו יותר. הוא נחרד מאוד לשמע דבריו, אדם זה היה הקונה הכי גדול שלו שרוב פרנסתו הגיעה הימנו, ועזיבתו תמוטט את כל העסק, ברוב יאוש התחיל לחשוב מה יעשה אחר כך, אולי יעזוב תחום זה של פרנסה, או שמא ישכיר את עצמו כפועל, וכו' וכדומה, כך הסתובב כמה שעות כשהייאוש והדאגה אוכלים אותו, עד שאביו הזקן בא לבקר אותו, וראה אותו במצב זה, ואמר לו בתמיהה:

'אני מכיר אותך מאז שנולדת, וראיתי אותך בהרבה מצבים קשים, הן בתור ילד והן בימי הבחורות, גם אחר נישואיך, ואף על פי כן תמיד התחזקת, ומה קרה לך עתה שאתה כה שבור ורצוצץ?', נענה הלה וסיפר לאביו שאיבד את הקונה הכי גדול שלו ואינו יודע מה יעשה, שאלו אביו בחכמה: 'אמור לי,

## פנינים על הפרשה:

לפרש את הפסוק האמור כאן: 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוך'. ככל שמתרבות המחשבות הזרות במוח הצדיק העוסק בתורה והן מענות ומטרידות אותו, ואילו הוא דוחה אותן ואינו שומע להן להתעסק בהן, כך יהיה הקדוש ברוך הוא בעיניו, להרבות נכסיו ויפרוך לרוב ולא יחסר כל טוב.

כעס המקטרגים על הצלחת הצדיק על כך נאמר בסוף הפסוק 'ויקוצו מפני בני ישראל' - אלו המזיקים והמקטרגים הבאים לפתות את הצדיק מדרך טובה לדרך רעה, שהם מואסים בהנהגה זו של 'בני ישראל' לעסוק בתורה בלא טרדה, מפני שבזה מתבטלת כל חיותם, להרע לצדיקים.

### פרך ופה רך

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (שמות א, יג)

#### תחילת עבודת ישראל היתה מרצון

ידועה דרשת רבותינו זכרונם לברכה (שמות רבה ה, יח) על פסוק זה, 'שבפרך' נוטריקון 'כפה - רך'. והכוונה, כי בתחילה באו המצרים ושכנעו את ישראל בדרכי מרמה וערמה לעבוד בעבודתם, ואפילו פרעה הרשע הראה עצמו כמשתתף עימם. אך לאחר מכן כבר לא יכלו לחזור בהם, ונשתעבדו בעל כורחם.

#### מדוע הוצרך פרעה לרמות את ישראל?

רבינו זיע"א (בגדי השרד, הגדה של פסח) שואל על כך, מפני מה הוצרכו המצרים לעצה זו. הרי ידוע כי ארץ מצרים היתה סגורה ומסוגרת, ומעולם לא ברח ממנה אפילו עבד אחד, ואילו היו ישראל מטריבים בתחילה, יכלו המצרים מיד להעביד אותם בקושי ובעינוי, ולא היה מציל את ישראל מיד מצרים, ולשם מה נזקקו המצרים לתחבולה זו?

#### עבודת מרצון - טביעה בקליפות

אלא נראה לפרש על פי הידוע שעבודם של ישראל במצרים לא היה רק שעבוד גשמי, אלא עבודת רוחנית. המצרים הרשעים שהיו עוסקים כל ימיהם בכוחות הטומאה ועובדים לקליפות, חפצו שראשית עבודת ישראל תהיה מתוך הסכמה כביכול, ובכך תהיה זאת כמין הוראה בשלטון המצרים עליהם. על ידי כך חשבו המצרים לשעבד את ניצוצות הקדושה תחת שכי הקליפות בחזוקה. עוד הוסיף פרעה הרשע לחשוב, כי אם ישתתפו ישראל מרצונם בבנין הטומאה, תהיה בזה עדות לכפירתם בעיקר חלילה. אך אם יעביד אותם כבר מתחילה בשעבוד ועינוי לא תהיה הוכחה לכך.

#### תיקון חטאי דור המבול, הפלגה, וסודם

אמנם, שורש דבר זה יסודו היה בטעות, שנבעה מידיעתו של פרעה כי נשמות המשועבדים במצרים כבר נדחו שלוש פעמים מן הקדושה. כי נשמות אלו היו נשמות אנשי דור המבול, דור הפלגה ואנשי סדום, שבכל פעם מחדש לא ניצלו את ההזדמנות שניתנה להם, ולא תיקנו את מעשיהם הרעים. משום כך סבר פרעה כי לאחר שלוש פעמים לא תהא להם יותר תקומה, ובוואם למצרים בשכי בפעם הרביעית תהיה מפלתם הסופית חלילה. אך באמת עצת ה' היא תקום, ותיקנו בני ישראל את כל הדורות שקדמו להם.

רמז לענין זה נמצא בתיבת 'פרך', שחשבונה בגימטריא עולה כמנין התיבות 'מבול פלגה סדום' (300), וזהו 'ועבידו מצרים את בני ישראל בפרך' - בגלל טעותם הנרמזת בתיבת 'פרך' כאמור.

### העצות כנגד פיתוי היצר

וישימו עצלי שרי מסיים למען ענתו בסבלתם ויכן ערי מסקנות לפרעה את פתם ואת רעמסס (שמות א, יא)

#### שבע יפול צדיק וקם

אין סוף לדרכים בהן מנסה ביצר הרע להסית את האדם מעבודת הבורא יתברך. מנער ועד זקן, מדל ועד עשיר, אין אדם הנמלט מן המכשולים אשר שם היצר הרע בדרכו. אך היודע כי כל אלו נועדו לנסיון לו, למען יזכה בטוב הנצחי, מקבל באהבה את העובר עליו, עד בואו אל מקום מנוחתו.

#### טרדות האדם כדי לבטלו מעבודת ה'

רבינו זיע"א (פיתוחי חותם, שמות) דורש על כך את הפסוקים העוסקים בשעבוד מצרים. כאן מתואר כי המצרים שמו על בני ישראל 'שרי מסיים', כדי להכביד עליהם את עולם ולשעבדם לצרכיהם. וכמותם כך היצר הרע, מכביד על האדם בהוצאות ממון שלא לצורך, ובמסים וארנוניות מטעם המלכות, כדי שלא ימצא האדם ולו רגע אחד פנוי לעבודת הבורא יתברך, ויתפתה לרדוף אחר הבלי הזמן ללא הרף.

הזוכר את העולם הבא אינו חושש מן העולם הזה אם חלילה שומע האיש ליצרו הרע, מתקיים בו ממש לשון הכתוב 'למען ענתו בסבלותם', כי בכל יום ויום כבד עליו עולו של היצר הרע יותר ויותר. אך האיש החכם אשר יבן את זאת, יודע כי אין טעם להצטער על הקנינים המדומים ועל הבלי העולם הזה, כי אין קשיי העולם הזה נחשבים לאמומה לעומת הצער הנורא ונצחי המעותר לעולם הבא לעוברי רצונו יתברך.

#### זכירת יום המוות והגיהנום מצילה מן החטא

לכן, כדי לבטל את טענות היצר הרע, בונה הוא בתוככי נפשו 'ערי מסכנות' לפרעה - הוא היצר הרע, כלומר, מדמה בנפשו את אשר עלול לקרות לו בעולם העליון אם חלילה ישמע לעצת יצרו הרע. ערים אלו נקראות 'פיתום ורעמסס', 'פיתום' רומזת לפי התהום - הוא הקבר, ו'רעמסס' רומזת לגיהנום, אשר בו מתמוססות נפשות הרשעים, ואין מקום 'רע' ממנו.

#### נפילת הרשעים בגיהנום לאחר מותם

מלבד רמזים אלו רומזים שמות הערים גם על האדם הנלכד בהם. כי 'פיתום' שהוא 'פי תהום' כאמור, רומז לנף העתיד לרדת אלפי עבר. ו'רעמסס' עולה בגימטריא 'נפש' (430). רמז לנפשו העלולה ליפול ברעת עונשי הגיהנום.

כאשר מתבונן האדם בעונשים אלו, אין רחוק ממנו מעצת היצר, וזהו 'לפרעה' - לפרוע ולבטל את טענת היצר הרע.

### ברכת ה' לצדיקים בעולם הזה

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוך, ויקצו מפני בני ישראל (שמות א, יב)

#### ברכת הפרנסה לצדיק העוסק בתורה

הצדיק הבוטח בה' יתברך בכל ליבו, וכל עבודתו בתמימות לשמו יתברך, שולח לו הקדוש ברוך הוא את ברכתו בכל מעשה ידיו, ובעסק קל יביא אל ביתו ברכה מרובה, ועל ידי כך לא יתבטל מעבודת ה' שלו כלל. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קד): 'הבא ליטרה מסייעין אותו'. ועוד אמר התנא באבות (פ"ג משנה ה): 'המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול דרך ארץ'.

וכתב רבינו זיע"א (פיתוחי חותם, שמות), שבכך יש

## עצות וסגולות:

### ענייני שבת קודש (ב')

#### ע"י גר שבת מעלה סטרא דקדושה

להעלות גר תמיד, ראשי תבות גימטריא ליל"ת, וסופי תבות 'תרד', לומר דבהדלקת גר שבת, סטרא דקדושה הנקראת גר עולה, ולייל"ת שתי סטרא אחרא תרד. (פיתוחי חותם פרשת אמור, ד"ה צו את בני')

#### כפי סידור 'שלחן שבת' למטה, כך נעשה למעלה

כל השלחנות שמפנין ומסדרין ישראל בכל ליל שבת, דגמתן מסדרין למעלה באוצר אחד כעין דגמא של מטה ממש, מי שסדר שלחנו מבעוד יום, ונעשה כפי אשר תשיג ידו, מוכידין אותו לטובה ולברכה, ומי שזלזל בכבוד שבת, בהפך, לפיכך אמר 'ערכנו לפני ה' תמיד, כלומר דע מה למעלה ממך בן אדם, כי כל שבת ושבת נעריך כל שלחן של כל אחד לפני ה' תמיד [וגו'] ברית עולם, וכיון שכן, הנהר בכבוד שבת וכבוד כפי יכלתך, וקבלו באהבה ובשמחה רבה ונחת (זו"ח אחרי מות פ.א.), שלחנך מלא דשן, צריך ומוכן מבעוד יום, כדי שייאמר עליך 'הנה כי כן יברך גבר ירא ה' (תהלים קכח ד), ו'יברכך ה' מציון' (שם פסוק ה).

(פיתוחי חותם פרשת אמור, ד"ה ולקחת סולת)

#### ביום השבת עולות התפילות של ימות החול

כתב רבנו הא"ר ז"ל (עולת תמיד שער כללות התפילות), דכל התפילות של חל עקר עליהם הם ביום השבת, דיום השבת הוא גמר הדבר ותקונו בעולמות עלינים למעלה. (אלף בינה, אות ת"ו א)

#### יזהר שלא לדבר דברי חול בשבת

הזהרנו הרבה על דברי חל בשבת, כדי שלא לפגם בשבת שהוא קדש. השמרו בקדשתו שלא תדברו בו דברי חל, דבזה אתם עושים פגם גדול למעלה.

(פיתוחי חותם, פרשת ויקהל ד"ה ויקהל משה)

#### לא יכעס בשבת

מכל שכן שלא תבואו לידי כעס בשבת, דזה הוא הפגם הגדול.

(פיתוחי חותם שם)

#### יזהר בקיום ג' סעודות שבת בזמן

סעודות השבת, שצריך האדם לזהר בשמירתם הרבה לקיים כל אחת בעתה, וכמה הפליגו רבותינו ז"ל על קיומן, ובפרט הרב רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בזהר הקדוש באדרא (וזהר ח"ג רפה), דאמר אסתהבא עלי וכו' דלא בטל שום סעודה מהם מימינו. (גנוי המלך, תיקון התשובה אות נה)



**הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוויעהל שליט"א: זה היה לקוצים בעיני המצרים, שאפילו אחר כל הרדיפות ועבודות פרך שהם מטילים על ישראל עדיין הם חפצים בחיים, ואינם שואלים נפשם למות, עד שהמצרים עצמם החלו לשאול נפשם למות, משום שאינם יודעים ומכירים בערך החיים.**

**למה קצו המצרים בחייהם**



**וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וְיִקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַבְּפֹרֶן (א, יב-יג).**  
**ופירש רש"י: "וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ - בכל מה שהם נותנין לב לענות, כן לב הקדוש**

ברוך הוא להרבות ולהפריץ כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה. וְיִקְצוּ - קצו בחייהם."

ולכאורה הרי כאשר מעבידים אדם בפרך עבודה שמשברת כל גופו של אדם, הרי הוא עצמו קץ בחייו, ואם כן איך כאן המצריים הם שקצו בחייהם, הרי הם לא עבדו עבודת פרך. אלא שהמצרים העבידו את ישראל בפרך ביום ובלילה, והיה זה משום שרצו שיתמעטו, אך הם ראו שאפילו עם כל העבודה שנתנו עליהם עדיין אינם כלים, ולא זו בלבד, אלא וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ כך שהמצרי כבד נעשה מותש איך לא מועיל לו כל הרדיפות שהוא רודף את עם ישראל, ואילו בני ישראל עובדים בפרך ועדיין כוחם במונתם.

רק שכח זה היה להם לישראל משום (הושע יא, ד): **"וְאָט אֶלְיוֹ אוֹכִיל - הטייתי לכם כח להכיל את עבודת הפרך".** עד שהמצריים קצו בעצמם.

והוא מוסר השכל לכל אחד ואחד, קורה אצל כל אדם שעות קשות, שכן בגלותא אנו ועקתין נפישין. ויש שסובלים יסורים נוראיים עד כדי שחייהם אינם חיים, וכדברי איוב (איוב ג, כ-כב): **"לָמָּה יָתֵן לַעֲמֵל אוֹר וְחַיִּים לְמָרִי נֶפֶשׁ הַמְּחַכִּים לְמוֹת וְאֵינְנוּ וַיַּחֲפְּרוּ מִמְּטֻמְוֵי הַשְּׁמָחִים אֵלַי גִּיל יִשְׁשִׁי כִּי יִמָּצְאוּ קָבֵר".** ואמר (ז, טו-טז): **"וַתִּבְחַר מְחַנֵּק נֶפֶשִׁי מוֹת מַעֲצָמוֹתַי מֵאֶסְתִּי לֹא לַעֲלֹם אֶחָיָה חֲדַל מִמֶּנִּי כִּי הֶבֶל יָמִי".**

ואמנם ודאי אין איש מישראל שנוטל נפשו, אך מבקש הוא מהקדוש ברוך הוא שיטלנה. וכדברי יונה הנביא (ד, ג): **"וְעַתָּה ה' קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי"** אבל אפילו הכי ציוונו הכתוב: **"וּבְחַרְתָּ פְתִיִים"** (דברים ל, יט) וכאשר בני ישראל היו בעבודת פרך במצרים בחרו בחיים, ולא שאלו את נפשם למות. וזה היה לקוצים בעיני המצרים, שאפילו אחר כל הרדיפות ועבודות פרך שהם מטילים על ישראל עדיין הם חפצים בחיים, ואינם שואלים נפשם למות, עד שהמצריים עצמם החלו לשאול נפשם למות, משום שאינם יודעים ומכירים בערך החיים.

(הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוויעהל - בים דרך)

**הגאון רבי יעקב שיש שליט"א: כשאדם מתאמץ, נושא בעול עם הזולת ונותן לו את לבו - הוא זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת, ומידה כנגד מידה הקב"ה נותן גם לו. הקב"ה לא משאיר אף אחד בלי טיפול. לכל אחד יש את השליח הטוב שידאג לו. כשאדם נושא בעול עם חברו, ודואג לו - הקב"ה שולח לו סייעתא דשמיא ודואג לו.**

**הזקן הערירי שהשיא זוג יתומים**

**וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם (ב, יא).**

כתב רש"י: "וירא בסבלתם - נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם". משה רבנו נבחר להיות מנהיגם של ישראל משום המדה הזו שהייתה בו, נושא בעול עם אָחָיו.

אספר סיפור מדהים ששמעתי מראש כולל בפתח תקוה, שמוסר שיעור בדף היומי בבית הכנסת בעיר. במהלך אחד משעוריו הזכיר דברים שכתב מרן הרב שך זצ"ל בספרו "אבי עזרי". ניגש אליו יהודי, בשם הרב דניאל, ואמר לו: הזכרת את האבי עזרי, אספר לך סיפור על הרב שך זצ"ל:

כשהייתי בחור בשנות העשרים גרתי בבליגה, באנטוורפן. יום אחד אחותי מקבלת טלפון. על הקו יהודי בעל קול מבוגר.

"מי מדבר?" היא שואלת את היהודי שמעבר לקו. "לייזר שך מבני ברק", השיב. "ראש ישיבת פוניבזד? היא שואלת. "כן". השיב. "האם אפשר בבקשה לדבר עם אחיך דני?" "כן, הנה הוא כבר ניגש".

"אני מכיר את המשפחה שלך", אמר לי הרב שך, "ואני רוצה לבקש ממך טובה. יש לנו בישיבה תלמיד מיוחד במינו, בן עליה, מתמיד, ירא שמים, מתפלל כמו שצריך, לומד מוסר. דא עקא, הבחור יתום. הגיע שלב השידוכים וזה הלך קשה. אתמול בלילה התקיים הווארט של הבחור הזה, בשעה טובה ומוצלחת, והייתי חייב להיכנס לעובי הקורה. התחייבתי מאה אלף דולר".

"ומה יכול אני לעזור בעניין? מדוע ראש הישיבה התקשר אלי?" תמה דניאל.

"יש לך דוד יהלומן בבורסה באנטוורפן. תיגש אליו ותגיד לו שנסלחת על ידי הרב שך מבני ברק, ואתה מייצג אותו מדין שלוחו של אדם כמותו. תספר לו את כל הסיפור ותגיד לו שביקשתי מאה אלף דולר".

"מאה אלף דולר זה הרבה כסף. אני מאד מסופק אם הוא ייתן סכום כה גדול".

"בו נו", אמר הרב שך. "אם הוא לא יתן לך מאה אלף דולר - תלך לעוד אחד, ולעוד אחד". טוב. ניגשתי לדוד שלי ואמרתי לו: "אל תסתכל עלי כמו שאני נראה, צעיר וגבוה. תחשוב שעומד מולך יהודי זקן, בגובה מטר חמישים, עם פראק והמבורג וזקן לבן... אני הרב שך מבני ברק". - "למה כוונתך?" שאל.

"הרב שך מינה אותי לשליח, ושלוחו של אדם כמותו". וסיפרתי לו את כל הסיפור.

"תקשיב", אמר לי. "מאה אלף דולר אני לא יכול לתת. אבל בשבוע שעבר היתה לי סייעתא דשמיא ועשיתי עסקה טובה. אתן לך מעטפה עם עשרים וחמש אלף דולר, תן אותה לרב שך".

"ישר כוחך", אמרתי. "אבל מה אעשה ואני צריך מאה אלף דולר".

"תראה", אמר לי. "גר כאן בקומה אחד מהעשירים של אנטוורפן, יהודי יקר, אוהב תורה. אני רק המשל, הוא הנמשל. הוא הכתובת האמיתית. אליו צריך לגשת. תיגש אליו ותגיד לו שאתה מגיע עם שני כובעים: עם הכובע של הרב שך ועם הכובע שלי, ותבקש ממנו".

נכנסתי למשרד שלו, וראיתי שמולו יושב יהודי זקן. לאחר שקיבלתי את רשותו של הגביר לומר את מטרת בואי, סיפרתי לו את כל הדרשה של הרב שך.

פתאום פונה אלי הזקן בצעקות: "תגיד לי, מה הבחור היתום הזה עושה בבני ברק?"

"מה זאת אומרת מה הוא עושה?" וחזרתי על דברי הרב שך: "הוא בן עליה, לומד בהתמדה, מתפלל טוב, לומד מוסר, בחור מיוחד במינו".

"אתם לא מתביישים?" המשיך הזקן בשצף קצף. "יושבים ולומדים בבני ברק ובאים לבקש כסף לחתונה בבליגה... מה זה? לכו לעבוד! מה זה הדבר הזה?"

"אמר את האמת", סיפר דניאל. "הוא הרגיו אותי, ועניתי לו - אולי קצת בחוצפה - בנוסח שלו: 'הלו, תגיד לי מי דיבר איתך בכלל? דיברתי עם הגביר שיושב מולך. ממך לא ביקשתי כלום - מה אתה מתערב? מה אתה צווקע עלי'?"

"בחוצריק", ענה לי. "אל תגיד לי הלו! אני השארתי אשה ושבעה ילדים באושוויץ. היום אין לי ילדים. ובניתי את עצמי בעשר אצבעות. אז בבקשה אל תתחצף אלי".

"אני מבקש סליחה. מתנצל מעומק לבי", אמרתי. כשמזכירים את השואה - הלשון מתגלגלת חצי מטר אחורה. היו כמה דקות של שקט מוחלט בחדר. יכלו לחתוך את המתח שבאוויר בסכין. אחרי כמה דקות הרגשתי שפשוט הכניסו לי משמים הבזק לראש, אמרתי לאותו זקן:



**הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: תפקידו של אדם להשתדל ולעשות ככל שביכולתו, גם אם הוא בטוח וברור בעצמו שלא יעלה בידו להשלים את הדבר עד תכליתו. על האדם להתחיל במצוה, לעשות מה שבכוחו, ומהשמים יסייעו בידו להביאו אל תכליתו ולברך על המוגמר.**

**וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהּ**

יום הולדתו החמישה עשר של הרה"ק רבי יוסף יצחק מליובאוויטש זיע"א, הנודע בתארו: הרבי הריי"צ, היה היום בו אביו, הרה"ק רבי שלום דובער שניאורסון זיע"א - הרש"ב, מינה אותו לשמש כמזכירו האישי והפרטי ונתן לו את הסמכויות לנהל את העסקנות הכללית והציבורית, בעניינים גשמיים ובעניינים רוחניים, שהייתה מוחזקת בידיהם של אדמו"רי בית ליובאוויטש.

תחילת יום זה, בשעה ארבע לפנות בוקר, פתחו האבא ובנו, הרש"ב והריי"צ, בטבילה בנהר הזורם. הרש"ב טבל ראשונה ולאחריו טבל הריי"צ. לאחר מכן נסעו אל אהל אדמו"רי בית ליובאוויטש, שם פתח הרש"ב את ארון הקודש בבית המדרש שלפני האוהל ואמר מילים מרטיטות: הנני מביא היום את בני לעקידה! בעקידה ישנו עוקד ונעקד: אברהם אבינו ע"ה עקד את יצחק בנו כדי שלא יהיה בו פסול ח"ו, וכמו כן יש ברצוני שהעקידה תהיה כפי הרצוי.

לאחר שהרש"ב למד עם בנו חצי פרק באיגרת הקודש, הוא העמיד אותו כנגדו, סמך שתי ידיו עליו ואמר לו: מצויים אנחנו במעמד אבותינו ורבותינו הקדושים, רצוני לכרות עמך ברית ולמסור לך את העבודה בעסקנות הכלל. במשך ארבע שעות סקר הרש"ב באוזני בנו את מאה וארבעים שנות עסקנות הכלל של אבותיו האדמו"רים והסמיך אותו להמשיך בדרכם.

ביומנו האישי ציין הריי"צ יום זה כיום החשוב ביותר בחיי נעוריו, ואכן הריי"צ קיבל תפקיד זה, שהיה בבחינת עקידה, כיון שהיה בזה עניין מוחלט של מסירות נפש, וכפי שיעידו הסיפורים הבאים:

\*\*\*

מעשה שנשלח הרה"ק הריי"צ לפטרבורג, כדי להעביר את רוע הגזירה שנגזרה על היהודים. בזו הפעם האחראי על הגזירה היה שר הפנים של הממשלה הרוסית. אותו שר הפנים היה התקיף ביותר מבין כל שרי המלוכה ואף הייתה לו שליטה בלתי מוגבלת על הצאר הרוסי בעצמו והוא היה מסיתו ומדיחו להתעלל בבני ישראל. הוא היה צורר ישראל, רשע מרושע, ללא שום רגש אנושי, ובמשך שנים רבות סבלו ממנו היהודים בצרות רבות ובפגורומים פרי ארגונו.

כשהרה"ק הרש"ב שלח את בנו הריי"צ לנסוע לפטרבורג ולעשות מה שביכולתו כדי לבטל את הגזירה, שאל אותו הריי"צ: ילמדנו אדוני אבי מורי ורבי עד מתי יש עלי להישאר בפטרבורג? תשובתו המפליאה של הרש"ב לא אחרה מלבוא: עד כדי מסירות נפש ממש! משהגיע הריי"צ לפטרבורג נודע לו שבעיר הבירה גר מורו ומחנכו של שר הפנים, והוא האיש היחיד שיש לו השפעה כלשהיא על שר הפנים. הריי"צ החליט כי הוא ימצא מסילות ללבבו של האיש וכך יוכל לפעול שישפיע על השר. בנועם מידותיו הצליח הריי"צ להתיידיד עם המורה ולהפוך לחברו הטוב, עד שלאחר מספר ימים גילה לו הריי"צ את הצרה המעיקה עליו וביקש ממנו למצוא דרך בה יוכל להשפיע על השר ולבקש ממנו לבטל את הגזירה.

המורה נענה ואמר לריי"צ שהוא עצמו אינו יכול לדבר עם השר מאומה בעניין זה, אולם בתור המורה לשעבר של השר נהנה הוא מאישור כניסה קבוע למשרד הפנים. זהו אישור נדיר שכמותו יש מעטים ביותר, והאישור מקנה זכות כניסה ויציאה חופשית מהבניין הגדול בו מצוי משרד הפנים.

המשיך המורה ואמר לריי"צ: למרות שאישור זה הוא אישי, עבורי בלבד, ואסור לי באיסור מוחלט להעבירו הלאה, וסכנה עצומה אורבת לי אילו יתפסו שהוצאתי את האישור מרשותי, עם כל זאת נכון אני למסור לכם את האישור ותעשו עם זה כטוב בעיניכם. תוכלו

"ראיתי במהרש"א, שכתב את ספרו לפני מאתיים חמישים שנה, משפט שמתאים במיוחד בשבילך. הגמרא אומרת (שבת לא ע"א) שכשאדם עולה לשמים, אחרי מאה ועשרים, שואלים אותו כמה שאלות: ציפית לישועה, נשאת ונתת באמונה, עסקת בתורה, עוד שאלה ששואלים אותו: עסקת בפריה ורביה? האם התחנתת? הקמת דורות? שואל המהרש"א מה פשר הלשון 'עסקת' בפריה ורביה? מתאימה יותר הלשון 'קיימת' פריה ורביה? מבאר המהרש"א: 'לא אמר קיימת פריה ורביה אלא עסקת - דהיינו להשיא יתום ויתומה'. אתה אומר שאין לך ילדים, אולם עדיין יכול אתה לעסוק בפריה ורביה על ידי שתעזור בחיתון יתום ויתומה".

"אני יכול לראות את המהרש"א הזה?" שאל הזקן.

רצתי למשרד של דוד שלי, יש שם ש"ס. הבאתי גמרא מסכת שבת ופתחתי לו את המהרש"א בחידושי אגדות והראיתי לו. הוא הסתכל, ניכר עליו שהוא מאד התרגש. ואז פנה אלי ואמר: "תגיד לרב שך: הכל עלי. כל המאה אלף דולר".

"יש לי בעיה", אמרתי לו. "בכיס שלי מונחת מעטפה מהדוד שלי, ובתוכה עשרים וחמש אלף דולר".

"בחורצ'יק", הוא אמר לי. "תקשיב טוב! או הכל או כלום. או כל המאה אלף דולר או כלום. אם זו המצוה שלי - אז אין בזה תערובת".

לא ידעתי מה לעשות. החלטתי להתקשר לרב שך. התקשרתי וסיפרתי לו את הבעיה.

"תלך לדוד שלך, הוא מכיר אותי", הורה לי. "תגיד לו שאמרתי שייקח את הכסף בחזרה, ויחפש יתום או יתומה בבגליה, מעין המצווה הזאת, ויחלק להם את הכסף".

- כשסיפרתי לדוד שלי את מה שאמר הרב שך, אמר: "תגיד לרב שך שכסף שיצא ממני - אני לא לוקח בחזרה. לא עלינו, לא חסר יתומים בבני ברק. שיחלק להם את הכסף כראות עיניו".

ואז פנה אלי הזקן שוב ואמר: "בשבוע הבא, ביום שלישי בשעה תשע בערב, אני על הגבעה בבני ברק. אני רוצה לראות בעיניים את הבחורצ'יק הזה, את היתום הזה".

והוא אכן הגיע. אלא שחיכתה לו הפתעה. בדירה, ליד הישיבה, חיכה לו הבחור, שהביא אתו גם את הכלה.

"מי אבא שלך, מי אמא שלך?" שאל את הכלה.

"אבא ואמא שלי שניהם בהר המנוחות בירושלים".

"לא ידעתי שגם אַתָּה יתומה", אמר הזקן. "סיפרו לי רק על החתן. אוהו, עכשיו שאני נוכח לדעת שמדובר גם ביתום וגם ביתומה, אלו הם ממש דברי המהרש"א, 'להשיא יתום ויתומה'... אם כך יש לי הפתעה בשבילכם. אבל יש לי שאלה, שהיא תנאי לקבלת ההפתעה: האם אתה מוכן לחתום לי שאתה לא יוצא מכותלי בית המדרש כל חייך? יושב ושוקד על התורה יומם ולילה, ושום דבר אחר בעולם לא יעניין אותך, גם לא משרות תורניות. אתה רק יושב ולומד תורה לשמה".

"זוהי שאיפתי והלוואי ואזכה שתתממש", השיב הבחור. "הבה ונשמע על מה מדובר?".

"דירה עלי. הרי אתה הילדים שלי. כמו כן אקצה לכם נכס, מניב פירות, והוא ישמש מקור פרנסתכם. כך תוכל לשבת ללמוד ברוגע ובמנוחת הדעת.

"ברגע זה אני מוכן לחתום", השיב הבחור.

ורבי דניאל המשיך וסיפר: מכיוון שאני הייתי מעין השדכן המתווך בין שני הצדדים, הזקן מינה אותי לקנות להם דירה מרווחת בשכונה יוקרתית בירושלים, וכמו כן מינה אותי לאחראי על הנכס שהקצה לטובתם. מדי רבעון אני מעביר להם מעטפה.

וממשיך ומספר: הזקן הזה איבד באושוויץ שבעה ילדים, וליתום וליתומה האלו נולדו שבעה ילדים. לפני זמן מה היה בר מצוה של הילד השביעי, האחרון, שלהם. נסעתי להשתתף בשמחה, ובידי מעטפה מהזקן. בתוכה היה מונח סכום שכיסה לא רק את ההוצאות הישירות של השמחה, אלא גם של התפילין, וגם של השבת חתן. כסף בשפע שכיסה את הכל.

כל זה נולד וצמח מהאכפתיות של הרב שך, שנתן את לבו ונפשו למען תלמידו. וכשאדם מתאמץ, נושא בעול עם הזולת ונותן לו את לבו - הוא זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת, ומידה כנגד מידה הקב"ה נותן גם לו.

הקב"ה לא משאיר אף אחד בלי טיפול. לכל אחד יש את השליח הטוב שידאג לו. כשאדם נושא בעול עם חברו, ודואג לו - הקב"ה שולח לו סייעתא דשמיא ודואג לו.

(הגאון רבי יעקב שיש שליט"א - דורש טוב)

להכנס למשרד הפנים, ואולי גם לפגוש את שר הפנים.

הרי"צ זכר היטב את הוראת אביו שיש עליו להישאר בעיר עד כדי מסירות נפש, ולכן גמלה בלבו ההחלטה כי למרות הסכנה העצומה שיש ליהודי חסידי עטור זקן ופאות בלבוש יהודי מלא להיכנס אל תוך בנייני משרד הפנים, בכל אופן עליו לעשות זאת כדי לפעול את הישועה.

הרי"צ לא ידע מה בדיוק הוא יעשה בהימצאו במשרד הפנים, אך החליט שאם זו ההזדמנות שניתנה לו עליו לנצל אותה. הוא לקח את האישור והלך למשרד הפנים. בהגיעו למקום ניגש אל שומר הפתח, חייל חמוש, והציג לפניו את אישור הכניסה לבניין. החייל הביט עליו בתימהון מתוך שיועד היה כי בכלל אסור ליהודי לשהות בעיר הבירה פטרבורג, על אחת כמה וכמה שיהודי אינו יכול להיכנס לתוך הבניין הזה שהוא בניין שמור ביותר והכניסה אליו אסורה לאנשים מהשורה. אולם האישור המיוחד לא הותיר בפני החייל כל ברירה והוא פתח בפניו את דלת הכניסה.

החל הרי"צ לעבור בין הקומות והחדרים ולחפש את משרדו של שר הפנים. משלא מצא, העז הרי"צ ושאל את אחד הפקידים שנקלע לדרכו שיציביע לו על משרדו של שר הפנים. הפקיד הצביע לו על החדר, ובעוד שהרי"צ מנסה לכלכל את צעדיו הוא רואה לפתע את הדלת נפתחת ואת השר יוצא מחדרו בצעדים זריזים מאוד.

מבלי לאבד את העשתונות נכנס הרי"צ אל חדרו של השר. רכן על שולחן הכתיבה הגדול והחל לפשפש במסמכים. הוא גילה כי על השולחן יש שלש ערמות: ערמת דפים שעדיין לא טופלה, ערמת דפים שעליהם מתנוססת החותמת "מאושר" וערמת נוספת שעליה מתנוססת החותמת "לא מאושר". פשפש הרי"צ בערימת הדפים הגדולה ומצא שם את חבילת המסמכים של הגזירה המדוברת. במהירות רבה החתים הרי"צ את המסמכים בחותמת "לא מאושר" וטמן את המסמכים החתומים בין ערימת הדפים הלא מאושרים...

במהירות רבה יצא הרי"צ מבנין משרד הפנים, החזיר את האישור למורהו של שר הפנים, וחזר לבשר לאביו הרש"ב כי מהשמים סייעו בידו להביא לביטול הגזירה.

\*\*\*

פעם שלישית בה הרש"ב שלח את הרי"צ לפטרבורג היה כאשר נודע לרש"ב מזימתם של המשכילים להלשין לבית המלוכה על כלל היהודים שומרי התורה והמצוות. המשכילים ברשעותם התכוונו להציג בפני השלטונות הרוחניים לכהן שרת ישראל פוגעת בתרבות הרוסית, ובשל כך תבעו באופן נחרץ שהשלטונות יאסרו את רוב לימודי הדת ובפרט את תורת הקבלה והחסידות. אחד מראשי מנהג המשכילים, אדם אשר לא קרא ולא שנה אך כיהן כ"רב מטעם הממשלה" בעיר אודסה, הוא זה שערך את חומרי השטנה, והוא בעצמו נסע לפטרבורג כדי להגיש את החומר לשלטונות. אותו 'רב מטעם' עמל במשך חדשים רבים על המסמכים הללו שעליהם ביסס

את טענותיו. היות ועם הארץ מוחלט היה הוא השקיע שעות רבות וממושכות בחיפוש אחרי קטעים שונים ושברי דברים עליו יוכל להשתית את טענותיו האוויליות. גם סידור הדברים כמסמך מסודר אותו יוכל להגיש בפני השלטונות ארך לו זמן רב, וכשסיים להכין אותו הייתה שמחתו כשמחת אדם שהצליח לחצות בשחייה את האוקיינוס הגדול.

הרש"ב הורה לרי"צ לנסוע לפטרבורג כדי לעשות כל שבאפשרותו על מנת לבטל את הגזירה. נסיעה זו הייתה אמורה להיות בסודי סודות, כדי שהמשכילים לא יבינו שהחרדים לדבר השם נמצאים בעקבותיהם. הרי"צ דאג איפוא לפרסם כי הוא נוסע בשל עניינים רפואיים, ואף ביקש מאשתו הרבנית מרת נחמה דינה שתצטרף אליו לנסיעה.

לדאבונו של הרי"צ, ככל ששהה בפטרבורג הוברר לו כי אין ביכולתו לעשות מאומה, ולמרות שהשתדל בכל כוחו לפעול בעניין העלה חרס בידו, ואף לא ראה באופק כל תקווה של ישועה. הרי"צ שלח מברק דחוף לאביו הרש"ב והודיעו על ביש מצבו, אולם להפתעתו אביו הרש"ב החזר לו מברק בו כתב לו כי עם כל זאת עליו להתאמץ ולהשתדל יותר מיכולתו לפעול לביטול העניין.

**הרי"צ עשה את עצמו מביט בדפים, ולפתע החל לקרוע את הדפים במהירות ולהשליכם אל תוך האש הבוהרת. לא חלפו שניות ספורות וכל המסמכים הפכו לנחלת העבר**

חלף זמן נוסף בו הרי"צ פעל בכל דרך אפשרית, אך משראה כי הוא מבזבז את זמנו לריק, קנה הרי"צ כרטיס נסיעה ברכבת וחזר אל אביו הרש"ב כדי להודיע לו על כך. הרי"צ הגיע בשעת בוקר מוקדמת והוא פגש את אביו הרש"ב מתכונן לתפילת שחרית. טליתו הגדולה הייתה מקופלת על כתפו והוא בדק את הציציות. הרי"צ סיפר לאביו על רוב השתדלותו ועל מאמציו אשר לא הועילו כלום.

הקשיב הרש"ב ואמר לרי"צ: דע בני כי מעשה כזה גם היה אצל זקננו הגדול האדמו"ר הזקן זיע"א אשר גם הוא שלח את בנו, הרה"ק האדמו"ר האמצעי לשליחות מסוימת, וככל שטרח בעניין לא היה יכול לעשות מאומה בעניין זה. האדמו"ר האמצעי שב אל האדמו"ר הזקן ואמר לו שאיננו יכול לפעול מאומה בעניין.

באותה שעה הייתה טליתו של האדמו"ר הזקן מוטלת על כתפו והוא בדק את ציציותיו. אמר אדמו"ר הזקן לבנו: רואה אתה את אשר עלי, הנה זו היא טלית, וטלית היא עניין ה'מקף', ו'מקף' יש בכוחו לסמא את עיני החיצונים. שמע זאת האדמו"ר האמצעי וחסף בידיו את ציציותיו של אביו, נישקן ברגש רב ונסע חזרה לדרכו, כדי לבצע את שליחותו. ואמנם חפץ השם בידו הצליח

ובפעם הזאת עלה בידו לעשות את רצון אביו. הבין הרי"צ את אשר לפניו: גם הוא החזיק בציציות הטלית של אביו, נישק אותן בהתלהבות, ונסע תיכף ומיד חזרה ברכבת אל פטרבורג.

בזו הפעם החליט הרי"צ כי עליו להפגש עם אותו 'רב מטעם' ולשמוע את אשר בפיו. אולי מתוך דבריו תתגלה הפרצה בה יוכלו להפילו בפח. הפגישה נערכה במלון בו שהה הרב מטעם, ובמהלכה התרברב הלה בגאווה גלויה כי הפעם צפוי לו נצחון מוחלט. הרי"צ ביקש ממנו, כבדרך אגב, האם הוא יכול לראות את המסמכים שאותם הוא עומד להגיש לשלטונות. הרב מטעם, מבלי משים למשמעות הדבר, ניגש לארון והוציא את הדפים ומסרם לרי"צ.

הרי"צ עשה את עצמו מביט בדפים, ולפתע החל לקרוע את הדפים במהירות ולהשליכם אל תוך האש הבוהרת. לא חלפו שניות ספורות וכל המסמכים הפכו לנחלת העבר.

הרב מטעם החל להשתולל, חמתו בערה בו והוא היה צועק וצווח: מה עשית לי? הרי יגעת חודשים רבים עד שעלתה בידי לקבץ ולאסוף את כל החומר רב הערך הזה, והנה עלי להגיש את המסמכים תוך זמן קצר, כשברור לי שלא אוכל לשחזרם. הוא נתן לרי"צ סטירת לחי מצלצלת, אך הרי"צ מיהר לברוח מהמלון ותוך זמן מועט כבר היה ברכבת בדרכו אל אביו, לבשר לו את הבשורה הטובה.

אותו רב מטעם חלה לאחר זמן קצר במחלת שחפת הגרון ושוב לא היה יכול להתעסק עם זה, וכך התבטלה תוכניתם של המשכילים.

\*\*\*

על הפסוק (שמות ב ה-1): **וַיִּתְּרֵךְ בַּת פְּרִיעָה לְרַחֵץ עַל הַיָּאֵר וַנְּעַרְתִּיהָ הַלֵּכֶת עַל יַד הַיָּאֵר וַתֵּרָא אֶת הַתְּבָה בַּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ. וַתִּפְתַּח וַתֵּרָא וְאֵת הַיֵּלֶד וְהִנֵּה נֶעֶר בִּכָּה וַתִּחַמְלֵם עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֵּלְדֵי הָעִבְרָיִם זֶה, וּפְרוּשׁ רַש"י: אֵת אִמְתָּה... וּרְבוּתֵינוּ דְרָשׁוּ לְשׁוֹן יָד... וְהֵם דְּרָשׁוּ אֵת אִמְתָּה, אֵת יָדָהּ, שֶׁנִּשְׁתַּרְבְּבָה אִמְתָּה אֲמוֹת הָרַבָּה, הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים: אִם הַמְּרַחֵק בֵּין בַּת פְּרִיעָה לְתִיבָה הִיא שֶׁל אֲמוֹת הָרַבָּה, כִּי־צַד עֲלֶיהָ בְּדַעְתָּה הַלוֹשֵׁט אֵת יָדָהּ לְשֵׁם, וְכִי נִשְׁמַע כְּדָבָר הַזֶּה שֶׁאִדָּם יַעֲמֹד עַל הַקְּרָקַע וְיִשְׁלַח אֵת יָדוֹ לְהִבְיֵא דָבָר מֵהַגָּבֹה קוֹמָה אַחַת או שְׁתֵּי...! מֵה חֲשָׁבָה בַת פְּרִיעָה כֹּאשֶׁר הוֹשִׁיטָה אֵת יָדָהּ אֶל עֵבֶר הַתִּיבָה הַמְּרוֹחֶקתָּ? וְכִי עֲלָה עַל דַּעְתָּה דָבָר כֹּזֵה שִׁיעֵשָׂה לָהּ נֶס וְהִיד שְׁלֵה תִתְאַרֵךְ אֲמוֹת הָרַבָּה?**

אלא אמר הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זיע"א: תפקידו של אדם להשתדל ולעשות ככל שביכולתו, גם אם הוא בטוח וברור בעצמו שלא יעלה בידו להשלים את הדבר עד תכליתו. על האדם להתחיל במצוה, לעשות מה שבכוחו, ומהשמים יסייעו בידו להביאו אל תכליתו ולברך על המוגמר. זו הייתה כוונת בת פרעה: היא מצידה עשתה כל מה שהייתה יכולה, ואז נעשה לה נס וידה התארכה אמות הרבה. וזהו מוסר השכל לכל אדם ואדם: אתה היהודי עשה את שלך והקב"ה יסייע בידך להשלים ולסיים.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)



# השבוע במדור:

בנו עומד להבחן במבחן עולמי והוא חושש מעין הרע | שעטנז במטריה (שירעם) | גוי שהשכיר דירה, ועשה תנאי שלא יקבעו מזוזה בדירתו

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם



ארכיון 'עוז והדר'

שעטנז במטריה (שירעם)

**שאלה:** על דבר השאלה מאחד שעוסק ביבוא חפצים מחו"ל, אם מותר לו להביא מטריות שיש בגג שלהם שילוב של שעטנז, ולמוכרם לרבים.

**תשובה:**

הנה לכאורה אין

איסור שעטנז במטריה, שעשוי להגן עליו מן הגשמים או השמש, כיון שאינה העלאה על גופו, וכדאיתא בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ו) דאהלים אין בהם כלאים וכ"פ הרמב"ם (פרק י מהל' כלאים הל' יב), והרמ"א (ס' שא, סעי' א) דמותר לפרוס בגד כלאים על גיגית שרוחץ ע"ש. והיינו כיון שאינו נוגע בגופו. ומשום הכי התיר הט"ז (ס"ק ב) לישב בעגלה שגגה עשוי מכלאים, אלא שיש לזהר שלא יגע בצדדים, ומיהו מסיק דמ"מ אנשי מעשה נזהרים בזה, ע"ש.

ולפ"ה הן הכי נמי במטריה, כיון שאינו נוגע בגופו מותר להשתמש בו אע"פ שיש בגגו כלאים, וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (חלק א, סימן קיח), ובדרך אמונה (כלאים פרק י, אות קיז), ע"ש.

מיהו הלכה למעשה בנידון דידן, שרוצה להביאם למוכרם לרבים, נראה דצריך להימנע מזה. דהנה נהי שאין בזה איסור שעטנז כשמשמש בו כדי להגן עליו מן הגשמים, מ"מ אם מצמידו לגופו כשיש רוח חזקה יש בהו בית מיחוש, דהנה כבר הזהיר הט"ז שיש לזהר שלא יגע בצדדים, ואע"פ די"ל דבנוגע המטריה במקרה בגופו לית לן בה כיון שאינו דרך לבישה והעלאה, והו"ל כדבר שאין מתכוין וכו', וכדצייד לומר הגר"י בלוי זצ"ל במלבושי ישע (פרק ד, ס"ק יד), אך איהו ז"ל מסיק בזה"ל, אלא שאפשר שלפעמים יש שאינו יכול להשתמש במטריה כי אם כשמצמידו לגופו, כגון ברוח חזקה, שאפשר דכיון שעושה כן בכונה להעלאה, אע"פ שאין דרך בכך, הוי כדין עראי, שאסור בכלאים, עכ"ד, ע"ש מה שהאריך בזה.

וממילא בנוגע ליחיד, שפיר יכול לזהר שלא להצמידו לגופו בכל ענין, אבל כשרוצה להביאם ולמכרם לרבים בעינן למיחש, ושלא יבואו להיכשל בזה, וכדמשמע בש"ך (יו"ד סי' דש, ס"ק א) שאם יש לחוש שמה שישמש [בבגד שמיועד לתשמיש שאין בו איסור כלאים] לתשמיש שיש בו איסור כלאים לא יעשנו מכלאים, ע"ש, וא"כ הה"נ בנידו"ד נראה שאין לעשות כן למוכרם לרבים.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק



ארכיון 'עוז והדר'

בנו עומד להבחן במבחן עולמי והוא חושש מעין הרע

**שאלה:** מעשה בילד שנבחר להיות נציג הת"ת במבחן הלכה עולמי, מחמת ציונו הגבוה ביותר בת"ת. והנה אב הילד רוצה למנוע את הילד מלהשתתף במבחן העולמי מחשש לעין הרע, ועוד מחשש שירגיל את הבן ליוהרא וגסות הרוח וכידוע שהקפיד ר' דוד פיינשטיין זצ"ל על רבנים חשובים שעמדו בפני בנו ר' משה פיינשטיין זצ"ל כשהיה ילד על שמביאים אותו לידי גאווה, האם האב צודק?

**תשובה:** עין הרע הוא דבר קשה מאד, וכמבואר

בבבא מציעא (דף קז ע"ב) 'והסיר ה' ממך כל חלי' אמר רב זו עין, רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי, עבד מאי דעבד אמר תשעיין ותשעה בעיין רעה ואחד בדרך ארץ, וכן אמרינן בדף פד ע"ב אמר להן רבן שמעון בן גמליאל פרידה אחת יש לי ביניכם ואתם מבקשים לאבדה הימני, ופרש"י שמה תשלוט בו עין הרע.

וכן מבואר במסכת ברכות (דף לא ע"ב) שחנה ביקשה מהשי"ת שיתן לה זרע אנשים, והוא זרע המובלע בין אנשים ואינו מתבלט שיהא לא חכם ולא טיפש, ופרש"י: לא חכם יותר מדאי, שלא יהיה תימה בעיני הבריות ומתוך שנדברים בו שולטת בו עין הרע.

אולם אם המבחן הזה יגרום לקנאת סופרים ותרבה החכמה אין לבטל את המבחן, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ותורה של תשב"ר כחה עצום, וגם ראינו רבני קשאי דעבדו הכא [בת"ת עץ חיים בירושלים היו אחת לשנה מבחנים מעין אלו, ובעל האבן האזל השתתף אישית במבחן והגאון בעל גשר החיים, ועוד מגדולי ירושלים, והמבחן היה לעודד תורה בין התשב"ר].

ובספר פלא יועץ (אות עין) כתב ועל הכל תפילה עושה פירות כי אלקינו מרחם, שומע תפלת כל פה, והוא המציל את עמו ישראל מעין הרע, ומכל דבר רע ועכ"פ לא ימנע מעשות מצוה מפני חשש עין הרע, כגון להביא עני לביתו, או לדרוש ברבים, ללמוד דעת את העם, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומצוה אגוני מגינא והיא מגן וצנה, ובברכות (דף נה ע"א) אמרו האי מאן דדחיל מעינא בישא לימא אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא וכו', וטוב לגבר שיאמר כן בכל יום, עכ"ד.

וכך גם בעניננו יש בזה מצוה, ויש לעשות כמה טצדקי שעין הרע לא תשלוט: א. כתוב בראשונים שמי שיש לו עין טובה ודן כל אחד לכף זכות ורואה רק במעלת חבריו אין עין הרעה שולטת בו, כי השי"ת משלם לו מידה כנגד מדה ומאחר ועינו טובה לא תשלוט בו עין הרע. ב. בברכת כהנים יש סגולה כנגד קללות ונגד עין הרע, יעוין במושב זקנים. ג. יש להתפלל מעומק הלב את התפילות נגד עין הרע עם י"א הפסוקים שמתחילים בנון ומסתיימים בנון. ד. להרגיל את הנערים שלא יתנו מהכבוד.

הובא בקונטרס נתיבי החינוך לבעל הנתבות שלום (האדמו"ר מסלונים זצ"ל) שנשאל בכנס על המנהג החדש שבחורים ילד קטן ל"חתן המשנה" וכדומה, ומפרסמים אותו בעתונות הטוב הדבר או לא. והשיב לדעתי אם טוב הוא בשביל חינוך חיצוני וסטנדרטי בכדי לעורר קנאת סופרים, אין להתעלם מהצדדים השלילים במה שנוגע לחנוך הפנימי, ואם אחד מעיקרי החינוך הוא כאמור להכניע את ערפו הקשה בחירת ה"חתן", היא פעולה הפכית מלבד שזה גורם הרבה תסביכי גדלות עד זקנה ושיבה, ויסוד לדברינו אלה מהא דאיתא בירושלמי (חגיגה פ' אין דורשין ה"א והביאו התוס' בחגיגה דף טו ע"א) שובו בנים שובבים חוץ מאחר, למה אירע ל"אחר" ככה, שאבויה אביו ה' מגדולי ירושלים וכשנולד בנו אלישע, בברית מילה שלו, נוכחו גדולי הדור והתעסקו בדברי תורה וירדה אש מן השמים והקיפה אותם וכו', אמר אביו הואיל וכך כוחה של תורה אם יתקיים הבן לתורה אני מפרישו, ולפי שלא היה כוונתו לשמים לפיכך לא נתקיימה בו ודי בזה למבין.



**הגאון רבי יצחק בירך דסקל שליט"א דיין ומורה הוראה, מח"ס בית המשפט**



אות ד' דלעיל נראה שדינו כגזילה ממש. ובשור"ת תשורת ש"י סימן שיח כתב שמותר להשתמש בחצרו, ואפשר דדוקא לשיטת הפוסקים שאין איסור גזל בקרקע כתב כן, או אם נאמר שאינו אסור בעכו"ם אלא משום חילול ה', אבל אם יש איסור גזל ממש, צ"ע מנין לו" עכ"ל.

נמצינו למדים שרוב הפוסקים סוברים שאין חשש שואל שלא מדעת בממון הגוי, אבל יש שאוסרים, לכן מעיקר הדין יש מקום להתיר.

**העולה מזה:** רוב הפוסקים

סוברים שאין חשש שואל שלא מדעת בממון הגוי, אבל יש שאוסרים, לכן מעיקר הדין יש מקום להתיר.

**במקום שיש חילול ה'**

מכל מקום אין הכרעה בדבר. ואם יש חשש של חילול ה' ראוי להשמר מזה, כמו שכתב בבאר הגולה (חושן משפט סימן שמח ס"ק ה) וז"ל "וע"ל ר"ס רס"ו שאם החזיר האבידה לעכו"ם לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח וכו' ע"כ, וכן הדין בהחזרת הטעות שטעה העכו"ם מעצמו. ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון, ולא הניחו אחריהם ברכה, וכמ"ש בספר חסידים סימן תתרע"ד רבים אשר קדשו ה' והחזירו טעיות העכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתום לעולליה" עכ"ל. ומה שכתב בשם ספר חסידים ז"ל ספר חסידים (סימן אלף עד) "אל יעשה אדם עול אפילו לנכרי". עכ"ל.

מכל מקום שורת הדין נראה שאין למחות ביד מי שנוהג היתר בזה. אבל מי שגדול בטחונו בה' לא יעשה זאת, ושכרו יהיה כפול מן השמים.

**העולה מזה:** אם יש חשש שיהיה חילול ה' ראוי להמנע מזה.

**גוי שהשכיר דירה, ועשה תנאי שלא יקבעו מזוזה בדירתו**

**שאלה:** "שכרתי מגוי דירה לכמה שנים, על מנת להשכיר לאחרים לתקופה קצרה. הגוי עשה עמי תנאי שלא יקבעו מזוזה בדירה, כי קלקלו לו את הדירה הרבה פעמים, לכן בכל אופן הוא לא מסכים להשכיר למי שקובע מזוזה. נפשי בשאלתי האם מותר להשכיר למי שיקבע מזוזה, ולעבור על דברי הגוי".

**תשובה:** דין זה שנוי במחלוקת ואין הכרעה בזה, ומעיקר הדין יש מקום להתיר. אבל המחמיר תבוא עליו ברכה.

**ביאור התשובה:**

**מחלוקת הפוסקים אם מותר להשתמש בממון הגוי בלא רשותו**  
הנה כיון שהגוי התנה את השכירות בתנאי זה, אפילו אם יקבע מזוזה באופן שהגוי לעולם לא ידע ולא יזיקו, מכל מקום כיון שעשה תנאי מפורש בשכירות, הרי שאם קובע מזוזה הוא משתמש בקרקע של הגוי בלא רשותו, ויתכן שהשכירות בטל. ויש לברר, האם מותר להשתמש בקרקע של גוי שלא ברשות, דגזל הגוי אסור והפקעת הלוואתו מותרת, לכן יש לדון, האם שימוש בחפציו שלא ברשות האם הוא גזל או כהפקעת הלוואה.

ובשור"ת שבת הלוי (חלק א סימן קלח אות ד) מביא את התומים (סימן עב, ס"ק נז) דמאריך בזה ומביא מחלוקת אם הפקעת פקדון מותרת כדין הפקעת הלוואת גוי, ומסיק בשבט הלוי, שאפילו לאוסרים הפקעת פקדון וחייב להשיב את הפקדון, מכל מקום מותר להשתמש בפקדון, כי בגוי אין איסור השתמשות במשכון שלא מדעת.

אבל באמת הוא מחלוקת גדולה בזה, וז"ל הפתחי חושן (חלק ה גניבה ואונאה, פרק א, הערה ג) "שואל שלא מדעת בגוי. עיין לעיל שנראה שנחלקו הפוסקים אם מותר בשל עכו"ם, ולדעת האוסרים אפשר דהיינו לענין חיוב אחריות שנקרא גזלן, אבל אינו עובר בלא תגזול, ובהגהות מהרש"ם לאורח חיים סימן תרלו כתב בשם תוע"ר שלכו"ע מותר, אבל במנחת פתים סימן שא כתב ששואל של"מ מעכו"ם הוא כגזלן וחייב באחריות, וצ"ע לדברי הדגומ"ר באו"ח סימן תקפו למג"א סק"ח, ונראה שהדגול מרבבה לא פשיטא ליה בדין שואל שלא מדעת בעכו"ם אם דינו כגזלן, ומדברי האבני נזר (אורח חיים, מד,

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות



## הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע

בעל בני יששכר  
ח"י טבת תר"א

### בעבודת ה' אין לך יום דומה לחבירו

לא תַעֲשֶׂוּן כֶּן לְה' אֱלֹהֵיכֶם (דברים יב, ד).  
שמעתי הפסוק ברמז מקובל מצדיקי הדור, דהנה יש בני אדם אשר חוק קבוע להם כמה ילמדו וכמה יאמרו תהלים וכיוצא, ואכלו את חוקם אשר ניתן להם ובדעתם שכבר נתנו להבורא המגיע לו יותר היום הולכים בטל ומבקשים שכן כפנחס. והנה המשכיל על דבר אין לך יום דומה לחבירו, ועת לפזר ועת לכנס, לפעמים המעשה כזאת ביום זה הוא מצוה כגון שעושה הדבר בהצנע עבור כבוד שמו, ולמחר אותו הדבר בעצמו הוא עבירה כגון שיגיע הדבר להתפארות וכיוצא, ואי אפשר לפרש הדבר כי המשכיל יבין מעצמו.  
זה באה אזהרת תורתנו לא תעשון כן ליי"א אלקיכם, ר"ל כדמיון הזה ממש אותו ההנהגה, כי באפשר היום המנהג הזה טוב ולמחרתו הוא בהיפך, והבן.  
(אגרא דכלה - פרשת ראה)

היה נכדו של המקבל רבי שמשון מאוסטרופולי, והיה תלמיד מובהק למרן החוזה מלובלין, ולהרה"ק רבי מנדלי מרימנוב. הוא הצטיין בהתמדתו, והשתלם ביותר בשבילי תורת הנסתר והסוד. הוא היה חתנו של הרב שמואל מנדל זצוק"ל מציטש.



הוא כהן ברבנות בכמה עירות, כמו: ריבטיץ, סטריז'וב, דינוב, ומונקאטש. בסוף ימיו חזר לעירו דינוב, ובה נשאר עד להסתלקותו, בה כיהן על כס האדמו"רות, ועל שמה נקרא עד עצם היום הזה. נהג לחתום על מכתביו בחתימה "האוהב הנאמן לכל ישראל, דורש טוב לעמו". נודע בחיבורו הגדול שחבר "בני יששכר" ואף אמר על עצמו כי הוא נצר לבני חשמונאי, שהיו משבט יששכר. כמו"כ חבר חבורים נוספים, כמו: אגרא דפרקא, דרך פקודיך, ועוד חבורים. בהגיעו רק לגיל נ"ו שנים, נסתלק לישיבה של מעלה, ביום ח"י טבת תר"א, ומנו"כ בדינוב, בפולין.

בשנת תקמ"ג זרחה שמשו של הרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא זי"ע, מדינוב, בביתו של אביו הרבני מו"ה פסח זצ"ל. לפני הברית נכנסה אמו אל דודה הרה"ק רבי אלימלך זיע"א מליז'ענסק כדי לשאול אותו איזה שם תתן לתינוק הנולד. נענה רבי אלימלך ואמר לה: תקראי לו אלימלך. והאם, בשמעה זאת,

נבהלה מאד ואף פחדה. היא חששה שהדוד הר' אלימלך כבר לא יחיה עד הברית ולכן הוא אומר לקרא לילד כשמו. בשל כך, בהגיע יום הברית הוסיפה לו את השם 'צבי', ונקרא שמו בישראל צבי אלימלך.

כאשר שמע מכך הרבי ר' אלימלך נאנח אנחה עמקה, ואמר: "פחדת שכבר לא אחיה... אני רציני שהוא יקרא אלימלך כדי שיהיה ממש מלך (מיילך), אבל את הוספת לו את השם 'צבי', וכידוע, צבי לא יכול להיות מלך..."  
משחר נעוריו נודע כאיש קדוש וטהור. הוא

## הגאון רבי אריה לייב העליר זצ"ל

בעל קצות החושן  
י"ט טבת תקע"ג

שידע אחד מדוע השני אומר את התהלים. אחרי תפילת ערבית, פנה אחד לשני ושאל אותו מה כואב לך, ועל מה התפללת, ענה לו האיש, יש לי בת שהגיעה כבר לפירקה ואין בידי כסף להוצאות נישואיה, והיא יושבת בבית מבלי שאוכל להושיע, ואף שכל ימות השבוע אינני נמצא בביתי ואינני רואה את הצרה מול עיני, אבל בשבת קודש כשאני חוזר לביתי ונמצא כל השבת עם בני משפחתי, רואה אני את צרת הבת למול עיני ואיני יודע מה לעשות יותר מאשר לומר פרקי תהלים, ולהתחנן אל הבורא שישיעני מצרתי.

כשמע השואל את דבריו, נענה ואמר לו, שמע נא, יש לי בן ירא שמים ובעל מידות, כסף גם לי אין לתת, הבה נעשה שידוך בינינו. וכך היה, הם התחתנו ונולדו להם ארבעה בנים גדולי ישראל, הרה"ג רבי יהודה כהן בעל "קונטרס הספיקות", הרה"ג רבי חיים כהן, הרה"ג רבי אריה לייב הכהן הלר בעל "קצות החושן" "אבני מילואים" ו"שב שמעתתא", ואח נוסף בשם רבי מרדכי זצ"ל ששימש ברבנות בעיר חודרוב.  
וסיים החפץ חיים, הרי שאין לנו לסמוך כלל על מחשבותינו ואין לו סיבה להתיימש ולהיות חסר אונים, רק יתאמץ בבטחון ובתפילה ויוכה לסייעתא דשמיא.  
(לקט דברים טעם - ממכון כרמינו)

כמו כן כתב את הספר 'שב שמעתתא' - חידושים על שבע סוגיות, שהתחיל לכותבם כבר בילדותו. לעת זקנותו חיבר את הפירוש 'אבני מילואים' על שו"ע אה"ע שיצא לאור אחר מותו.  
רבנו שימש כראש ישיבה, ורבים מגדולי ישראל היו מתלמידיו, ביניהם רבי אריה ליבוש ליפשיץ בעל שו"ת אריה, ורבי אשר עניזל צוזמיר בעל שו"ת מהריא"ז.  
רבינו נתבקש לישיבה של מעלה ביום י"ט טבת שנת תקע"ג.

### השידוך שממנו יצא בעל 'קצות החושן'

הרה"ג רבי אהרן ביאליסטוצקי ז"ל ראש ישיבת ביאליסטוק, סיפר, שמע מה"חפץ חיים", שבגליציה היה מנהג בקרב יהודי המקום שכל שבת לפני תפילת ערבית של מוצאי שבת, היו מתכנסים לאמירת תהלים בבית הכנסת. באחת השבתות נכנס יהודי אחד לבית הכנסת, ורואה איך יהודי עומד באחת הפינות ואומר תהלים בדביקות מתוך קירות ליבו באופן מרגש ביותר, עד שמשם הדביק אותו בהתלהבותו וצורת אמירתו, ומיד החל גם הוא לומר תהלים ברגש רב, ושניהם בכו ונשארו ליבם ופיהם לקב"ה מבלי

הגה"ק רבי אריה לייב בן רבי יוסף הכהן העליר זצ"ל נולד בעיר קאלוש בשנת תק"ה, לאביו רבי יוסף ב"ר יחיאל מיכל הכהן.

בצעירותו התמנה רבינו כרבה של העיר רוזניאטוב שבאזור גליציה, ובשנים שלאחר מכן כיהן כרב בעוד הרבה ערים ועיירות באזור גליציה. בשנת תקמ"ח, בהיותו בן ארבעים ושלש, נקרא לשמש כאב"ד בעיר סטרי שבאוקראינה עד לפטירתו, ובה מנוחתו כבוד.

מסופר על רבינו הקצות החושן זצ"ל שהיה עוסק בתורה מתוך הדחק, כי היה עני ואביון, עד כדי כך, שהקור שרר בביתו ולא היה לו במה להתחמם, כי אם בכר וכסת, ושם היה מניח את הדיו בו כתב את חידושי הרבים, למען יהיו תחת החום, ולא יקפאו מרוב הקור. ומתוך לחץ זו הדחק הצליח לכתוב את ספרו 'קצות החושן' (המכונה בקצרה בפי הלומדים "הקצות"), שהוא אחד הביאורים החריפים והעמוקים ביותר על השולחן ערוך חלק חושן משפט, ספר אשר השפיע רבות על צורת הלימוד בישיבות ועל לומדי ההלכות בכלל.

רבנו חולק בספרו על גדולים וחכמים, ואכן הגה"ק רבי יעקב מליסא משיג עליו בספרו 'נתיבות המשפט' על 'הקצות', ורבינו אף כתב קונטרס בשם 'משובב נתיבות' בו הוא משיב על השגותיו של ה'נתיבות'.

## מרון הגה"ק המקובל האלוקי המלוב"ן רבי יעקב אביחצירא זי"ע

בעל אביר יעקב  
כ' טבת תר"מ

חתחתים, בהשליכו חייו מנגד ובמסרו נפש, למען הביא רוחה לאבינוי עמו.

### אחרית ימיו

כל ימיו השתוקק לעלות לארץ ישראל, חמש פעמים תכנן לצאת לדרך, עד שהגשים את משאלתו לעזוב את מקומו ולצאת בדרכו לעלות לציון.

הדרך ממרוקו למצרים ארכה כשנה ומחצה, בכל מקום בו דרכה כף רגלו, יצאו בני העיר לקבל את פניו וללוותו בכבוד דרך. ספר רבנו בבא סאלי זי"ע"א, כי בכל עיר אליה הגיע, היו מתקבצים ובאים עשירי המקום, ומריקים את ארניקהם על שלחנו. הוא לא שנה מנהגו, חלק הכל לעניים ולרשעים, כך התברכו עניי הקהלות במרוקו, באלג'יר ובתוניס.

אף אחד מפמליית רבנו לא העלה בדעתו בהגיעם למצרים, כי הגיעה שעת פקדתו, להתעלות לשיבה של מעלה. רבנו בחר את מקום חנייתו לקראת שבת קדש פרשת 'ויחי יעקב בארץ מצרים' בעירה דמנהור הקרובה לאלכסנדריה. בליל שבת, כשהגביה את כוס הקדוש, כבה אחד הנרות. ראה בכך רבנו סימן והפטיר, "אם כן, תשוב הנשמה למקמה", ויחרד לב כל הנוכחים.

ביום ראשון חלה ונפל למשכב. הרופאים שהזעקו אל מטתו לא הצליחו להביא להחלמתו ומצבו הלך והחמיר. ביום חמישי נראה היה שהגיעה שעתו, אך רבנו הרגיע ואמר, "נותרו לי אי אלו תקונים לשבת הקרובה, עדין לא באה שעתי להסתלק".

אכן חלה הטבה מסימת במצבו, עד כי ביום ראשון הורה לפתח את דלתות הבית, וקבל פני החפצים להתברך מפי קדשו. לאחר מכן הורה לשנים מתלמידיו על סדרי הטהרה והקבורה, משסים לצוותם, קרא שיר השירים בניעימה ואמר את הודו, ועלתה נשמתו בסערה השמימה. נתבקש רבנו בישיבה של מעלה ביום כ' טבת שנת 'והיא מר"ת נפש'.

משנסתלק רבנו, קמו שני התלמידים ושאלו אם יש בית עלמין בעירה, כי הורה רבנו שלא יטלטלוהו מחוץ לדמנהור אם יש בה מקום להיקבר.

על פי הוראת רבנו, הצטוו שני תלמידיו לעסק בטהרתו לבדם, ואיש לא יסיע להם. בתחילה לא ידעו כיצד יצליחו לאחז בגוף הטהור ולהורידו לטבילה ולהעלותו, מבלי שישמט מידיהם, לתדהמתם, כשגנשו להורידו, חשו כי רבנו מסיע בעדם כ'חי הנשא את עצמו', ולא נדרשו כלל למאמץ.

במרוצת השנים נקשרו במקום אגודות רבות על ישועות פלאיות להן זכו יהודים שפקדו את הציון הקדוש. גם גויים שפקדו את המקום נושעו, וכתוצאה מכך למדו לשמר על המקום, לימים אף הניחו לשפצו ברב פאר והדר.

לאחר כמה שנים יסד רבנו את ישיבתו בתאפיל'ת, אליה נקבצו תלמידים מרחבי המחוז ואף מחוצה לו. מהישיבה יצאו בעלי תריסין, רבים מהם נעשו רבנים ודינים, מורי הוראה ומרביצי תורה.

מאות תלמידים למדו בישיבתו, ובמרוצת השנים עלה מספרם כדי אלפים, הם נכנסו להיכלה של תורה ויצאו מלאים וגדושים בחכמה טהורה, כפי שנתן ללמד מספרי רבנו.

על סדר יומו המפלא, אנו למדים מדברי בנו רבי אהרן זי"ע"א, אשר הביאו בתוך הקדמתו לספר 'פתוחי חותם', וזו לשונו.

"יום ליום יביע אמר, אמרות ה' אמרות טהרות, ולילה ללילה יחזה דעת, ששה סדרי משנה בעל פה בפיו היו שגורות, בכל לילה ח"י פרקים לומד בקדשה ובטהרה, וחוזר ולומד בדברי מר"ן ומור"ם ובפוסקים, והולך אל מקום דבריהם בגמרא, קרוב לחצות ישן מעט שנת עראי, ומשם ואילך נדדה שנת המלך.

"ויקם ויבא אל תקון רחל ואל תקון לאה, בעת הזה שערי רצון ושערי רחמים נפתחים, ושמנה שערי קדשה לפניו כאור זורחים, 'עץ חיים' ומבוא שערים' בידי מוכנים, לבוא במ אל הקדש לפני ולפנים. מאור זהר הקדש האיר אורו וזרח, בו היה כגבור לרוץ ארח, ובוזהר חדש ובספר התקונים הנוראים, מהם עשה יחודים וחדושים ורמזים וכוונות נפלאים.

באור הבוקר לבית הכנסת הולך במהרה, להיות ראש העשרה, תפלתו תפלת חסידים זכה וברה, ושם יושב ועוסק בתורה, כי שם היתה ישיבתו, לקיום הנפש דוקא אכילתו ושתייתו. ויהיו ידיו אמונה עד בא השמש במצות הצדקה, פזר נתן לאביונים להשביע נפש שוקקה".

בקי עצום בכל חדרי תורה היה, כל שביליה נהירים וגלויים לנגד עיניו. כאמודאי המוליד משוטיו בים הגדול, ירד רבנו למים שאין להם סוף, מי תורה הרחבה מני ים, כשהוא שולה ממעיני החכמה פנינים יקרים ומאירים בזיו יקרות, די להציץ בספריו הקדושים, כדי לעמד על כותבם שהיה בקי עצום ומפלא וכל רו לא אניס ליה.

מופלא במתן צדקה לעניים, מכספו הוזיל על קצה גבול היכולת, ואף להתרמת אחרים היה מוסר נפשו. יצא למסעות שנמשכו שבועות וחדשים, בטלטלות מיגעות בדרכי

עריסתו של רבנו עמדה בבית אביו, רבנו מסעוד אביחצירא זי"ע"א, שכהן כרבה של תאפיל'ת, בנו של רבנו אברהם אביחצירא זי"ע"א, אשר זכה לגלוי אליהו הנביא זכור לטוב.

בהולדתו, נקרא שמו בישראל 'יעקב', על שם דודו מורו ורבו של אביו, רבי יעקב זי"ע"א.

משחר ימיו עלה והתעלה בקניני תורה ובגדרי קדשה ופרישות, רוב תורתו רכש מפי אביו הקדוש, שלימדו תורה מדי יום ביומו.

בהתבקש רבי מסעוד לשיבה של מעלה, נותר רבנו יתום עול ימים, לאחר היותו לאיש ומלא וגדוש בתורה, בקדשה וחסידות, עזב את הכפר בו נולד ועבר לגור בעירה ר'סאני, לא עלתה על דעתו להתעטר בעטרת קדש, לפרנסתו שמש כמלמד דרדקי.

באחד הימים נקלע לעיר אחד מגאוני הדור, המקובל רבי מרדכי בן שימול זי"ע, מחכמי אלג'יר. הוא חפש מקום להתישב בו, ובמסעו הגיע גם לתאפיל'ת, אולם לא מצא בה חכמים המעמיקים בלמודם. אמנם עמד על טיבם שהם יראים ושלמים ומדקדקים בהלכה, אך לא מצא שקדנים שעוסקים בעמק הסוגיות.

באחד הימים נכנס לבית המדרש וראה גמרא מסכת חגיגה, דמעות החלו לזלג מעיניו, נשא קינה בקול נהי: "חגיגה-חגיגה, מי הביאך הלום ומה מעשיך בארץ תלאובות זו. הרי בדד תשבי בבתי מדרשות אלו, מבלי שמישהו יגלל את יריעותיך ויבין את צוף אמריך". בפנת בית המדרש עסק רבנו בהוראת הדרדקי, הוא קם ממקומו ונגש אל החכם האורח ושאלו במליצה, מדוע יקונן מר על מסכת זו ששמה 'חגיגה' ולא 'קינה'.

הם באו בדברים, ראה רבי מרדכי כי הבחור הנצב לפניו בקי גדול בכל מסכתות הש"ס, ויאורו עיניו.

מששמע כי הנו בנו של הרב המנוח, קם והלך אצל פרנסי העדה, ודבר על לבם כי יכתירוהו שימלא מקום אביו ברבנות. אמנם צעיר לימים הוא, אך כלי מלא וגדוש בחכמה, ראוי לכהנה הרמה.

לא זו בלבד, אלא שהוא עצמו התישב בתריסאני, עיר מגורי רבנו, וקבע ללמד עמו בחברותא.

עם הזמן, הפך עצמו לשבת לפני רבנו כתלמיד ממש, ואף כשעקר מריסאני, התמיד לעמד עמו בקשר.



## גאונותו האדירה של ה'אביר יעקב'

על אודות גאונותו האדירה של ה'אביר יעקב', ספר נינו מרן רבי מאיר אביחצירא זכותו תגן עלינו:

בעיר טטואן שבמרוקו, כהן כרב העיר וכראש הישיבה, הגאון האדיר רבי יצחק בן וואליד זצוק"ל. ישיבתו הטובה והמפרסמת, היתה אבן שואבת למאות בני תורה, שהסתופפו בצלו, שנתו בצמא את דבריו, והגו בתורה תחת עינו הפקוחה והדרכתו הצמודה.

באחד הימים הגיע ה'אביר יעקב' לעיר טטואן. מכיון שבעיר הזרה והרחוקה, איש לא הכירו, וגם הוא נמנע מלגלות מי הוא, לכן התאפשר לו לשהות במלון בו התאכסן, בשקט ובשלוה, מבלי לעורר סביבו כל רעש ופרסמת. ל'אביר יעקב' עצמו, היו אלו ימים שמחים ומלאי התעלות. הוא נמלא אשר ושמחה על שמתאפשר לו לעסק בסדר יומו, הרחק מעיני הזרקורים, ומבלי להיחשף לכבוד הרב, ממנו ברח תדיר.

באחד הימים, נקלע לאותו בית מלון, אחד מתלמידי הישיבה המקומית. ה'אביר יעקב' שהכיר באותו תלמיד שהוא בן תורה, קשר עמו שיחה בעניינים הנלמדים בישיבה. עודם משוחחים על הסוגיות הנלמדות בישיבה, ספר התלמיד, כי בימים אלה התעוררה בישיבה קשיה עמקה

בסוגיה הנלמדת, והישיבה כלה נתונה בסערת הוויכוח בניסיון למצא תשובה לאותה קשיה. טובי הלמדנים שלהם מחות מבריקים, מוגיעים עצמם זה מספר ימים במאמציהם למצא ישוב המניח את הדעת, אך הפתרון לא נראה באופק. לבקשתו של 'אביר יעקב', נעתר התלמיד - שכמובן לא ידע מי הוא בן שיחו- והרצה את דבר הקושיה לפניו. ללא אמר ודברים, נטל 'אביר יעקב' קולמוס וניר ורשם לו את באור הסגיה, באופן נפלא אשר מתרץ את הקשיה באחת, ומאיר את הנושא כולו באור חדש ובהיר. את הדף מסר ביד התלמיד, שיראהו לתלמידי הישיבה, שיעינו בדבריו ויראו אם הצדק עמו.

התלמיד, מפתע ומאשר כאחד, מהר עם אגרת התשובה ואף לישיבה, הישר אל חדרו של ראש הישיבה ורב העיר, רבי יצחק בן וואליד. נטל רבי יצחק את הכתב לידי, והחל לעין בכתוב בו. משום מה, נדמה היה לו כי צורת הכתב מכרת לו.

- מי מסר לידך כתב זה?, שאל רבי יצחק.  
- אורח שבא מחוץ לעיר, ומתאכסן באחד המלונות בעיר.

- האם ידוע לך שמו?, הוסיף לשאול רבי יצחק, תוך כדי עיונו בכתב המנח לפניו.

- לא! השיב התלמיד. פגשתי אותו באקראי וקשרנו שיחה בלמוד, אך לא שאלתי לשמו. מצחו של רבי יצחק נחרש קמטים. נהיר היה לו

יותר ויותר כי הכתב מכר לו היטב. לפתע, הקיש רבי יצחק באצבע צרדה ומפיו נשמעה קריאת הפתעה: "האמנם?!...! היתכן?!...! עתה ברור לי למעלה מכל ספק כי זהו עצם כתב ידו של אותו גאון וקדוש, רבי יעקב אביחצירא". כשתיאר התלמיד את צורתו של האורח, שוב לא היה ספק כי אכן שער רבי יצחק נכונה, וכי אגרת זו נכתבה בידי ה'אביר יעקב', אשר את צורת כתב ידו הכיר רבי יצחק ממכתבי התורה שהוחלפו ביניהם.

תלמידים רבים התאספו סביב רבי יצחק, לשמע ממנו את דברי התשובה, השופכים אור חדש על הסוגיה כלה. קבוצה נוספת של תלמידים, יצאו על פי בקשתו המפרשת של ראש הישיבה לחפש את 'אביר יעקב', לבקשו בכל לשון של בקשה, שיאיל לגמול עמם חסד ולבקר בישיבתם.

כשהגיעו התלמידים לבית המלון, מצאו את ה'אביר יעקב' כשהוא עסוק בהכנות אחרונות לפני צאתו מן העיר. בראותו כי נתגלתה זהותו, ובשמעו את הפצרות התלמידים המתחננים שיבוא עמם, נאות לבקשתם והלך לישיבה, שם התקבל בכבוד מלכים כראוי לגדול בישראל כמותו.

הסוף המעניין של הספור הוא, ששני גדולי תורה אלו נקשרו כל כך בשיחתם המשתפת בתורה, עד שהאריך ה'אביר יעקב' את שהותו בעיר למשך ששה חדשים נוספים!!

(הובא בספר 'ברוך ה' יום יום' מפי נכדו כ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א- נהריה)

בסדר

במסילת  
העולה ביצאה

מסילת ישרים המבואר  
לרביע משה היים לוצאני זע"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

בסדר

את ליכות החורף  
עם חיות המאורה של רבי יצחק הכהן מלוצקין זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

## מסר חסידי לפרשת השבוע

### ל-אל גִּמֹר עָלַי

רבי ברוך ממעז'יבוז זיע"א, למה מספר הכתוב ששלחה בת פרעה את אמתה היינו ידה, כיון שראתה שהוא רחוק מאוד. ואמר, דהתורה מורה לנו דרך, דכשישראל רוצה לעשות איזה מצוה אף שנראה לו לכאורה דאי אפשר לו לעשותה בשום אופן ואינו יכול להגיע אליה, אף על פי כן הוא יתחיל לעשות מה שביכולתו לעשות, והשי"ת יגמור בעדו, וזה למדנו מבת פרעה אף שראתה שהוא רחוק מאוד עם כל זאת שלחה את ידה.

\*\*\*

הרה"ק הלב שמחה זיע"א סיפר ששמע מאביו הרה"ק האמרי אמת זיע"א בעת המלחמה בפולין כשהמצב כבר היה קשה מאד ויהודים היו זקוקים לעזרה ולא היה ביכולת לסייע להם. ואמר האמרי אמת, שמבתי למדים שבכל מצב שהוא, גם כאשר היכולת לסייע נראית רחוק נצרך להושיט יד ולנסות לסייע איש לרעהו, שהרי בתיא היתה רחוקה ממקום התיבה ומה הוה אמינא היה לה להגיע עם ידה עד לתיבה, אלא מכאן הלימוד שהאדם צריך לעשות כל אשר ביכולתו ואחר כך מסייעין מן השמים, לאל גומר עלי.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

סיפר האדמו"ר רבי רפאל אביחצירא שליט"א, מה ששמע מפיו קודשו של אביו הגה"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א: מעשה שהיה ברבינו האביר יעקב זיע"א שהיה בדרכו מעיר לעיר כשהוא רכוב על חמור, ועמו משרתו בקודש. ולפניו עדיין כבדת דרך ארוכה במדבר צחיה ושמים מישוב בני אדם. והנה אף הגיע עת תפילת המנחה שבה נענה אליהו כידוע, הכין רבנו עצמו לתפילה, ירד מן החמור וביקש מים לרחוץ ידיו. משרתו המסור הודיע לרבינו כי לא נמצא מים לא באמתחתם ולא בכל הסביבה אף לשיעור נטילה. רבינו שלא ויתר על דין זה, התכופף ועשה בידו הקדושה חפירה קטנה בקרקע, הרים עיניו למרום וידיו נשואות כלפי מעלה, וכך נשא תפילה חרישית ונפלה דמעה אחת מעיניו לגומא זו, והנה תיכף התקדרו השמים באותו מקום בעבים וגשמי נדבה החלו לרדת, וכשנתמלאה החפירה פסקו בדרך נס, ונעשה רצון הצדיק להתפלל בנקיות ובטהרה כדרכו בקודש ('בדרכי אבות קדושים').

\*\*\*

על הפסוק (שמות ב ה): 'וַתַּרְדּוּ בַת פְּרַעֲהוּ לְרַחֵץ עַל הַיָּדַיִם וַנִּגְעַרְתִּיהָ הַלֵּכַת עַל יַד הַיָּאֵר וַתִּרְאֶה אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהּ וַתִּקְחֶהּ', הביא בספר 'בוצינא דנהורא': תמה הרה"ק



## לילות שישי ושבת זה אור החיים המבואר

### אור החיים המשולב

תמצית עשרה ממדורי הביאור 'מאורי אור' וילקוט מאורי החיים  
ביאור משולב שזור באומנות בינת המילים  
'אור תורה' | 'עזרת חיים'  
הערות, ציונים ומקורות  
עימוד מרהיב עין

### אור החיים המבואר

10 כרכים של מתיקות נאחית:  
הביאור המקיף על כל ספר האור החיים הק'  
'מאורי אור' - מאיר עיני הלומד  
'מאורי החיים' - מקורות מודל'  
ביאור רש"י  
עימוד מרהיב עין



חיים של תורה

ארה"ב: 437-0054 (718) | אידיפה 44-20-8806-0176  
להשיג בתנויות הספרים המובחרות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

# הדלקת שבת

## מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ה גירון

### הדלקת נר שבת

המאירה לתוך החדרים כיון שהדליקו נרות כתקנת חז"ל במקום האכילה. [פני שבת סי"ז].

#### יד. מקום הנחת הנרות.

א. כתב הרמ"א [ס"ז]: ועיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקים על השולחן ולא בשאר הנרות שבבית, ומשמע מדבריו שמדליקים על השולחן עצמו.  
ב. מאידך כתב בכף החיים [סקס"ח] שעל פי הזוהר הקדוש והאר"י ז"ל, צריך להדליק כנגד השולחן, ולא על השולחן עצמו.  
ג. כתב המשנה ברורה [סקמ"ח] שלא ידליק הנרות במקום פטור שאין משתמש שם בשבת ויעבירונו אחר כך למקום חיוב, דכיון שהדלקה עושה מצוה אם ידליק במקום פטור לא עשה כלום אפילו אם יניחם אחר כך במקום חיוב, אולם להעביר הנרות ממקום חיוב אחד למקום חיוב אחר מותר, אך כיון שיש מחמירים שלא להעביר גם ממקום חיוב אחד למקום חיוב אחר, אין להקל ולהעביר אלא במקום הצורך, כגון לאשה זקינה שצריך להביא לה את הנרות.

#### טז. פתיחת וסגירת דלת או חלון כנגד הנרות.

אסור לפתוח דלת או חלון, כשנרות שבת מונחים כנגדם או סמוך להם, שמא יכבו הנרות על ידי הרוח, גם אם אין הרוח מנשבת עכשיו, יש לחשוש שמא כשיפתח הדלת תנשב הרוח ויבואו הנרות לידי כיבוי, ובמקום הדחק, בזמן שאין הרוח מנשבת, יש להקל ולפתוח את הדלת או החלון בנחת שלא יכבו הנרות מהפתיחה עצמה, ואם היה הדלת או החלון פתוחים, מותר לסגורם בנחת, ואין בזה איסור מבעיר או מכבה. [שו"ע ומ"ב סי' רע"ו ס"א].

#### טז. שלא להדליק נר או גפרור מנרות שבת.

אסור להדליק גפרור וכיוצא בזה מנר שבת אפילו לצורך הדלקת שאר הנרות, דיש בזה בזוי מצוה, אולם להדליק נר אחד מנר אחר בלא אמצעי [נר אחר או גפרור] מותר, אמנם יותר טוב להכין נר מיוחד שבו ידליק את כל הנרות. [מ"ב סק"ד, ובבה"ל ד"ה שתי פתילות].

#### יז. לכסות הקטנים בפני הנרות.

נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות, משום ביזוי מצוה. [רמ"א סימן רע"ו ס"ב]. ובבאר היטב [שם סק"ז] כתב, והוא סכנה גדולה אפילו בלא נר שבת, וכתב המשנה ברורה [שם סק"ז] בשם אליה רבה, דאולי אצל קטן ליכא סכנה, ולכן אסרו רק משום ביזוי מצוה.

### הטועה בתפלת שבת

#### א. טעה בתפלת שבת ויום טוב והתחיל בשל חול.

א. אם טעה בתפלת שבת ויום טוב והתחיל לומר אתה חונן, ונזכר מיד בטעותו, צריך לסיים תחילה הברכה של חונן הדעת, ואחר כך חוזר לסדר התפלה של שבת ויום טוב.  
ב. וכן אם נזכר בשאר ברכות אמצעיות בטעותו שמתפלל תפלה של חול, כגון, שנזכר בברכת ולירושלים עירך בטעותו, צריך לסיים תחילה ברכת בונה ירושלים, ואחר כך חוזר לסדר תפלת שבת.  
ג. והטעם, דמעיקר הדין היה ראוי לתקן גם בשבת ויום טוב לומר כל י"ח ברכות ולהזכיר קדושת היום בברכת רצה, אלא שמפני כבוד שבת ויו"ט לא הטריחוהו חכמים, ולכן כשטעה והתחיל כבר באחד מ"ח ברכות יש לו לגומר.  
ד. וכל זה אמור דווקא בתפלות מעריב שחרית מנחה דשבת ויו"ט, אך בתפלת מוסף שלא נתקן בה י"ח ברכות, לא יגמור הברכה, אלא יפסיק תיכף במקום שנזכר בטעותו, ויתחיל תכנת שבת.  
ה. אם טעה בתפלת שבת ויו"ט והתחיל לומר אתה, והיה במחשבתו להמשיך ולומר חונן, אלא שנזכר תיכף בטעותו ולא אמר חונן, דינו כדלהלן: במעריב או מנחה שגם הם מתחילים באתה, אינו נחשב כטעה והתחיל בשל חול, ועל כן ממשיך במעריב לומר קדשת, ובמנחה לומר אחד, מאידך בשחרית שמתחיל בישמח משה, וניכר הטעות בדבורו

שהתחיל בשל חול, אזי אם סבור היה שהיום יום חול ושכח לגמרי משבת, הרי זה נחשב כטעה והתחיל בשל חול, ויצטרך לסיים תחילה ברכת חונן הדעת, ואחר כך יחזור לסדר תפלת שבת. ואם זכר ששבת היום, אלא דנכשל בלשונו כהרגלו בימות החול, אינו נחשב כטעה והתחיל בשל חול, אלא כטעה והתחיל תפלה אחרת של שבת המתחלת באתה, ויוכל להמשיך בישמח משה, ויהיה פירוש דבריו אתה הקב"ה ישמח משה במתנת חלקו. [שו"ע הרב סימן רסח סע' ב-ה].  
ו. אם אמר אתה חו, או אתה חונן, כיון שלא סיים התיבה, דינו כאמר רק אתה. [קצה"ש סע"ח סק"ב].  
ז. מה שכתבנו למעלה דאם נזכר שטעה והתחיל בתפלה של חול מסיים הברכה שעומד בה ואחר כך חוזר לסדר תפלה של שבת, הוא דווקא כשנזכר בטעותו קודם שהתחיל לומר רצה, אך אם נזכר לאחר רצה דהיינו בג' אחרונות, אינו מסיים הברכה שעומד בה, אלא מפסיק תיכף במקום שנזכר, וחוזר לסדר תפלת שבת. ואם נזכר לאחר שעקר רגליו (דהיינו שאמר כבר היה לרצון השני) חוזר לראש התפלה. [דה"ח בסיומן זה ס"ב, קצור שו"ע סע"ו ס"ח].  
ח. כתב הקצות השולחן [בסע"ח ס"ב] שליח ציבור שטעה והתחיל בשל חול, פוסק באמצע הברכה ומתחיל בתפלת שבת.  
ט. כתב השו"ע הרב [שם], מי שטעה והתחיל תפלה של חול בשבת, סימן רע לו, ויפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה.

פנינים  
מתוך הספר



# ספר ויהלום



עברת קודש

## ראשית ערסתכם חלה הפרשת חלה

### אשרי מי שראה פניו

בעצומה של עריכת השלחן הטהור פתח הרב הקדוש רבי מרדכי מלכונין ואמר:  
"במגלה נכתב וְנִשְׁמַע מִקֹּלךָ אִשֶּׁר יַעֲשֶׂה כְּכָל מַלְכוּתוֹ.

אומר אני: באשר יהודי אומר 'המלך' בבונה ובראוי, אזי – נשמע הדבר 'ככל מדינות מלכותו, בעולם כלו נתן לשמע את קריאת 'המלך'!!!"

ומדי דברו פנה הרבי הקדוש לרבי מאיר ושאלו:

"אמר נא מאיל, האמת הדבר?!"

אך כעת, בפרק הזמן בו התרחש ספורנו, מצוי היה רבי מאיר על אם הדרך באחד מהפגזקות הרבים הפזורים בדרום.

בעודו בפגזק נתקלו עיניו של רבי מאיר בחבורת קבצנים נוודים, שהחיים לא היטיבו עמם.

עינים שקועות בחריהן הציצו מבין בלויי הסחבות, וגם הכפוף כמו נשבר תחת הצרות המרפטים.

אך דמות אחת משכה את תשומת לבו.

כלפי חוץ נראה האיש כעוד אחד מאותם עלובים, אך בעיניו זרח מבט אחר.

ניצוצות של אור וקדושה הבהיקו מעיניו, וארשת מיוחדת נסוכה היתה על קלסתר פניו.

במשך דקות ארוכות התבונן בו רבי מאיר עד שהיה בטוח: "זהו צדיק נסתר..."

עסקיו המסעפים, מסחרו ומטרת הנסיעה נשכחו ממנו כליל. כל מעיניו היו נטוים להלך המופלא.

התישב רבי מאיר על ספסל סמוך למקום מושבם של אותם נוודים, ועשה עצמו כסועד את לבו, בעודו עוקב בסקרנות אחר האיש.

השערות הלכה והתחזקה בקרבו כשראה את הליכותיו של העני.

בעוד עמיתיו הקבצנים עשו על מאכלם ברעבתנות ובלעווה בחפזו, נגש אותו קבצן לדלי הגדול, בדק אותו תחלה, ולאחר שנטל ידיו ונגבם במתינות, ברח בדקקות על נטילת ידיו.

כשישב למקומו, נטל לדיו פרוסה מהלחם המנח על השלחן ועמד לברך עליה, אך לאחר שאחז בה הניחה מידו, הוציא מאמתחתו פת קבר וסעד בה את לבו.

רבי מאיר הבין מיד שדברים כגו.

הוא קם ממקומו ומהר אל המטבח, שם עסוקה היתה אשת הפגזקאי במלאכתה.

"האוכל לשאל דבר מה? ברצוני לדעת האם הפרשה חלה מהעשה", ברר בעדינות "אבוי! הודעקה האשה.

"ביצד יכלתי לשבח! מי יודע כמה יהודים הכשלת!..." ספקה בפיה בצער.

רבי מאיר לא היה זקוק ליותר מזה. הוא מהר ויצא מהמטבח. סוף סוף זכה לרבך באחד הצדיקים הנסתרים.

אך להפתעתו, האיש נעלם...

חפש רבי מאיר בכל החדרים, עלה וירד, בדק ופשפש ואף לחצר האחורית יצא, אך ההלך נעלם לחלוטין.

שב אל הפגזק והתישב לצד חבורת הקבצנים. בנסיון לדלות מפייהם פרטים על הצדיק, בפדם במעט יין-שרף וחלק לכל אחד מטבע הגונה.

כטוב לבם, פנה אליהם ודלה מפייהם מידע על ההלך המסתורי שנספח לחבורתם.

"אדם מוזר הוא זה, ואינו מן הישוב. כלפי חוץ נהג הוא כמזנו ואף הוא נוהג בין הכפרים והעיירות, אך מעשיו שונים ומשונים ביותר."

התברר שהקבצן נהג להתבודד רבות במעבה היער, ולבלות את זמנו במקומות עלומים.

"פעם", ספרו לו, "באחד מימי החורף, באשר עברנו בסמוך לנהר קפוא, קפץ אל הקרח עם את בידו, וביגיעה רבה קדח לו חר במעטה הקרח שעל המים, אחר השתחל וירד מבעד לחר, ושב לעצמו במי הנהר הקרים."

"עוד מעשיות רבות מוזרות יש", סימו, "גם כעת מן הסתם נעלם לו בין עצי היער הסמוך..."

ליותר מזה לא היה רבי מאיר זקוק. בתוך רגע נעלם אף הוא מהפגזק, כשהוא מוזתר אחריו את מבטיהם המפתעים של הקבצנים.

בתם חפוש קצרצר גלה רבי מאיר את מבקשו.

הפתחה נראה היה בלקוח מגן העדן.

בטבורו של היער המלבלב עמד ההלך שקוע בתפלה לוחטת, ופניו בוערות כאחד משרפי מעלה.

שעה ארוכה המתין רבי מאיר ביראת כבוד, עד שסיים הצדיק את תפלתו ושם לב לטכחותו של רבי מאיר.

"רבי", נגש בדחילו, "הואיל וזכיתי לראות פניו, יברכני נא."

הביט הצדיק ברבי מאיר, ולאחר מחשבה נקב בסכום כסף נכבד לו היה זקוק לצדקה.

"אם תתן סכום זה – אברכך", אמר.

לא איש ברבי מאיר יחשב על ממון. במהירות שלף את ערוך כספו, ובידיו רועדות מטה לידו הצדיק הנסתר את הסכום במלוואו.

בתמונה אכן זכה לברכה מהצדיק המופלא, ברכה אותה נצר בזכרונו בחרדת קדש. מרגש ונסער מזכירתו שב רבי מאיר לביתו ומהר לבונן צעדיו לכוביצה, שם התגורר רבו הותיק, רבי מרדכי, שבעת ההיא עדין הסתופף בצלו של הצדיק הקדוש רבי שלמה מקרלין ז"ע.

כששחב באזני רבו על אודות הצדיק הנסתר בו זכה לפגוש ואף להתברך מפיו, תמה רבי מרדכי:

"האיך יודע מי הוא צדיק זה?! הרי זה רבי ליב שרהסו!"

### צדקה תציל ממות

חלפו שנים, ובאחת הפעמים שנסע רבי מאיר בדרך, נקלע למלכדת מסכנת של שודדי דרכים.

השודדים, שהפירו את רבי מאיר ודעו שנושא הוא עמו סחורה יקרת-ערך וכתף רב בממון, הסתערו בצד דרך בין עצי היער הרחבים, וכאשר חלפה העגלה הסתערו עליה.

מרכושו נאש רבי מאיר מיד – דרך שוממה היתה זו, ומעשים מאד החולפים בה. כך, כל עוד נפשו בו, החל להמלט מהמקום, שמח שנפשו נשארה לו לשלל, כשממרחק נשמע קול שקשוק אופנים.

עוד בטרם הספיקו השודדים להתבונן, הגיחה מעקול הדרך שיגרה של כרפרות סוחר כבודות, מלוות בשומרים המושיים.

קרב קצר ורצחני נגש בדרך השוממה, כשבסיומו היו מטלים רב השודדים מתים. כל רכושו – ממנו נאש, נותר בשלמותו, והוא יצא מהמארע המסכן שלם בגופו ובממונו.

לפני שהמשיכו הסוחרים בדרךם, הבין רבי מאיר עד מה גלוי היה הנס הפלאי שנעשה עמו.

"לא היה בתכניתנו כלל לעבר בדרך שוממה זו.

מעולם איננו נוסעים דרכה, אולם היום חשנו כמין בה עליון המצוה עלינו לנסע מכאן.

כעת יודעים אנו מדוע..."

משם, הטה רבי מאיר את העגלה ונסע לכוביץ – אל הרבי הקדוש.

"דע לך", אמר לו הצדיק, עוד טרם שפצה את פיו, "שמדת הדין היתה מתוחה עליך. אלא שזכות אותה צדקה שנתת לרבי לייב שרהס עמדה לך והצילה אותך..."



מלוך יקדין זיהושים נפלאים מלוך  
מדברות קדשו ותורתו של  
רבי הוד חי אביהצירא שליט"א

# מִי־הָרֵא חֲזֵה־תֵּא

חֲזֵה־תֵּא דְאִזְרִייתָא  
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

## עבודת השם בכל מקום ובכל זמן

**אדמת קודש הוא,** כי רצון הקדוש ברוך הוא דוקא בעבודה מאוונה שעה הדחוקה, כמו שאמרנו חז"ל (שיהש"ר פ"ח ח' יב) 'הלומד תורה בצער נוטל אלף בשכרו, שלא בצער נוטל מאתיים', ולפום צערא אגרא' (אבות פ"ה מכ"ג).

זה מה שאנו אומרים בכל יום 'קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו' (ישעיה ו ג) כמה פעמים בכל יום, שבכך אנו מזכירים לעצמנו שכדי להגיע לקדושה אין צורך להגיע למקום מסוים או למצב אחר ממה שנמצא בו עכשיו, שכן 'מלוא כל הארץ כבודו', ומכל מקום ובכל זמן יכולים להתקדש בקדושתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

לעסוק בתורה ובעבודת ה' כראוי. זוהי השאלה ששאל ה' יתברך את משה רבינו ע"ה, מה אתה מהסס כשאתה רואה **שהסנה בוער באש והסנה איננו אוכל**, ענה לו משה ע"ה **אסורה נא ואתקרב לעלות למקום הקדוש ואז אראה את המראה הגדול הזה** אור ה'.

אולם רצונו של הקב"ה מהאדם להאמין באמונה שלימה שבכך כל אחד מישראל לעבוד את השם יתברך, בכל מקום ובכל זמן, ועל זה אמר לו הקב"ה **אל תקרב הלום**, שאין צורך דוקא לעלות בהר ולהתקרב עד הלום בכדי להתחבר ולראות גילוי אור ה', אלא **כי המקום אשר אתה עומד עליו**, היינו באתו מצב ובאותה שעה שאתה עומד בה,

**וירא מלאך ה' אליו בלפת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל. ויאמר משה אסרה נא וראאה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה. וירא ה' כי סר לראות וגו'. ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא** (ג ב-ה).

מפסוק זה למד **החפץ חיים ע"ה** לקח בעבודת השם יתברך, כי דרכו של היצר הרע להכניס לאדם מחשבות רעות בכדי למנוע ממנו לעסוק בתורה ועבודת השם, בטענות שווא למיניהם, שלפי מקומו וזמנו או מצבו הדחוק אינו יכול לעבוד את השם, ורק לכשירחיב ה' את גבולו ויוטב מצבו או ישתנה מקומו, ולא יהיו לו שום מניעות, אז יוכל

## מִי־הָרֵא דְפַלְיָא

### הרגילות בעבודת ה' - היא המחיצה המבדלת בין עובד ה' להקב"ה

להתחזק ולשבור הרגילות והטבע ולעשות יותר מלימודו, ועל דרך זה רמזו בפסוק (במדבר כ' יט) 'רק אין דבר ברגלי אעבורה', שאין שום דבר שהוא גדול כל כך כמו להעביר רגילות אחת, וכדבריו הידועים של **בעל התניא ע"ה** (לקו"א פט"ו) שעל שם זה נקרא עובד ה'.

**עיקר מחיצה המבדלת כשעובר האדם על מצוות לא תעשה** עיקר המחיצות המבדילות בין האדם להקדוש ברוך הוא הם העבירות שהוא עובר על מה שאמרה תורה לא תעשה, וכן כשהסר לו קיום מצוות העשה. וגם זה נרמז כאן שהקדים הקדוש ברוך הוא למשה **אל תקרב הלום** ורק אחר כך ציווהו **של נעליך מעל רגליך**, שלכאורה היה לו להקדים הסרת המכשול שהוא כבר נתון בו שהרי כבר עמד במנעלו על אדמת קודש, ואחר כך יצו עליו **אל תקרב הלום**.

אלא ביאר **האור החיים הקדוש** שבכל התורה כולה גילה השם יתברך דעתו ורצונו שעיקר הקפדתו על מצוות לא תעשה, שהם פוגמים בנפש ועונשם חמור, ואילו מצוות עשה הם השגת הטוב כשהיו, ובהעדרם אין עונש זולת פסח ומילה, ולכן גם כאן הקדים לצוותו במצוות לא תעשה החמור **אל תקרב הלום** שזה פוגם בנפש, ורק אחר כך ציווהו במצוות עשה **של נעליך**, שינהג כבוד במקום המקודש. ולכן נרמז כאן בעת שגילה הקב"ה למשה רבינו שהשכינה נמצאת בכל מקום, ואז דייקא הוסיף לו שאכן ניתן להתקרב מכל מקום ומצב, אך העיקר להתקרבות זו שישמור אדם מעשיו שלא יהיו מחיצות המבדילות בינו לקדושה.

**וַיֹּאמֶר אֶל תִּקְרַב הַלֹּם שֶׁל נַעֲלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדָמַת קֹדֶשׁ הוּא** (ג, ה).

הנה על האדם להשיג שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין קונו, כדברי הנביא (ישעיה נט, ב) 'כי אם עוונותיכם היו מבדילים בינכם ובין אלתיכם', ואז ירגיש השראת השכינה שבכל מקום ובכל זמן. ולכן כשראה משה רבינו ע"ה שהסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, הבין מכך שהשכינה שורה בתוך הסנה, ומרצונו הטוב להתקרב אל השם יתברך אמר **אסורה נא וראאה את המראה הגדול הזה, מדוע לא יבער הסנה**, אמנם מיד אמר לו הקדוש ברוך הוא **אל תקרב הלום** אין צורך להגיע עד הלום בשביל להתקרב אלי, כי בכל מקום אשר אזכיר את שמי קודש הוא, אלא עליך לקיים **של נעליך מעל רגליך**, הסר את הנעלים שהם בבחינת מחיצה ומסך המבדיל בין רגלי האדם לקדושת השם יתברך שנמצאת בכל מקום, ומיד כשתסיר את המחיצה יתגלה לך **כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא**, שהרי הקדוש ברוך הוא נמצא בכל מקום ובכל זמן והוא מקום העולם ואין העולם מקומו.

ועוד אפשר לפרש, שאמר לו **של נעליך מעל רגליך** דהיינו שישיר את המחיצות המבדילות שהם **מעל רגליך** - הרגילות וההתיישנות בעבודת ה' יתברך ועשיית המצוות כמצות אנשים מלומדה, שהם מפרידים בין האדם להקב"ה ומפריעים לו לעלות ולהיכנס דלת לפנים מדלת במדרגות העבודה, ואז תרגיש **שהמקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא**. וכך אמרו צדיקים ע"ה שזהו עיקר עבודת האדם בעולם הזה

# ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

## קיום תרי"ג מצוות לכל יהודי

ישראל שנחשב לו כאילו הוא עצמו עשה המצוה בפועל, וכלשון הזהב של העוללות אפרים בהמשך דבריו: ודבר זה ראייה ומופת לאחדות האומה הישראלית, שכולם נחשבו לאיש אחד והם גוי אחד בארץ מצד הנשמות שנגזרו מאל אחד, ולפיכך מקבל כל אחד שכר מן המצוות שעשו אחרים, וכן העונש, מצד היותם ערבים זה בזה.

### מצוות שאינו יכול לקיימם בפועל יקימם במחשבה ודיבור

עצה נוספת מצינו בספרים הקדושים שהרי אמרו (קידושין מ). 'מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה', ועל כן במצוות שבידו לקיימם, יקיים המצוה בפועל. אך במצוות שאינם בידו יקיימם ע"י דיבור ומחשבה, כפי הידוע שבכל מצוה ישנם שלושה חלקים 'מעשה דיבור ומחשבה'. ואם אינם בידו ילמד הלכותיהן וישתוקק לקיימם במחשבתו ואז הקב"ה מצרף מחשבתו למעשה כאילו עשה בפועל.

מבאר השל"ה הקדוש (הקדמה לתורה שבכתב אור חדש א) שזה הנאמר בפסוק (דברים ל יד) 'כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו'. שישנם מצוות שאפשר לו לקיים והם הנכללים ב'לעשותו'. והמצוות שאינם בידו לעשותם, קרובים אליך מאוד ע"י שתקיימם 'בפין ובלבבך' היינו לימוד המצווה והלכותיה בפין, ולדעת סוד המצווה בלבבך.

עליך המלאכה לגמור' כולה, רק אשר תמצא בכחך עשה אתה קצתם ואחרים קצתם, ובזה תתקיים התורה כולה על ידך ועל יד זולתך.

וכך גם כתב האור החיים הקדוש (שמות כה י) לבאר מדוע דווקא בארון שינה לשונו ואמר לשון רבים כאמרו 'ועשו ארון', וביאר: אולי שרמז שאין גופה של תורה יכול להתקיים אלא בכללות כל ישראל ואין מציאות בעולם יכול עשות כל עיקרי התורה, וזה לך האות, אם הוא כהן הרי זה אינו מקיים נתינת כ"ד מתנות כהונה ופדיון בכור וכו', ואם הוא ישראל הרי אינו יכול לקיים מצות עשה שבהקרבת הקרבנות ודיניהם אשר רבו מצות עשה שבהם, וכן לוי. ובכללות כל ישראל יקיימו כללות עיקרי התורה, לזה אמר 'ועשו' לשון רבים.

אך כאשר כולל עצמו בכלל ישראל יש לו חלק בכל תרי"ג המצוות וממילא מקבלים רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו חיות, וכאשר כתב האור החיים (שם לט לב): כי ה' ציווה תרי"ג מצוות, ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם וכו', ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו אשר יכוונו להם, אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכו זה מזה. עכ"ל. ומטעם זה אמרו צדיקים שקודם כל מצוה שעושה, יראה לכלול עצמו בכלל ישראל.

זוהי אפוא כוחה של אחדות ואהבת

זֶה שְׁמִי לְעֵלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר (ג טו). דרשו רבותינו ע"ה (תקו"ז הקדמה ד): 'שמ' עם י"ה - שס"ה, 'זכר' עם ו"ה - רמ"ח. שכאשר מקיים האדם רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, זוכה להשראת השכינה. כי כל מצות עשה מחיה ומגינה אבר אחד מהאדם, וכל מצות לא תעשה מחיה ומגינה על גיד אחד משס"ה גידיו של אדם. אם כן יקשה, וכי יכול אדם לעשות את כל המצוות. הלא ישנם מצוות הנוהגות רק בכהנים, וישנם שחלים רק במצבים מסוימים, כגון מצוות השבת אבידה שאם אינו מוצא מאומה אינו יכול לקיימה, וכן שילוח הקן ונתינת גט פטורין וכיוצא בזה מצוות רבות אחרות. ועל כולנה, אותם המצוות שניתן לקיימם רק בזמן שבית המקדש היה קיים. ומאחר שראינו שכנגד כל אבר מהאדם ישנה מצווה מיוחדת לו להחיותו, מה יעשה האדם ויחיה.

### ע"י אהבה ואחדות כלל ישראל נעשה כאילו קיים הוא עצמו

נאמרו בכך כמה וכמה תירוצים. בעל הכלי יקר ע"ה כותב בספרו עוללות אפרים (קפז): התורה באמת גדולה ורחבה היא על האדם, כמו שאמר (תהלים קיט צו) 'רחבה מצותך מאוד', ועל הרוב אי אפשר לאדם אחד שיהיה בידו לקיים את כל מצוות עשה בתורה וכו', הרי לפעמים שתמנע ממנו לאיזה סיבה. על זה אמרו (אבות פ"ב מט"ז) 'לא

## גם מי שבמדרגת יעקב יכול להתעלות אם מושרש הוא בשורש הקדושה

'הבאים' - לשון הווה, שהם הצדיקים המרגישים תמיד שרק עכשיו באו לעבודת ה'. ולבסוף אכן עוזר ה' שיבואו ל'ציץ ופרח ישראל', שיעלו למדרגת ישראל. וכפי שאמרו צדיקים 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עמו', שכאשר ה' אלוקיו עמו, שקשור ודבוק בה' אלוקיו, ואף בשעת האון והעמל אינו מתנתק מעול מלכות שמים, אזי 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', אינו מביט בעוונותיו. וכן כאן אף שהוא במדרגה פחותה, אם מושרש הוא בעול מלכותו יתברך, אזי ה' יתברך אינו מביט אל מדרגתו, ובמדרגות הצדיקים מקומו.

יש להם עוד לעמול ולהתעלות, והם רק בתחילת עבודתם. ועליהם נאמר 'הבאים', כלומר, שהם כל רגע ורגע באים זה עתה לעבודתו יתברך. מה שאין כן 'יעקב' הרומז למדריגה פחותה, הם בבחינת 'באו', שחושבים שזה מכבר כבר באו לעבודת ה' ומרגישים גדלות בנפשם.

ובדבריו נוכל אף אנו לפרש הפסוק 'הבאים ישרש יעקב'. שאף אלו שהם בבחינת יעקב, מדרגה פחותה, אך עם כל זה אם הם בבחינת 'ישרש', כלומר, דבוקים הם בשורש הקדושה בחי עולמים, אזי גם הם יחשבו במדרגה של

בהפטר: הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יְצִיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תְהִלַּת תְּנוּבָה (ישעיה כז ו).

יש לפרש בפסוק 'הבאים ישרש' וגו'. הנה ידועים הם דברי הנועם אלימלך (ד"ה ואלה) בפסוק (א, א) 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו', שהקשה, מדוע פתח בלשון 'בני ישראל', ובהמשך דבריו כתב 'את יעקב'. ועוד הקשה, מדוע בתחילה נאמר בלשון הווה 'הבאים', ובהמשך נזכרים בלשון עבר 'איש וביתו באו'. ותירץ בקדשו, שהצדיקים אשר בשם ישראל יכוננו, מרגישים בנפשם שעדיין

## משה רבינו ידע כי אין לו משלו מאומה כי אם כח ההטיה

### הקב"ה עוזרו לאדם להטות תכונותיו לטוב

ואמרו בגמרא סוכה (נב): אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו וכו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו. יש לפרש שזוהי העזרה שעוזר לו הקב"ה, שהכוחות שיש בו מתכוונים לצד הטוב. שכן יצר הרע יושב על שני מפתחי הלב, שאינו נמצא בצד הרע, שכן אין המלחמה במקום הרע. רק יושב על שני מפתחי הלב, ששם עיקר המלחמה להטות את הדברים מרע לטוב, והקב"ה מסייע ביד האדם שיוכל להטות לטוב.

### תורה תבלין להטות יצרו ולהמתיקו

זוה גם מה שהורו לנו חז"ל הקדושים בדבריהם (קידושין ל:): 'בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין', ויש להבין דברי חכמים וחידותם, הרי תבלין הוא הממתק את המאכל ונותן בו טעם, וכל מטרתנו לבער מקרבנו את היצר הרע, אם כן מהו שהמשילו היצר לתבלין. אך האמת היא, כי היצר הוא רצון באדם בלתי מוגדר לטוב או לרע, והוא כח רצון, חשק התלהבות ודחף בלתי מוגדר, וע"י התורה הקדושה משמש תבלין למתק ולהפכו לטוב, וכך משתמש בכלים שניתנו בו לתכלית שבשבילה נבראו. כמו לדוגמה אהבה - לאהוב הבורא, ויראה - ליראה מהחטא, וכן על זה הדרך. ואפילו גאווה המגונה משתמש בה להכיר גדולת הבורא ולנצח היצר.

וכמו שכתוב (תהלים קיט צח) 'מאויבי תחכמי מצוותיך' שביאר בזה הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה (קדושת לוי נח ד"ה שמטבילין) שאת החשק וההתלהבות שיש לאדם לענייני העולם הגשמיים שהם אויביו של האדם, יקח מהם להחכים במצוות ה' ובאותה התלהבות יעשה את מצוות ה'. ועל כך פירשו צדיקים את דברי רש"י בפסוק (בראשית לב ה) 'עם לבן גרתי', שכתב: 'ותר"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים', שאמנם שמרתי תרי"ג מצוות, אך מצטער אני על כך שלא למדתי ממעשיו הרעים, והיה עלי ללמוד ממנו כיצד רץ והתלהב בעשיית מעשיו הרעים, ולהשמש בהתלהבות זו בעשיית המצוות.

כוחות מנוגדים זה לזה, ובידו להטות עצמו לאחד מהם, ובכך מושך אחריו גם את הכח המנוגד לו. וכבר נאמר שלכן נקרא 'איש' ראשי תיבות ארץ י'הודי ש'מים, שהיהודי נמצא בתווך בין שמים לארץ ובידו להטות ארץ לבחינת שמים, וחלילה להיפך.

וכך דרש בזה אדוננו הגאון מוילנא ע"ה (משלי כב ז) בדברי הגמרא בשבת דף קנו (ע"א), האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיר דמא. שכל אדם נולד במזל מסוים ואינו יכול לשנותו, רק הכח שיש בידו הוא, לקחתו ולהשתמש בו לדברים טובים. כדוגמת הנולד במזל מאדים שבבחירתו יכול להיות מוהל, שיקח את מזלו וישתמש בו למצוות ולקדושת הברית. וכן יכול להשתמש בו להיות שוחט, שאף שיש בו מצוה אך אין זה אלא רשות, שכשירצה לאכול עליו לשחוט בהמתו. אך יכול ליפול לדרגת רוצח ח"ו. נמצא כי אותה הנקודה שיש בו יכולה לשמש לקדושה או להיפך ח"ו, לרציחה ואביוזרייהו. הרי לנו משמעות עמוקה בכח הניתן באדם להטות עצמו ומזלו ולהשתמש בו לטובה. שבעצם נמצאים בו כל האפשרויות, והמבוקש ממנו להטות עצמו ולנטות אחר הטוב.

### יצר טוב מגיע בגיל י"ג לאחר שנשרשו תכונות נפש האדם

בזה ניתן לבאר מדוע היצר הטוב מגיע לאדם רק בהיותו בן י"ג שנים. שכן התכונות לטוב ולהיפך נמצאים בו עם לידתו כמאמר הכתוב (בראשית ח כא) 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו', וכך מאמץ הוא לעצמו תכונות אלו וממצה אותם עד תומם, וכשנרכשו אצלו, מגיע היצר הטוב ואז יכול הוא להוציאם בכל הכח בקדושה. כי הלא כל כוחו של היצר הטוב הינו הטיית התכונות לטוב, ומשכן לאחר שנקנו בו באדם תכונותיו, מגיע זמנו של היצר הטוב להטותם לתחיה ולטוב.

ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר מטה (ד ב).

קשה, הלא ידע ה' מה יש בידו, לשם מה שאלו על כך. אלא ביארו בזה בספרן של צדיקים כי למקל ישנם כמה משמעויות, כשאדם בא בשנים נסמך עליו נקרא 'משענת', וכשאדם צעיר הולך עם מקלו משמש המקל לכבוד ולתפארת ואז נקרא 'מטה' על שמטה אותו לכאן ולכאן, וכשנוטלו להכות בו נקרא 'מקל' מלשון 'ונקלה אחיך לעיניך'. וזו הייתה שאלתו של הקב"ה למשה ע"ה 'מה זה בידך' באיזה מצב משמש המקל שבידך, והשיבו משה 'ויאמר מטה' המטה אשר בידי משמש לי להטות עצמי לימין ושמאל. כלומר הכח הנמצא בידי הוא להטות עצמי לגשמיות או לרוחניות באמצעות מעשי.

ומבואר עוד, כי משה רבנו ע"ה הלא היה חכם גיבור ועשיר כמובא בחז"ל (נדרים לח.), אך ידע, כי לכל אלה לא הגיע מכוחו העצמי אלא מהקב"ה שהשפיע לו כל זאת, ואם יטלם ממנו שוב אינו שווה לכלום. כי איך יחזיק עצמו לחכם הלא רק ה' יתן חכמה, ו'משיב חכמים אחר ודעתם יסכל' (ישעיה מד כה). וכן מעלת העשירות, הלא ה' מוריש ומעשיר' (שמואל א' ב ז). וגבורת בן תמותה אף היא אינה שווה לכלום, כי 'באפס יד ישר' (דניאל ח כה). ועל זה השיבו משה רבינו, אכן אין לי מצד עצמי שום דבר, והכל בידך, ואני הנני רש ודל. ברם ישנו דבר אחד אשר הוא בידי ולי השליטה עליו, והוא 'המטה'. כלומר, כח הנטיה לנטות ימין ושמאל, לבחור בטוב או בהיפך ח"ו. כי רק את כח הבחירה העניק הקב"ה לאדם. וזאת על כל אדם לדעת, כי משלו אין לו מאומה כמאמר הכתוב (דה"א' כט יד) 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך'. רק המבוקש מהאדם להטות רצונו וחשקו לדרך חיים, או אז ישפיע עליו הקב"ה כוחות משמים לגמור מעשיו בטוב.

### בכח האדם להשתמש בתכונותיו ולהטותם להיכן שיחפוץ

ניתן להעמיק עוד, מהו כח הנטייה שנתן הבורא יתברך ביד האדם. כי האדם נברא גוף ונשמה, ארץ ושמים.

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל © כל הזכויות שמורות אין להעתיק או להפיץ ללא אישור מפורש בכתב ממכון אור לישראל



# אֵלֶּזְנֹת



פְּרֵשֶׁת עֵינַי

לְעֵלְמֵנוּ עֵבֶת

כס"ד, ע"א, רע"ו

הַרְמַב"ם זצ"ל עִם מְלַךְ מִצְרַיִם דָּרָה הַיְעָרוֹת, רָאָה הַרְמַב"ם אֵילָן אֶחָד שָׁיֵשׁ בּוֹ קְרִירוֹת עֲצוּמָה וְגִדְלָה, וְאָמַר לְמֶלֶךְ שְׂאֵם יַעֲשֶׂה מִן הָאֵילָן הַזֶּה בֵּית וַיֵּשֶׁב בּוֹ אָדָם סָגוּר וּמְסֻגָּר אֶפְלוּ בְּתַקּוּפֹת תַּמּוּז - יְמוֹת מַחְמַת קְרִירוֹתוֹ. כְּשֶׁשָּׁב הַמֶּלֶךְ מִמִּסְעוֹ, עָשָׂה מְאוֹתוֹ אֵילָן בֵּית סָגוּר לֹא סָדָק, וְהֵנִיחַ בּוֹ אָדָם הַחֵיֵב מִיְתָה לְמַלְכוּת, וְאָמְרוּ לוֹ שׂוּזוֹ הֵיא מִיְתָתוֹ, וְהַבְטִיחוּ לוֹ שְׂאֵם יִצְלִיחַ לְהַשְׂאֵר בַּחַיִּים לְאַחַר כ"ד שָׁעוֹת יֵצֵא לְחַפְשֵׁי. יֵשֶׁב בּוֹ הָאִישׁ כ"ד שָׁעוֹת וַיֵּצֵא חַי, וְנִמְצָא שְׂחִיב הַרְמַב"ם אֶת רֹאשׁוֹ לְמֶלֶךְ כִּי הִטְעָהוּ, וְכָל הַשְּׂרִים שָׁמְחוּ. עֵנָה הַרְמַב"ם וְאָמַר: קְרָאוּ לְאִישׁ וַיִּסְפַּר לָנוּ מֵה שְׂאָרְעוּ לוֹ בַּעַת שְׁהוּתוֹ בְּאֵילָן, וְכִיצַד הִצְלִיחַ לְהַשְׂאֵר בַּחַיִּים. נִעְנָה אוֹתוֹ הָאִישׁ וְסַפֵּר, שֶׁכְּשֶׁעָבְרוּ בְּעֶרְךָ י"ח שָׁעוֹת כִּמְעַט וְלֹא נֹתְרָה בּוֹ נְשָׁמָה מַחְמַת רַב הַקֹּר, אֲלֵא שָׁיֵשׁ לוֹ צְפָרְנִים גְּדוֹלוֹת וְחֻטְט בָּהֶם עַד שֶׁנִּשְׁעָשָׂה נֶקֶב קָטָן כְּמוֹ רֹאשׁ מַחַט וְרָאָה אֶת אוֹר הַשָּׁמֶשׁ, אַז עֲלָתָה מַחְשָׁבָה בְּלָבוֹ, שְׂאֵם יִצְלִיחַ לְהַחְזִיק מִמְעַמַּד עוֹד כְּשֶׁשׁ שָׁעוֹת יֵצֵא לְחַפְשֵׁי, וְהַרְצוֹן הַזֶּה נִתַּן בּוֹ חֲמִימוֹת וְחַיָּה. הֵרִי לָהּ שְׂאֵיִן דָּבָר הַעוֹמֵד בְּפָנֵי הַרְצוֹן כִּי הִצְלִיחַ לְעַמֵּד עַל יָדוֹ אֶפְלוּ כְּנֶגֶד הַמּוֹת ('בִּישִׁישִׁים חֲכָמָה' עֵמוּד רְלָה, מַכְתֵּי אֲבִיו הַרַה"ח רַבִּי יַעֲקֹב דוֹד וַיִּנְטְרוֹב ז"ל).

וְר' יַאֲקִיל הַתְּחִיל לְהַתְנַצֵּל לְפָנָיו, כִּי הַכֹּל יוֹדְעִים כִּי לֹא עָשָׂה זֹאת לְכַבּוֹדוֹ רַק לְמַלְאוֹת רְצוֹן קָדְשׁוֹ. אַז עֵנָה לוֹ בְּלִשׁוֹן הַקְּפָדָה קִצְתָּ: וְכִי זֶה הוּא רְצוֹנִי לְהַכּוֹת אֵיזָה אִישׁ עֲבוּרִי, בְּפֶרֶט לְאַבְרָהָם בֶּן תּוֹרָה אֲשֶׁר הִנֵּךְ יוֹדַע שְׂהֵם חֲבִיבִים עָלַי מִמֶּשׁ כְּפָנֵי (מֵאִיר עֵינֵי הַגּוֹלָה' אוֹת תַּקְמוּ).

## לְהַשְׁתַּדֵּל תְּמִיד לְעַצֵּר כְּעֵסוֹ

עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת ב ג): 'וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׂנַי וְהָנָה שְׁנֵי אַנְשִׁים עֲבָרִים נֹצִים וַיֹּאמְרוּ לְרִשְׁעֵי לְמָה תִּפְהָ רַעְךָ', הַבֵּיא הַרַה"ק רַבִּי דוֹד מִנְדְּבוּרְנָא זִיע"א בְּסִפְר 'אוֹהֶבֶת חֶסֶד' (פְּרֵשֶׁת נח): וּבְכָל־ל מַעֲשִׂיהוֹן שֶׁל רִשְׁעִים, הֵיא הַנְּהַגְתָּם בְּמִצְהָ וּמְרִיבָה, כְּדַכְתִּיב בְּפְרִשְׁת שְׁמוֹת 'וַיֹּאמְרוּ לְרִשְׁעֵי לְמָה תִּפְהָ רַעְךָ, וּפְרַשׁ רַשִׁי', אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַכּוֹה נִקְרָא רִשְׁעֵי בְּהַרְמַת יָד. וְכַמְדַּמְנֵי שְׂרָאִיתִי כְּתוּב, דְּאֶפְלוּ מִי שְׁהוּא בַּעַל מַחְלָקָת נִמִּי מִתַּר לְקִרוֹתוֹ רִשְׁעֵי, דַּעַל יָדֵי מַחְלָקָת וְכַעַס, אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ ח"ו לְיָדֵי קִטְטָה וְתַגְרַת יָדִים. וּמְכַלֵּל לֹא אֶתָה שׁוֹמֵעַ הוּ, דְּמַעֲשִׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים הֵם בְּשִׁלּוֹם וְשִׁלּוֹה, וְכֵן אֵיִתָּא בּוֹהֵר הַקְּדוּשָׁה (פְּרֵשֶׁת בְּרַאשִׁית) טַעַם שֶׁנֶּחַ מִצָּא חוּ, מְשׁוּם שְׁהִיָּה נַח בְּדַעַתוֹ, וְלֹא כְּעַס עַל שׁוּם דָּבָר.

וּמְקַבְּלֵי מַשֵּׁם אַ"ז הַרַה"ק הַרְבִּי רַבִּי מְרַדְכִי מִנְאִדְוֵוֶעֶרְנֶע צוֹקֵלָה"ה, שְׁהַתְּבַטָּא עַל אַנְשִׁים יְרֵאִים שְׁהַתְּקוּטְטוּ בִּינֵיהֶם, שְׁהֵם פְּרוּמְעֵי רִשְׁעִים, וּבְשִׁבִילֵם מִתְּעַכֵּב בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ. עַכ"פ חוֹזְנֵן מִכָּל הַנִּל, שְׂאָדָם הַרוּצָה לְהִיּוֹת בְּמַעַלַת הַצְּדִיקִים לְמִצָּא חוּ בְּעֵינֵי ה', צְרִיךְ לְהַשְׁתַּדֵּל תְּמִיד לְעַצֵּר כְּעֵסוֹ, עַד שְׁהַהֲרַגֵּל יֵהָא נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ כְּטַבַּע, וַיִּזְכֶּה לְקִנּוּת שְׁלֵמוֹת בְּנַפְשׁוֹ.

## וְתִשְׁלַח אֶת אֲמַתָּה

סִפְר הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מוה"ר יִצְחָק אֵיִזִיק יוֹם טוֹב מוּוֹרְשָׁה זצ"ל, שְׁפַעַם אַחַת נִסַּע

## לְמָה תִּפְהָ רַעְךָ

סִפְר הַרַה"ח רַבִּי יַאֲקִיל פְּרַאֲהֶמָּאן ע"ה מוּוֹרְשָׁא, שְׁפַעַם אַחַת הֵיָה אֲהַרְצִיִּט לְרַבְנֵי הַרַה"ק ה'חֲדוּשֵׁי הַר"ם' זִיע"א. וְנִכְנַס לְבֵית הַמְּדְרַשׁ בַּעַת תְּפִלַּת שְׁחִרִית בְּצַבוּר לְוֹמַר קְדִישׁ.

אַחַר גָּמַר הַתְּפִלָּה, כְּשֶׁנִּכְנַס חוֹזְרָה לְחִדְרוֹ, אָמַר לְר' יַאֲקִיל שְׁלֹא יֵנִיחַ לְאַנְשִׁים לְכַנֵּס אַחֲרָיו לְחִדְרוֹ, כִּי כְּמָה פְּעַמִּים כְּשֶׁהִיָּה לוֹ יֶאֱרִצִּיִּט נִכְנָסוּ כְּמָה אַנְשִׁים לְחִדְרוֹ אַחַר הַתְּפִלָּה. וְכֵן הִיָּה כִּי כְּמָה אַנְשִׁים וּבִתּוֹכָם חֲסִידִים גְּדוֹלִים מֵאַנְשִׁי שֵׁם הַמְּפָרְסְמִים נִדְחָקוּ לְהַפְּנֵס. אָבֵל ר' יַאֲקִיל לֹא הִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם, וְנִתְאַמְץ בְּכָל כַּחוֹ לְקִים פְּקֻדַת רַבְנֵי עָלָיו, וְעָמַל הַרְבֵּה לְסָגֵר הַדְּלַת. אָבֵל הִיָּה שֵׁם אַבְרָהָם אֶחָד מִפְּלָג, מַצְעִירֵי הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר הִיָּה רַע בְּעֵינָיו דְּבַר הַתְּנַהּגוּתוֹ שֶׁל ר' יַאֲקִיל נֶגֶד גְּדוֹלֵי הַחֲסִידִים וְקָנָא לְכַבּוֹדָם, וְהַתְּרִים נֶגֶד ר' יַאֲקִיל בְּתַקְפָּה, וְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ חֵלֶל הַפְּתַח וְלֹא הֵנִיחַ בְּשׁוּם אֶפְסוֹן לְסָגֵר הַדְּלַת. וְר' יַאֲקִיל, בְּהִיּוֹתוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ שֶׁל הַרַה"ק, וְזֶה דְּרָכּוֹ כְּמַעַט לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ עַל כָּל תְּנוּעָה שֶׁל הַרְבִּי וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, נִתַּן מַפֵּת לְחֵי לְהַאֲבִירָה הַהוּא, וְדַחַף אוֹתוֹ בְּחֻזְקָה לְחוּץ, וְסָגֵר הַדְּלַת אַחֲרָיו.

וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם לַפְּנוֹת עֶרֶב, אָמַר רַבְנֵי ה'חֲדוּשֵׁי הַר"ם' לְר' יַאֲקִיל שְׁיִלְךָ לְבֵית הַמְּדְרַשׁ לְקִרָא תְּשַׁעָה אַנְשִׁים לְחִדְרוֹ לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה בְּצַבוּר, וְהִלָּךְ וְהֵבִיא שְׁמוֹנָה אַנְשִׁים אֶל הַחִדְר. וְנִגְשָׁה הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, שֶׁכְּבָר יֵשׁ מִנִּין לְהַתְּפַלֵּל. שְׂאֵלוֹ רַבְנֵי, כְּמוֹ בְּתַמְהוּן: אֵיךְ יֵשׁ מִנִּין? אָמַר לוֹ: אֲנַחְנוּ תְּשַׁעָה אַנְשִׁים, וּבְצַרוּף הַרְבִּי נִהִיָּה עֲשָׂרָה. אָמַר לוֹ רַבְנֵי: הֲלֹא אֲנִי רוּאָה רַק שְׁמוֹנָה אַנְשִׁים. וְנִבְהַל ר' יַאֲקִיל וְלֹא יָדַע מֵה לְהַשִּׁיב. אַז אָמַר לוֹ: כְּנִרְאָה שְׁהִנֵּךְ חוֹשֵׁב שְׁגָם אֶתָה תְּצַטְרַף לְמִנִּין, וְאֵיךְ אוֹכַל לְהַתְּרַצוֹת, הֲלֹא הַכִּפֵּית הַיּוֹם אִישׁ יְהוּדִי.

## חִידוֹן אֵלֶּזְנֹת - נוּשָׂא פְּרִסִים מִי נִקְרָא כֵהֵן בְּפְרֵשָׁה זוֹ? וּמִי נִקְרָא לוֹי בְּפְרֵשָׁה זוֹ?

פְּתָרוֹן הַחִידָה - חַג הַסּוּכוֹת-זוֹאֵת הַבְּרַכָּה:

ש. הֵיכָן מוּזְכָר 'שְׁלוּשִׁים יוֹם' בְּפְרֵשָׁה זוֹ (-זוֹאֵת הַבְּרַכָּה)?  
ת. לְאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּכוּ עָלָיו בְּמִשְׁךְ שְׁלוּשִׁים יוֹם (דְּבָרִים ל ד).

שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מַתִּיבַת מִנְחָה מְעֵרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדְר":

חַג הַסּוּכוֹת-זוֹאֵת הַבְּרַכָּה:  
ה' מ. שְׁכַטֵר מַחִיפָה.

פְּתָרוֹן הַחִידָה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יִפּוּרְסָמוּ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים

הַפּוֹתְרִים נִכְוָה יִכְנָסוּ לְהַגְרָלָה אִי"ה  
עַל סִידוֹר מַתִּיבַת מִנְחָה מְעֵרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדְר".  
אַת הַפְּתָרוֹנוֹת יֵשׁ לְשִׁלּוֹחַ אֲלֵינוּ עַד לַיּוֹם שְׁנֵי

לְמַסְפַּר פֶּקֶס: 077-470-26-81  
אוּ לְמַיְלִי: magdenot@gmail.com

נֹא לְכַתּוּב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדוּקָה וְטַלְפוֹן.  
בְּרַאשׁ הַדָּף לְצִיּוֹן "עוֹבֵר חִידוֹן לְנוֹעַר".



# מקושרים

## גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא



גיליון י"ג

פרשת שמות | תשפ"ה

### התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האמונה

**"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו פאר" (א, א).**

כ"ש ב' סוגי תפלה, אחד הדיבור עם האותיות והשמות, ב' הכוונה של האותיות והשמות. וכן יש ב' סוגי בני אדם, א' אנשי החומר והגוף, ב' אנשי הצורה והנשמה. וכאשר יתחברו ב' סוגי האנשים עם ב' סוגי התפלה אז התפלה הוא כגוף עם הנשמה, ומקיים כל המצוה בשלימותה ונזכר שם.

והנה קבלתי ממורי זלה"ה [הבעש"ט] כי השם של האדם היא הנשמה, ונתן מופת לזה, כאשר האדם ישן ובקראו שמו הוא נתעורר וכו'...

ובזה יובן 'ואלה שמות בני ישראל', הדיבור הנשמה של תואר בני ישראל, 'הבאים מצרימה', בתוך האותיות של התפלה שיש לו מיצר וגבול של תואר אנשי החומר שנקרא יעקב, ואז נקרא התפלה גוף ונשמה, שהוא 'איש וביתו פאר', שבאו למעלה, מה שאין כן תפלה בלא כוונה כגוף

בלא נשמה, שנתעבה התפלה מלבא למעלה (צפנת פענח לבעל התולדות).

**"וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים" (ב, כה).**

יבואר על דרך משל, כי עני מבקש מעשיר למלאות שאלתו ובקשתו, אשר היכולת ביד העשיר למלאות בקשתו, והעשיר צריך לדבק מחשבתו בצער העני בכדי שירחם עליו, כי כאשר העשיר ידבק מחשבתו בצער העני אז בודאי ימלא בקשתו, כאשר היכולת ביד העשיר לרחם על צער העני ולמלאות בקשתו.

כן הדבר הזה, כשישראל הם בצער צועקים להשם יתברך לרחם עליהם, כאשר הקדוש ברוך הוא ממלא תמיד כל שאלות עמו בית ישראל, אז צריך האדם לדבק מחשבתו ותפלתו להקב"ה, וגם 'תפלה' לשון התחברות מלשון 'נפתולי אלקים' וגו' (בראשית ל, ח וברש"י שם), ואז הקדוש ברוך הוא כביכול מחבר את עצמו להם כדי לרחם עליהם.

וזהו 'וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים', 'וידע' הוא התחברות, מלשון 'וידע אדם' (בראשית ד, כה), וזהו 'וידע אלקים' (קדושת לוי).

### ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

הופיעה אשה לפני אחד מצדיקי הדורות, ענייה רכות מרוב דמע ולבה בקושי עומד בה מרוב יגון, ותינה את כאבה לפני הצדיק. זה כשני עשורים מנישואיה וביתה עודנו ריקם, שם, השקט צווח בדומיה והקטר זועק מכל עבר.

'הבה לי בנים' תבעה במפגיע באמונת חכמים תמה, 'ואם אין מותה אנכי'.

נשא הצדיק עיניים רחמניות, וכוקן מלא רחמים החל להרעיף ברכות לרוב על זרע של קיימא, זרע ברוך ה' ופרי בטן אשר עוד ירווה נחת לרוב את הוריו ומוריו.

שמעה האשה את ברכות הצדיק, ענייה הזילו דמעה או שתיים של אושר, אך היא לא התמהמהה יותר מדי. תיכף סבה על עקביה ויצאה מחדרו של הרב, חדרות מטרה ובגישה מעשית להפליא.

'איזו עגלת-תינוק יש לך להציע לי?' פנתה בנימה עניינית למוכר המקומי, 'ומה לגבי עריסה ומזון, בקבוק איכותי ושמא אף ציצוע תואם-גיל?'

לה, שהיך את המקרה לאשורו וידע במה בדריים אמורים, נדהם. הוא ניסה לעצור את שטף דיבורה, להטות אותה לכיוון מעט יותר, אך לומר, ריאתי, אולם לשווא.

'פקחית וחכמה אשה זו' התבטא הצדיק כעבור שנה תמימה, בעת שנכחו הכל לראות כי מדברי הצדיק לא נפל ארצה מאומה וכי נפקדה האשה באורח נס בפרי בטן, 'אשר ראתה לנכון להכין את הכלים לקבלת הישועה'.

'אמונתה התמימה והיוקדת, העובדה שהיה כל כך פשוט לה שהישועה בוא תבוא' המשיך, 'היא זו שהביאה עליה בסופו של דבר את הישועה'.

עם ישראל מתכנס סביב משה רבנו, המושיע העתידי שמביא להם לראשונה לאחר שנות שעבוד חשוכות את בשרת הגאולה. הוא מספר להם על אלקי אבותיהם העתידי לגאולם משפל המדרגה ולקחתם לו לעם ומבשר להם: "פקד פקדתי אתכם".

לצד זאת הוא מוסיף להם הנחיות מעשיות ברורות, משהו ממש שיש בידם לעשות לקראת אותה גאולה (שם פסוק כב): "וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּבְתָּהּ וּמִגֶּרֶת בֵּיתָה כְּלֵי כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל בְּגָדֵיכֶם וְעַל בְּנְתֵיכֶם וְנָצַלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם".

אל תסתפקו בצפייה והשתוקקות, באמונה בסיסית בלבד, הוא מבהיר להם. אדרבה, עליכם לנקוט בפעולות מעשיות שיש בהן כדי להוכיח את עוצמת האמונה שבליבכם.

כעין הנהגה זו מצאנו אצל גדולי עולם, אשר הכינו בביתם ולעתים אף סמוך למיטתם בגדי חג, כדי להיות מוכנים לרגע הגדול והמיוחד, הרגע שאמור לבוא תיכף, בהישמע קול שופר גדול ובקיצוץ נדחי ישראל על ידי משיח צדקנו.

הדבר נכון הן לגבי ישועת עם ישראל בכלל, וכמוכן שהוא נוגע אף להנהגתו של כל אדם עם קונו. כשאדם מתפלל, כשהוא שופך תחינה לפני היושב במרומים שיעניק לו את מבוקשו או יפדהו מצרה זו או אחרת, עליו להאמין בכך. לא זו בלבד, אלא עליו לחיות את זה, להרגיש כי הנה, תפילתו נושאת פרי והוא אכן נושע עוד מעט קט.

כך, על ידי אמונה תמה זו שירשנו מאבותינו שנגאלו ממצרים, נזכה כל אחד ואחד לישועתו הפרטית, ובודאי שנראה זאת עין בעין במהרה בימינו בגאולה השלימה.

חרדים), ויש השוללים זאת (ש"ת דבר שמואל קצה ועוד).

בנוגע לעצם השאלה האם חובה לאומרו, בפרי חדש (שם) הובא כי זו חובה לכל דבר וענין, ואילו האור החיים הקדוש (ראשון לציון סוף ברכות) פסק כי אין זו חובה אלא מנהג חסידות. הגאון מוילנא, על סמך הדעות שאין זו חובה, לא הקפיד לאומרו בחזרת השי"ץ - משום שלטענתו הדבר גורם להחסרת השמיעה הראויה והשלימה של חזרת התפילה (ראה 'מעשה רב' תפילה סימן מג, הובא בשער הציון קכד, כב).

### שיומע כעונה

בחזרת התפילה מפי השליח הציבור, אם כי בימינו פחות ונוגעת חזרה זו להוצאה ידי חובה של מי שאינו יכול או יודע להתפלל, אולם למעשה זו עיקר תקנתה.

ניתן לצאת ידי חובה באמצעות עניית 'אמן' על דברי המתפלל או המברך, אולם למעשה קיימת אפשרות לצאת ידי חובה אף ללא כן, בעצם ההקשבה לתפילה או הברכה. הנחת היסוד ההלכתית המאפשרת לאדם לצאת ידי חובתו אף ללא שמתפלל בפועל בעצמו ואף שאינו עונה 'אמן', מבוססת על ההנחה המובאת בחז"ל (סוכה לח, ב): 'שומע כעונה'. הרי אומר - השומע את התפלה או הברכה הרי נחשב לו הדבר כביכול ענה ואמר בעצמו.

עם זאת, חלוקים הראשונים בדעותיהם בנוגע להגדרת 'שומע כעונה'.

לדעת רש"י (שם ד"ה הוא אומר), השומע אינו מקיים את חובתו בעצמו, אלא כביכול נתמנה האומר עבורו כשליח להתפלל עבורו. ואילו לתוספות סבורים (שם ד"ה שמע) כי עצם השמיעה נחשבת כדיבור, והרי ששומע כביכול אמר את הברכה או התפילה בעצמו.

השלכה הלכתית העולה מנידון זה, היא ההנהגה הנכונה לאדם שעודו באמצע תפילת שמונה-עשרה, ואילו שליח הציבור כבר התחיל את חזרת התפילה והגיע לאמירת 'קדושה'. לדעה שנחשב הדבר כביכול אומר השומע בעצמו, נחשב הדבר הפסק ואסור לו אף לשתוק ולהקשיב לחזן, אולם לשיטה הסבורה שאין זה נחשב כאמירה בעצמו - אין בכך משום הפסק שהרי אין הוא אומר מאומה באמצע תפילתו.

למעשה נפסק בשלחן ערוך (או"ח קד, ז) כדעת רש"י, שעל האדם במצב כזה לעצור מתפילתו ולהטות אוזן לדברי חזן, וכותב המשנה ברורה (ס"ק כח) כי יוצא ידי חובתו, ואין נחשב לו הדבר כהפסק.

### צהר לתיבה

הארת מושגים ומתחים בתפילה

#### ברוך הוא וברוך שמו

מובא בחז"ל (יומא לו, א): "תניא, רבי אומר, 'כ"ש שם ה' אֶקְרָא הַבּו גְדֹל לְאֶלְקֵינוּ' (דברים ו, א), אמר להם משה לישראל, בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם חבו גודל. חנניה בן אחי רבי יהושע אומר, 'יָכַר צִדִּיק לְבָרְכָהּ' (משלי י, ז), אמר להם בניא לישראל, בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים - אתם תנו ברכה".

מכאן מצא רבנו הרא"ש סמך למנהגו (ש"ת הראש כלל ד ס"י ט, הובא בטור או"ח קנד): "שמעתי מאבא מורי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום 'ברוך הוא וברוך שמו', וזהו ששמו משה רבינו ע"ה 'כ"ש שם ה' אֶקְרָא הַבּו גְדֹל לְאֶלְקֵינוּ'".

למעשה, רווח מנהג זה ביהדות אשכנז העתיקה עוד טרם זמנו של הרא"ש, והוא מוזכר כבר בכתבי רבי אלעזר מגרמייזא - הרוקח, כמנהג מצוי ונפוץ בעם.

וכן אכן פסק המחבר בשלחן ערוך (או"ח קנד, ה): "על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו", ועל דבריו הוסיפו נושאי כליו פרטים הלכתיים שונים הנוגעים לאמירה זו.

ראשית מדגישים הפוסקים (עיי" מן אברהם שם ועוד) את ההבדל המהותי בין עניית 'אמן' וכיוצא בזה, לאמירת 'ברוך הוא וברוך שמו', ומבהירים כי בניגוד ל'אמן' - הרי שלצורך אמירה זו אין להפסיק במקומות בהן חל איסור להפסיק בדיבור. יתירה מכך, מבואר בדבריהם (משני"ב בשם הפוסקים, אולם בקרב פוסקי עדות המזרח היו שחלקו על כך) כי בברכה בה חפץ האדם לצאת ידי חובתו בשמיעתה - אל לו להפסיק בה באמירת 'ברוך הוא וברוך שמו', שהרי זה ממש הפסק בברכה.

נידון בפני עצמו באחרונים הוא לגבי אמירת 'ברוך הוא וברוך שמו' על שמיעת שם ה' מפי הכהנים בברכתם, והאריכו האחרונים לצדד לכאן ולכאן. על כך הובא (פרדס יוסף החדש פרשת נשא אות קסד) בשם הרה"ק האמרי אמת' מגור ז"ע, אשר התבטא כי יודאי שיש לאומרו, "העולם טועים בזה ומצוה לפרסם".

עוד דנו האחרונים בנוגע לאמירתו שלא במקום ברכה, אלא בכל פעם כששומע הזכרת שם שמים, יש המצדדים לאומרו (פרי חדש קכד, ה), וכן הובא בספר



פרעה נתקל בבעיה.

נכון שמאז הגיעו הנה העברים, אחי יוסף ומשפחתם הענפה, הוכח מעל לכל ספק כי הם מהווים נכס של ממש לכלכלה. אמת שהנהגתם המעודנת משפיעה על התושבים כולם ומחנכת את הסביבה להקפדה יתירה על אורח חיים נכון יותר, אצילי בהרבה, מה שמשפיע באופן ישיר על התנהלותה של כל מדינה מתוקנת. בהחלט ניתן להצביע על יעקב ובניו כמקור ייחודי לברכה שופעת.

הכל טוב ויפה, אבל מה (א, ט - יב): "הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֵצָוּם מִמֶּנּוּ". בני ישראל החלו לתפוס נוכחות של ממש במקום, הם הולכים ומתרחבים, והחשש הנורא הוא: "פֶּן יִרְבֶּה וְהִקְדָּה פִּי תִקְרָאָה מִלְקָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ". אז מה עושים? פתרון פשוט. עינוי אכזרי, שעבוד ועבודת פרך, והנה הבעיה תיעלם.

אלא מה, את הנתון הבא לא יכולים היו פרעה, חרטומיו וחכמיו להעלות בדעתם: "וְכִאֲשֶׁר יַעֲבֹד אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וְיִקְצָצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". איך זה אכן קרה?

הלא מדובר בתקופה המוקדמת יותר, כשעדיין לא נראו יציני הגאולה באופק וכל רמז לישועה עתידית לא נראה לעין. השעבוד היה בעיצומו, הסתר הפנים התבטא באופן מוחשי בעצם הגלות המרה והשעבוד המחלט, ועדיין: "כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ". הכיצד? את התשובה לכך - מלמדנו האור החיים הקדוש, ניתן למצוא דווקא בחלקו הראשון של הפסוק: "וְכִאֲשֶׁר יַעֲבֹד אֹתוֹ". כשהקב"ה מביא קושי או אתגר כלשהו על ישראל, כשהוא מנסה את בניו אוהביו בניסיונות מרים, אזי מנגד הוא מעורר בהם כוחות מחודשים ורעניים באמצעותם יוכלו לגבור על המהמורות שבדרך ולהתמודד בגבורה. "וְכִאֲשֶׁר יַעֲבֹד אֹתוֹ", ככל שהקושי גדול יותר, עמוק וכואב יותר - "כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ", כך גם הכוחות אותם נוסכים בנו משמים איתנים בהרבה.

אולם פורשנו מלמדת התורה דבר נוסף, כח אדיר באמצעותו יכול כל יהודי להתמודד עם כל קושי, יהיה אשר יהיה, ולהרים ראש כנגד המצרים העוטפים אותו ומאיימים על שלוות רוחו.

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם" (א, א). מגלה לנו הרה"ק ר' חנוך צבי הכהן מבגד' ז"ע (בספרו "כנה פאר") כי בסופי התיבות של מילים אלה נמצא הכח הסגולי הכביר ביותר שניתן להעלות על הדעת, מתנה נפלאה שאת מעלה אין לתאר: תהלים. באותם מזמורים שחיבר דוד המלך נעים זמירות ישראל, כלל דוד המלך את כל העתיד לעבור על כל יהודי באשר הוא, עד אחרית הדורות. כל השבחים וההודיות, הלבטים והקשיים, הכאב כמו גם התחיות והבקשות, כולם כלולים ובלולים באותם מזמורים.

בכח אמירתם בלב נרגש, בכוונת הלב ובהתעוררות הנשמה, מסוגל האדם לצאת מהמְרִיטָה והמלפפים אותו עד מחנק ולראות עין בעין את ישועתו מאת ה' יתברך. לא בכדי רמזה זאת התורה דווקא כאן. בתחילת סיפור שעבוד ישראל במצרים. זאת כדי ללמדנו כי ממש כאן, בעמק הבכא וברבדי הסבל העמוקים והשפלים ביותר שניתן להעלות על הדעת, בדיוק כאן ממתין לנו אבינו שבשמים וקשוב לתפילותינו, למזמורי התהלים שנשפוך לפניו בלב רותח.

אצל הרה"ק היהודי הקדוש מפיסחא ז"ע, כידוע, הסתובבו אריות וכפירים של ממש. המסתופפים בצילו היו חבורה של מבקשי ה' משכמם ומעלה, אנשי מעשה שירתם קודמת לחוכמתם, ומלבד כל זאת - תחת המעטה הבטלני אותו עטו על עצמם למראית עין הסתתרו למדנים מופלגים וכאלה שהעפילו לדרגות עצומות בעמל וידיעת התורה הקדושה.

כשהצביעו בני החבורה הקדושה לרובם על אברך משי הניצב בקרן זוית ושופך את נפשו באמירת פרקי תהלים בלהט, עד כמה גדולה היתה הפתעתם כשהגיב: 'דעו לכם, אמירת התהלים של אברך זה חביבה לפני השי"ת כמו לימוד התורה של כולנו גם יחד!' לימים התבררו דבריו ביתר שאת ונכחו התלמידים להבין עד כמה צופיות עיניו הטהורות של היהודי הקדוש, כשיצא שמו אותו אברך בן עלייה ונתפרסם בעולם בתור הסבא קדישא הרה"ק ר' יששכר בער מראדושיץ ז"ע.

עד כמה גדולה מעלת מזמורי התהלים, ניתן ללמוד מלשוננו של דוד המלך עצמו (תהלים ט, טו): "יְהִי לְרָצוֹן אֶמְרֵי פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי יְגָאֲלֵי", וממה שסיפרו לנו חז"ל (מדרש תהלים שוחר טוב א, א), כי ביקש דוד המלך מלפני הקב"ה: "שייעשו לדורות, ויוחקו לדורות... יהיו קורין בהם והגוין בהם, ונטולין עליהן שחר כנגעים ואהלות".

**מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א**

**קרבת אלוקים**  
לאדם של גדולי הדורות

נבירה קצרה בעבר המשפחתי העלה כי שמה של אִם החפץ חיים לא ידוע לאי-מי, היא לא התפרסמה מעולם כבעל-מופת ואו רבנית ידועה, אין אף סיפור המעיד על אותו ומופתים שהתגלגלו תחת שולחנה. כלום.

אף לאחר שיצא שמו של בנה בעולם וכולם רעדו למוצא פיו, כשניגש מאן דהוא לאמו ובייר אצלה כיצד זכתה בן שכוה, היא משכה בכתפיה והגיבה כי אין לה מושג. לא זכור לה אישעה מעשה מיוחד בגינו הגיעה לה זכות גדולה שכזו, להביא לעולם את גדול הדור.

הדבר היחיד שכן זכרה לציין, זו העובדה שבעת נישואיה ניגשה אליה אמה, הושיטה לה סידור וציוותה עליה: 'בכל עת מצוא, כשיש לך רגע פנוי - טלי לדייך סידור זה והעתירי בתחינה לפני היושב במרומים, שיזכה אותך בבנים ובני בנים חכמים ובבונים, צדיקים וטהורים ההולכים בדרך התורה ומתעלים בעבודת הבורא'.

את צוואתה של אמה קיימה הבת באדיקות, וכך הפך הסידור לחפץ השימושי ביותר בביתה. בכל רגע פנוי, בין ביטול לאפיה ובין נקיון הבית לשאר המטלות, נטלה לידיה את הסידור ופשוט הרטיבה אותו בדמעותיה הלחות, הטהורות.

הדמעות הותירו על דפי הסידור המצהיבים כתמים גדולים, כהים, הופכים בכך את הסידור למקשה אחת קדושה וטהורה שכולה קרבת אלוקים. כך, ורק כך, זכתה אותה תמימה להביא לעולם ולגדל את הילד העתידי להפוך לגדול הדור, רבם של ישראל.

במכירות פומביות כאלה ואחרות, בירידי יודאיקה בעלי ניחוח יוקרתי ובאוצרותיהם של בעלי ממון ויחסנים, ניתן למצוא סידורי תפילה הכרוכים בשמם של גדולי עולם, מאורי החסידות וענקי רוח מדורות קדומים. לא כן היה הסידור הבלוי, הנושן וחסר החן החיצוני שעבר בירושה לצאצאי הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים ז"ע. ככל שמדובר היה בייחוס או פיסת היסטוריה מרשימה, לא היה לו לסידור זה מאומה. אם מדובר בשווי כספי כזה או אחר, סביר להניח שאף סוחר לא היה מעריך אותו אף לא בפרוטות.

אולם למרות הכל, הכתמים שתפסו שטח נרחב בין דפי הסידור והקמטים שנוצרו כתוצאה מרטיבות עתיקת יומין, הדיו שהיטשטש בעמודים רבים והקמטים הרבים שעיתרו את הסידור, משכו את עינו של נכד החפץ חיים ועוררו את סקרנותו.

על הסידור הקטן רשום היה בכתב יד ילדותי שֵׁם אמו של החפץ חיים, היות ואמו - כמקובל בקרב בנות ישראל הכשרות והחסדות באותם דורות - לא ידעה קרוא וכתוב, והיא ביקשה אפוא מבנה הפעוט שיכתוב עבורה על הסידור את שמה.

בירור קצר אצל אמו, בת החפץ חיים, העלה כי אכן - אין ולא היה כרוך בסידור זה אף סיפור יוצא דופן, אין היסטוריה נוצצת מאחוריו ולא ידוע על אף עובדה מיוחדת אודותיו, מלבד העובדה שסידור זה עבר לידי בת החפץ חיים מסבתה - אמו של רבם של ישראל.

**פנינה לשבת**

מבית מדרשם של רבותינו

"וַיְהִי בַיָּמִים הָרִבִּים הֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ וַיַּעֲלֵ שְׁעֵתָם אֶל הָאֱלֹקִים מִן הָעֶבֶדָה" (ב, כג).

לשון הכתוב נראית מעט תמוהה. לכאורה היה נכון לכתוב: 'וַיֵּאָחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה', ואילו הלשון הכתובה המציבה את המילה 'וַיִּזְעְקוּ' בנפרד - אומרת דרשני.

בנוסף יש להבין, על מה ולמה נדרש לשוֹב ולומר פעם נוספת בסוף הפסוק: 'וַיַּעֲלֵ שְׁעֵתָם אֶל הָאֱלֹקִים מִן הָעֶבֶדָה'. הלא כבר נאמר קודם לכן כי אנתם וזעתם היתה על העבודה?

אלא, מבאר ה'כלי יקר' כי שתי כתות היו במצרים, בין היהודים אשר נאנקו וסבלו תחת עול מצרים הנוגשים אותם. כל כת נקטה בגישה שונה, ועל שתי כתות אלה מדבר הפסוק.

היו את אלה שטורח עבודת הפרך והייסורים שהיו מנת חלקם הביאו אותם לזעוק ולהתחנן לפני הקב"ה שיגאלם מצרתם.

ומנגד היו כאלה שהמצב לא הניע אותם להתפלל, אלא כל צעקתם היתה רק קריאת תיגר חלילה על הנהגתו יתברך.

אודות הכת הראשונה נאמר: 'וַיֵּאָחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה', היינו - הם נאנחו והתפללו לבורא העולם שיגאל אותם ויפדם מעבודת הפרך הנכפית עליהם. אמנם, לצידם היו את אלה שכלל לא התפללו להיגאל מעבודת הפרך, אלא סתם זעקו והתריסו: 'וַיִּזְעְקוּ'.

באה התורה ומלמדת אותנו, כי דווקא שוועת הראשונים - אלה שליבם התעורר בקרבם לקום ולקרוא לאלקי אבותיהם, להתחנן לפניו ולהפציר בו שיגאלם, היא זו שפתחה שערי שמים והבקיעה רקיעים. רק שוועה זו היא שנשאה פרי, בהיותה תפילה טהורה.

על כך נאמר: 'וַיַּעֲלֵ שְׁעֵתָם אֶל הָאֱלֹקִים מִן הָעֶבֶדָה', תוך הדגשה ברורה כי השוועה שעלתה לפניו יתברך היא דווקא זו של אלה שהתפללו, ולא של אלה שקראו תיגר.

**מנעל בבית הכנסת**

בין ביתו של אדם לבית הכנסת - כשם שבביתו אינו מקפיד שלא לצעוד במנעליו, כך גם בבית הכנסת אין סיבה להקפיד על כך. לעומת זאת בבית המקדש אין הדבר משום כבוד אלא משום יראת המקום, כך שאף אם אין הדבר נוגד את כבוד המקום עדיין נדרש להסיר נעליו מפני היראה.

כך אכן פסק הרמב"ם (הלכות תפילה יא, י): "מותר לאדם ליכנס לבית הכנסת במקלו במנעלו". אולם המאירי (בית הבחירה ברכות שם) מציין כי ההיתר תקף אך ורק לחלל בית הכנסת עצמו, אולם הנכנס להיכיל בו מונחים ספרי התורה [ככל הנראה כוונתו למצב בו נדרש להיכנס לשם כדי לקן דבר-מה וכדומה], עליו לחלוץ מנעליו טרם שייכנס.

כשקרב משה רבנו לחזות במראה הנורא של הסנה הבווער באש ואינו נאפל, נצטווה מפי הגבורה (ג, ה): "וַיְהִי אֵל מִתְּקַרְב הֶלֶם שֶׁל נֶעְלָה מֵעַל וְגָלְתָה כִּי הִמָּקוֹם קָשָׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמְתָּ קֶרֶן הָאֵשׁ".

מכאן למדו (ברכות נד, א) כי הנכנס להר הבית - הלא הוא מקום השכינה, אל לו להיכנס אליו במנעליו. לצד זאת הדגישו חז"ל (שם סב, ב - סג, א) כי בניגוד להר הבית - לבית הכנסת מותר להיכנס במנעלים, על אף שבמידה מסוימת נחשב בית הכנסת כמקום השראת השכינה בדומה למקום המקדש.

ההבדל בין בית הכנסת למקום המקדש, נעוץ בעובדה שאין הדבר דרך בזיון, ועקב ההשוואה

**הלכה ופשרה**  
ניחן בפרשה בענייני תפילה





# מילתא חדת"א

פני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של  
האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

## הכנה לתפילה ולמצוה

בשולי הדברים יש להוסיף שההכנה למצוה, לתפילה וללמוד התורה, מלבד מה שיעל ידה נשמרים מן המקטרגים המעפבים, היא דרך שמירה לתורה ומצוות עליהם נצטוינו לשמור מכל משמר, שאמר חכמים שההכנה כמוה כמלבוש למצוה, ויש להעמיס בדבריהם כי כמו המלבוש המגן מפני קר וצנה, כך ההכנה מגנה ומסוככת על התורה והמצוות שלא יאבדו בכונות שלא לשמה. והכנה זו אינה דבר של זמן מסוים, אלא כל היום יש לו לאדם לעסוק ולהכין לבו ונפשו לקדשת התפילה התורה והמצוות, וכך יוכל לעסוק בהם לשמה ולשמור הקדשה שבו שתהיה לה קיום נצחי.

כשם שקדם קיים כל מצוה צריכה האדם להכין עצמו, להיות ראוי לקבל הקדשה היורדת עליו בקיום המצוה, כי כל מצוה תכליתה להשפיע קדשה לאדם כמו שאנו מברכים לפני המצוות אשר קדשנו במצוותיו, ועל ידי קיום המצוות זוכים אנו להתקדש בקדשותו יתברך, אלא שיש להכין תחילה פנים ראויים ושלמים לקבל בהם את הברכה והקדשה, שהרי 'לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מזהיק ברכה לישראל אלא השלום' (עוקצין פ"ג מ"ב), ופרש הרה"ק רבי שלמה מרדאמסק ע"ה בתפארת שלמה (פ"י ויגש ד"ה ויגיד): רצה לומר לעשות עצמו שלם וכלי להחזיק ברכה, כי באם לא כן לא עשה פלוג, נמצא כי ענין ההכנה הוא כלי המחזיק המצוה ושיך להמצוה, והכי נמי בענין התפילה שהיא חבור ודבקות בקדוש ברוך הוא, יש להקדים לה הכנה מעלה.

וכפי מה שמכנינים את הפלים בשלמות כן זוכים לקבל בהם את הברכה והקדשה. זהו טעם הברכה שמברכים טרם מצוה אשר קדשנו במצוותיו שמכנינים אנו את עצמנו להתקדש בקדשה של מעלה, כדברי הש"ה הקדוש ע"ה (מס' תמיד נר מצוה): 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו, שפונת הברכות הללו הוא, שאנו מברכין לשמו יתברך על כל טוב אשר גמלנו, שטרה וקדש אותנו במצוותיו הקדושות שהם קיום העולמות כבוד, ועל ידיהם אנו נקראים קדושים ונתקדש גופנו ונשמותינו, והם תכליתנו, לא זולת זה בשום ענין בעולם.

היא אינה נוגעת לזמנינו. בדומה לכך כתבו התוספות (ברכות שם ד"ה דאמר) כי מטרות תקנת הנוסח היתה מחשש סכנה, אולם הם נוקטים שהסכנה המדוברת הינה דווקא סכנת מויקים - ולפיכך המטרה היא כי אדרבה, יישארו כלל המתפללים יחדיו בבית הכנסת עד תום התפילה [בדומה לטעם תפילת 'מעין שבע' בליל שבת].



לצד העובדה שישודיה של תפילה זו כבר בתקנת רבנן סבוראי, כאמור, אולם במהלך השנים קמו עוררין על אמירתה וחלק מהפוסקים - הראשונים והאחרונים גם יחד, יצאו נגדה וטענו כי אין לנהוג כן באבודרהם (סדר תפילת ערבית) הובאה דעתו של רבי יצחק אבן גיאת, אשר התנגד לכך נחרצות משום שלדעתו הדבר סותר את סמיכות הגאולה לתפילה ומפסיק ביניהן. בעלי התוספות מנגד (ברכות שם) מתנגדים לדעתו, וטוענים כי ניתן לומר על תפילה זו את האמור (ראה לעיל תחילת המאמר) לגבי השכיבנו - שהיא כעין ברכת גאולה ארוכה. אמנם הרשב"א (תשובותיו סי' יד) מסכים עם דעתו ושוויל בשל כך את אמירת תפילה זו.

הרשב"ם (הבא בספר המנהיג) מתנגד לכך אף הוא, אולם מסיבה שונה - לדעתו הדבר סותר את מנין ברכות קריאת שמע של ערבית אותם תיקנו חכמינו, ארבעה במספר ותו לא, ומוסיף עליהן ברכה חמישית.

לשתי הטענות האמורות נמצא פתרון כבר בימי הגאונים - להטמיע את נוסח התפילה הזו בתוך ברכת השכיבנו, ולחתום רק בסופה את חתימת ברכת השכיבנו. כך נהג אף הרמב"ם בסדר תפילותיו, כעדות בנו רבי אברהם (קובץ תשובות הרמב"ם נב ע"ב).

בחלק מהעדות בהן נתקבלה הנהגה זו של שילוב הברכה בנוסח השכיבנו, חתימתה שונה מהחתימה המקובלת ולשונה כדלהלן: 'ברוך אתה ה' המולך בכבודו וחי וקיים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו'.

למעשה, במהלך הדורות נמשך הדיון והתרחב, ועל אף הפתרונות האפשריים לא היה הדבר מקובל על כלל הפוסקים והיו רבים שהמשיכו להתנגד לכך נחרצות.

בנוסף עדות המזרח כמעט ולא נותרה עדה הנוהגת לומר זאת, מלבד יהודי מרוקו ובנוסח התימני-בלדי [בנוסח האחרון משלבים זאת בברכת השכיבנו], ואילו בקהילות אשכנז - מלבד דעת הגאון מוילנא ששלל זאת בתוקף, דווקא נמשכה והתקבלה אמירת הנוסח עד לדורות האחרונים ממש. עם זאת, עליית תלמידי הגר"א ארצה הביאה לכך ששיטתו הוטמעה בציבור, וכמעט שאין בארץ ישראל קהילה המתפללת בנוסח אשכנז ואומרת תפילה זו.

במקהלות החסידים יש שנהגו לאומרה ויש שנהגו להימנע מכך, ועל כל פנים בחוץ לארץ נהגו רבים לאומרה אף בקהילות בהן אין אומרים זאת בארץ הקודש.



לענין הנוסח המדויק של תפילה זו, היות ומדובר בתקנה מאוחרת למדי נפוצים שינויי נוסחאות למכביר, כל עדה וקהילה והמקובל אצלה מדורות, ואין כאן המקום להאריך בהבדלי הנוסח בין עדה לעדה.

הצד השווה לכולם הינו ההתבססות על שמונה-עשרה אזכרות שם שמים, אשר כאמור זו סיבת תקנת התפילה.

תיקנו חכמי ישראל (ברכות ד, ב) להוסיף בברכות קריאת שמע של ערבית, לאחר ברכת 'גאל ישראל', ברכה נוספת המתייחסת לזמן השכיבה ותנומת הליל: 'השכיבנו'. בנוסף, קבעו חז"ל כי היות והדבר מעוגן בתקנת החכמים - הרי שאין בכך משום סתירה לחיוב סמיכת גאולה לתפילה, ואין הדבר מפסיק ביניהם.

לצד אותה ברכה, בחלק מקהילות ישראל נהגו להוסיף את 'ברכת הפסוקים', הלא היא נוסח המכונה בעדות מסוימות 'ראו עינינו'; 'ברוך ה' לעולם' וכן 'המולך בכבודו'.

נידון רחב ביותר קיים לגבי עצם אמירתה, האם היא חלק מברכת השכיבנו ונוספת לה או שמא היא באה לאחריה כקטע תפילה נפרד ועוד, ועל כך במאמר הבא.



ראשית הנידון ויסודו - בהבנת הקביעה ההלכתית הבסיסית אותה קבעו חז"ל בנוגע לברכות קריאת שמע (ברכות יא, א): 'בערב מברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה'. כפי המשתמע מדברי המשנה, משמע שאין כלל ברכה נוספת או נוסח כלשהו לאחר ברכת השכיבנו.

יתירה מכך הדגישו והזהירו חז"ל (שם): מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר, לקצר - אינו רשאי להאריך, לחתום - אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום - אינו רשאי לחתום. הרי אומר - חז"ל שוללים מעיקרו כל שינוי מהנוסח אותו קבעו.

התמורה שחלה בענין זה החלה רק בשנים מאוחרות יותר, בתקופת הגאונים. מאותה תקופה ישנן עדויות אודות ברכה או קטע תפילה נוסף שיש לומר לאחר השכיבנו, וכעדות רב נטורנאי גאון (הובא בסדר רב עמרם גאון - סדר תפילת שבת) - 'יסודה של ברכה זו בהררי קודש והיא נתקנה על ידי רבנן סבוראי. מאידך, בספר המנהיג לרבי אברהם הירחי (תפילת הערב עמוד קיט) מובא כי דווקא חכמי המערב, קרי: חכמי ארץ ישראל, הם שייסוד תפילה זו.

דעה המשלבת את שתי השיטות הנ"ל מצאנו בבית מדרשו של רש"י (סידור רש"י ומחזור ויטרי - לתלמיד רש"י), כי אכן תיקונו חכמי בבל, אולם הם שלחו לחכמי יבנה שבארץ ישראל והם אלה שאישרו את הנוסח והביאו להטמעתו בנוסח התפילה.



בטעם התקנה, כתב רב נטורנאי גאון כי היות ונקבע להלכה שיתפילת ערבית רשות' (ראה באריכות במדור זה - פרשת מקץ) אי לכך תיקנו נוסח זה. דבריו אינם מפורטים ונהגים דיים, ולשם הבנתם הוסיף רבי אהרן הכהן מלונגיל וכתב (אורחות חיים הלכות תפילת ערבית סימן א): 'ומשום דאקבע הלכה דתפלת ערבית רשות... מי שרוצה לילך - ילך, שמוציאין עצמן מתפילת ערבית באותם הפסוקים שברוך ה' לעולם, יש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפלה [ראה להלן אודות הנוסח], הואיל ואינה חובה... וכל זה תקנו להקל מעליהם, כדי שלא יתאחרו בלילה בבית הכנסת מפני המזיקין, מפני שבתי כנסיותיהם רחוקים מן היישוב'.

הרשב"א מביא נימוק זה (חידישי הרשב"א ברכות ד, ב), אולם הוא מסייג את הפטור המדובר וקובע כי אין נוסח זה נועד אלא לפטור מתפילת ערבית בציבור, בעוד שאיחר מכן היה על המתפלל להשלים תפילת ערבית בלחוד בביטאו.

עוד כתב הרשב"ם (תשובות הרשב"א סימן יד) כי תקנה זו נועדה אך ורק לעתות שמד בהם היתה סכנה מוחשית למתפללים בבית הכנסת המרוחק, אולם

## פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

כשנצטוו משה רבנו לבשר לעם ישראל את דבר הישועה, נענה ואמר (ה, ע): "לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי".

לתופעה זו של מגבלה מסוימת בדבור, השלכה הלכתית של ממש.

כך אמרו חז"ל (מגילה כד, ב): אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן, ולא אנשי בית חיפה, ולא אנשי טבעונין [שם מקום], מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין [היינו - הם הוגים את האות אל"ף בהגיית עי"ן, ולהיפך]. וכך אכן פסק הרמב"ם (הלכות תפילה ה, יב): 'וכן העיילג, כגון מי שקורא לאל"ף עי"ן או לעי"ן אל"ף וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו שליח ציבור'.

בטעם הדבר נחלקו המפרשים. יש שכתבו שזהו משום כבוד הציבור, ואחרים סבורים שסיבת האיסור נעוצה בכך שהדבר מסיח את דעת המתפללים מהתפילה. אכן, רש"י נוקט שהטעם לכך הוא מפני שיתכן ותצא מכך תקלה - במילים מסוימות בהן ישתמע הדבר חלילה כקללה (עיי' רש"י מגילה שם ד"ה מפני).





# ובחרת בחיים

## גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א



### תורת חיים

### נושא תורני מרתק

### לאור דברי האור החיים

בדבריו על הפסוק (שמות ג, יח): "וַעֲתָה נִלְכָּה גַּא דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחְהָ לַה' אֱלֹהֵינוּ" מתייחס האור החיים לצייוי הקב"ה לישראל - לשאול מאת המצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וכותב כך: וְהָאֵמֶת כִּי כָל הַמַּעֲשֶׂה הוּא מְשֻׁפֵּט צָדֵק, כִּי לְצַד שֶׁשֶׁעֲבָדוּ בְיִשְׂרָאֵל צָרִיכוֹן לְהַעֲלוֹת שָׂכָר שְׂכִיר, וְצֵא וּלְמַד מִתְּשׁוּבַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם.

כוונת רבנו למובא בגמרא (סנהדרין צא, א) אודות טענת המצרים בפני אלכסנדר מוקדון - כי עם ישראל חייב להשיב להם את ביזת מצרים, ולתשובת גביהא בן פסיסא - אשר הגיב בחישוב פשוט של שָׂכָר שִׁישִׁים רִיבּוּא עֲבָדִים בְּמִשְׁךְ שְׁנוֹת הַשְּׁעֵבּוּד, העולה לסך גבוה בהרבה, והם עוד חייבים הוון עתק לישראל.

בענין נטילת הכלים והבגדים מנשות מצרים, שלא על מנת להחזיר, מצאנו נידון מרתק באחרונים המתייחס לענין מנקודת מבט הלכתית, ומעלה כמה וכמה נקודות.

ראשית, דנו האחרונים בנוגע לצייוי (ג, כב): "וְשִׂאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁנֵנֶתָהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׂמְלֹת וְשִׂמְתָם עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בְּנֹתֵיהֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם". על כך תמחו, שהרי הלכה פסוקה היא (טור חו"מ צז) כי אין לגבות מנכסי אשה - את חוב בעלה, וכיצד אפוא לקחו בני ישראל בחובם [על השעבוד] את בגדי וכלי נשות מצרים, הלא הבעלים הם ששיעבדו אותם והם למעשה החייבים בתשלום?

על כך נאמרו כמה תשובות אפשריות.

ראשית, ייתכן בהחלט שאף נשות מצרים חייבות היו בתשלום שכר העבדים העבריים, שהרי אף הן לקחו חלק פעיל בשעבוד. בנוסף, ניתן להניח שלא היו אלה חפצי הנשים עצמן, כי אם חפצים השייכים לבעליהן, אולם עצם העברת החפצים בפועל לידי היהודים - התבצעה על ידי הנשים.

שנית, נפלא נוסף מתבסס על דברי רש"י (להלן יב, לה) - כי השמלות היו חשובות לנשות מצרים אף יותר מכלי הכסף והזהב. היו אמר - היו אלה בגדיהן החשובים ביותר.

בהתאם לכך מובן בהחלט למה יכולים היו בני ישראל לקחת בגדים אלה, שהרי נפסק בשלחן ערוך (חו"מ צז, כו) כי דווקא את בגדי החול של האשה לא ניתן לגבות בחוב בעלה, בעוד שאת בגדי השבת אין מניעה לקחת, היות ואין לה בהם צורך לשימוש יומיומי. כך הדבר גם לגבי בגדי נשות מצרים - אשר היו החשובים שבבגדים ולא היו בשימוש קבוע.

נקודה נוספת שהועלתה על ידי האחרונים היא - כיצד ניתן 'להמיר' את הבגדים ששאלו נשות ישראל משכנותיהן המצריות - בחוב שהיו חייבים להם המצרים. הלא שואל חייב להשיב את החפץ כפי שהוא, ואין הוא יוצא בהוצאה כהלוואה. על כך מתרץ הרה"ק ר' פנחס הלוי הורוויץ בעל ההפלאה זי"ע, כי המצרים נתייאשו מכליהם ובגדיהם תיכף לאחר יציאת ישראל מארצם, ובפרט לאור העובדה שהפסוק מעיד: "וְשִׂמְתָם עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בְּנֹתֵיהֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם" - הרי שהיה כאן שינוי רשות, ובוודאי שנתייאשו המצרים מרכושם זה.

אי לכך, לאחר שנתייאשו המצרים - נקנו החפצים בקנין גזילה, וכל מה שנותר היה החובה להחזיר את ערך הגניבה, היינו חוב ממוני. והנה, אף שגזל הגוי אסור, אולם מבואר בגמרא (בבא קמא קיג, ב) שהפקעת חובו מותרת, וכך הותרו ישראל להותיר אצלם את הרכוש, ואילו את החוב הממוני קיזזו בתמורה שחבו להם המצרים על שנות השעבוד.

### שולחן שבת עם האור החיים

אווירה של מוות באוויר. גופות פזורות באי-סדר, פיח ועשן סמיך, ענני אובך מעשה ידי אדם שהיתמרו בינות לגלגלי רכב קרביים בראשית ימיהם ומתחת פרסות הסוסים הרכובים בידי פרשים עזי נפש. נחלי דם שוצפים, זורמים באדישות מתריסה. מקרוב ומרחוק נשמעו הפיצוצים, הולמים ומכים את הלב בחרדה מתמדת.

מלחמת העולם הראשונה. זו שהחזיקה בזמנו בתואר 'המלחמה הגדולה בהיסטוריה', הקרב מרובה המשתתפים שגבה את חייהם של עשרות מיליונים ואשר המיט חורבן על מדינות ומעצמות, התקופה ששינתה את פני ההיסטוריה לנצח.

החלק הפחות ידועה של המלחמה, הכאוב ביותר והנוגע אלינו כיהודים, הוא החזית היהודית הרחבה שהיתה בה.

לא 'חזית יהודית' רשמית, לא שהיא זכתה להכרה כלשהי, אולם בכל זאת - הנתונים מעידים על כמות עצומה של כמיליון וחצי יהודים שהשתתפו בקרבות, במרבית המקרים בעל כרחם, ומהם לכל הפחות מאה וארבעים אלף שנפלו בקרב. ארץ אל תכסי דם.

אך אם להתייחס לנקודה הכאובה והרגישה ביותר, לחלק שנתקע כחץ בלב אומנתו ופער בו חור מדמם שנותר לדורות עולם, הוא דווקא החזית המנוגדת היהודית.

כוונתנו כמובן לחזיתות הרבות, לקרבות הקשים בהם לחמו יהודים זה לצד זה, אך לא רק. הם לחמו גם זה נגד זה, האחד מול רעהו, זה משרת את מלכו וזה את קיסרו.

אותן נשמות יהודיות אומללות עליהן נגזר להתחרף בשוחות, להתגייס מאמץ מלחמתי לא-להם, להסתכן במוות כמעט בטוח ולהתמודד עם שלל הבעיות הרוחניות והגשמיות גם יחד שבצבא, נאלצו בנוסף להתמודד עם הנוראה שבגזירות - מלחמת איש באחיו.

במקרים רבים, למרבה הכאב, נטל יהודי פלוני את נשקו האישי, כיוון אותו אל עבר 'האויב' וירה, אלא שעד מהרה התברר לו כי זה עתה הרג את אחיו בשרו, בן עמו. זעקת 'שמע ישראל' שהדהדה בחלל בעוד הלה נופל מתבוסס בדמו, העידה על כך.

מצמרר, מזעזע. ויהי המקום לחרדת אלקים. אך מאידך אירע לא אחת גם להיפך. עדויות מרטיטות מספרות על מניינים שהתאספו לתפילת מנחה חטופה בצל הקרבות, כשמשיגי עברי המתרס מצטופפים יהודים ומשוועים לא-ל אחד שיושיעם מצרתם ויחלצם ממיצר. מסופר על מאמצים שותפים להשגת מצות,

שופר, ארבעת המינים. הסיטואציה הבאה חזרה על עצמה שוב ושוב. יהודי יקר אשר גויס בכפייה לאחד הצדדים הלוחמים, חובש על ראשו את הכומתה או הקסדה, עוטה על שכמו את האפוד הפרימיטיבי ומכתף את נשקו האישי לצד המימיה ושאר האביזרים.

הוא יוצא אל החזית, מסופח לכח לוחם כזה או אחר, ומטרת העל שלו הינה - להישאר בחיים, לשוב לביתו בריא ושם ככל האפשר, בגוף ובנפש, ולהמשיך לעבוד את קונו בכפר ממנו בא או בעיירת מכורתו.

אך הנה, מן המחסה המאולתר הוא מציץ ורואה מדים שונים, בעלי צבעים עוינים. הוא מגיח מן השוחה, מזדחל ומייצב את הרובה, מצמצם את עיניו ומכוון.

- 'ברודער!' 'אח יקר!' נשמעת הקריאה, חמה ולבבית אך עם זאת סדוקה ומיוסרת.

הרובה נשמט כלפי מטה ברישול, הרגליים צועדות כמו מאליהן קדימה, בתחילה כושלות בהיסוס ואז אצות רצות במעין ריקוד. הכתפיים רוטטות בבכי שיש בו מן הכאב והגעגוע, פורקן וגם אהבה פורצת גבולות, והם נופלים איש על צוואר רעהו.

מפה ומשם מתרוממים ראשים בחשש, נותנים עיניהם במתרחש, ומצטרפים גם הם.

עוד יהודי ועוד אחד, אח חובר לאח, והנה הם מלוכדים, מאוחדים כלהבה אחת יוקדת שכל כולה אהבת ויראת הבורא, אחוות אחים ואהבת ישראל. כאן אין פוליטיקה ואין צדדים שונים למתרס, אין אינטרסים מדיניים ולא יריבויות בין מעצמות כאלה ואחרות. הכל כאן טהור, נאצל ויפה כל כך.

לא חולפים כי אם כמה רגעים, והנה נפתח לו 'שוק' בזעיר אנפין. שוק מרומם ונעלה, כזה שאין דרך לתארו במילים.

זה שולף מחיקו תפילין שהוסתרו במסירות נפש, רעהו מגלה כנף ציצית, והחפצים הקדושים מחליפים ידיים, ואלה ממשמשות בהם בערגה. אחד מהחבורה חושף ידיעה מרעישה - כי הינו בקי במסכת פלונית, ואילו רעהו מחכים את אָחֵיו בהלכות ששינון.

מרגש, מפעים. ויהי המקום לחלקת אלקים. אח, מסתבר, נשאר תמיד אח.

### כאיש אחד - בלב אחד

"וַיְהִי כֵן וַיִּפֶּשׂ יִצְחָק יָרֵךְ יַעֲקֹב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם" מספרת לנו התורה (א, ה), ועל כך מאריך וכותב רבנו האור החיים הקדוש

# ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

## אחדות ישראל והשכינה

“קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל - חד” קובע הזוהר הקדוש (ח"ג ויקרא עג, א).

לא שיש לנו שמץ הבנה בהגדרה שמירה ונעלמת זו, אולם ככל שנתייחס לכך בשכלנו הפעוט ובראייתנו השטחית והקצרה, יש בכך משום נתינת טעם לדברי האור החיים הקדוש.

השי"ת והתורה הקדושה הינם החוט המאחד, המלכד, בין כלל חלקי עם ישראל, על עדותיו ומקהלותיו, בכל מקומות מושבותיהם. לולא מכנה-משותף זה, או חלילה אם לא מקפידים לשמור מכל משמר על הדביקות באותו קשר מיוחד, הרי שהיינו חלילה ככל העמים - איש איש לעצמו, מנותקים זה מזה.

“לתאנה יבקש נפרד” (משלי יח, א) מיידיע אותנו החכם מכל אדם. אחד המעונייני להתבוסס בתאוות העולם הזה, בהבליו ובשטויות הריקניות שהוא מציע, ייוותר פרוד ומרוחק מכל רעיו ומסביבתו כולה.

לעומת זאת, זה החפץ להיאחז בעץ החיים ולטפח את הקשר הקדוש והבלתי-אמצעי עם בורא העולם ונותן התורה, עם התורה הקדושה ועם אורחות החיים שהיא מלמדת אותנו, הוא זה שימצא את עצמו תמיד, אבל תמיד - שייך ומחובר בקשר איתן לכלל ישראל.

בכך יתכן להסביר את דברי האור החיים הקדוש, תוך התייחסות לשתי הנקודות שהוא מעלה בדבריו.

“ואף על פי כן מודיעך הפתוב כי שוה הוא להם, ונקנס במספר השבעים, וכהשואת כלם יחד לקרא נפש אחת. בין לפרט האהבה והאחווה הנכונה, בין לענין הצדקות וטהרת הנפש, שלא נדבק בו מתחלואי הנפש הגם היותו במצרים.” אם נרצה, הרי הדברים תלויים זה בזה.

דווקא משום שלא דבקה בו זוהמת מצרים, היות והוא נותר בצדקותו ובטהרת נפשו - זו הסיבה לכך שהצליח להתעלות מעל למשברים שחלפו עליו ולפירוד האפשרי שיכול היה להיגרם בינו לבין האחים.

הדביקות הזו באביו שבשמים, מלחמת היצר הקבועה שלו אל מול ניסיונות מצרים, הם אלה שעמדו לו להישאר אחד משבטי י-ה ולהתבצר בעמדה קדושה זו.

למעשה, ניתן לראות רעיון זה בדיוק בדברי חז"ל אודות מה שהתרחש בעת ניסיונו של יוסף הצדיק עם אשת פוטיפר (סוטה לו, ב): “באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם?”. רק העמידה האיתנה של יוסף מול הניסיונות, היא שעמדה לו להיכלל בין האחים.

דברים מפעמיים.

“עוד יכנין הפתוב באומרו 'כל נפש וגו' ו'יוסף וגו', לומר כי כללות ענפים אלו כלם שוים לטובה, באין הבדל ביניהם. כלם צדיקים, כלם חכמים, כלם בלב שלם זה על זה, וכאלו כלם נפש אחת.”

“והודיע חדוש ורבותא גדולה היא לצד יוסף, שהיה במצרים, ומן הטבע יהיה משתנה מהשואת האחים, בין לצד האחווה - כי לא יתכן שהיה שוה ברצון כהשואת כלם, לצד מה שעשו לו שמכרוהו ונתאכזרו עליו, ואיך לא יהיה קצת שנוי בינו לבין כלם. בין לצד הצדקות - כי היה נתון בכור הטמאה, והאחים היו בארץ פגע ומסוככים באילן הוא יעקב אביהם, ועל כל פנים ישתנה קצת.”

“ואף על פי כן מודיעך הפתוב כי שוה הוא להם, ונקנס במספר השבעים, וכהשואת כלם יחד לקרא נפש אחת. בין לפרט האהבה והאחווה הנכונה, בין לענין הצדקות וטהרת הנפש, שלא נדבק בו מתחלואי הנפש הגם היותו במצרים.” נתאר זאת לעצמנו לרגע.

יוסף הצדיק מתמודד מקטנותו עם יחס מאתגר, שלא לומר עוין, מצד אָחיו. בסופו של דבר מוצא את עצמו יוסף נמכר לאורחת נוודים, סוחרים בוויים, ומובל אחר כבוד אל עתידו הנחות כעבד בארץ זרה.

היה מתבקש שתיווצר כאן איבה? שנאה וכעס? אין ספק.

נמשיך הלאה. אותו יוסף שנמכר לנכד, שוהה במצרים מזה כמה שנים, ולאחר ניסים גלויים והשגחה פרטית מופלאה שליוותה אותו - העפיל לדרגה המדינית הבכירה ביותר שניתן להעלות על הבית, כשניתן לומר בוודאות שהוא השולט במצרים, הידועה לשמצה בתחלואיה ומגרעותיה, שפל מדרגתה הרוחנית ועוד.

על פניו, צפוי היה שיווצר פער בינו לבין אחיו, כזה שידגיש את ההבדל בין התרבויות השונות ואת השוני המהותי בין דרך החיים של האחים הקדושים - לדרך של האח שהסתפח לתרבות מצרים.

אך הנה, ראה זה פלא.

על אף הסיבות הרבות וההגיוניות שהיה בהן כדי להביא לכדי פירוד של ממש, ליחס קר ומנוכר משני צדי המתרחש ולעוינות הדדית, זה לא קרה.

למרות העודה שיוסף שהה בעומק המדמנה המצרית המסואבת והתברג בה היטב, המרחק הרוחני שמטבע הדברים היה אמור להיות בינו לבין אָחיו - איננו.

מה ההסבר לכך?

במהלך החיים מעסיקים אותנו נושאים רבים כמו קריירה; דירה נאה ורחבת ידיים; רכב חדיש וריהוט מהודר, ועוד כהנה וכהנה.

אנו משקיעים כאן, מטפחים את חלקת העולם-הזה שלנו כביכול נישאר כאן לנצח, ולעתים קרובות נשמטת מזיכרונו העובדה הפשוטה אותה ציין דוד המלך עליו השלום בתהלים (צ, ט): “מי שנותניו בָּהֶם שְׂבָעִים שָׁנָה וְאֵם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה”, וזהו.

רבנו האור החיים מלמדנו בפרשתנו את ההתייחסות הנכונה, נקודת המבט הטהורה על החיים בעולם הזה ותכליתם.

בפירושו לפסוק (ב, כב): “וַיִּמְלֹךְ בֶּן יִצְחָק אֶת שְׁמוֹ גֵרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכֹתֵב בְּמִילִים נְקוּדָה חֲשׂוּבָה זֹאת, וְכֹתֵב בְּמִילִים קְצָרוֹת אֶךְ רְבוּת-מִשְׁמְעוֹת, עַל יִרְצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, גֵּר הָיִיתִי, אֲזַי דֶּרֶךְ אֲמַרְו (תהלים קיט, ט): “גֵּר אֲנִי בְּאֶרֶץ”, כִּי הַצְדִּיקִים אֵינָם בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲלָא כְּגֵרִים בְּלֹא שׁוֹם יְשׁוּב.”

במשפטים ספורים אלה מבהיר לנו האור החיים הקדוש בדיוק מה דעת התורה על השתקעות-יתר בעולם הזה, עולם השקר שאיננו כי אם חזיון תעתועים של שבעים-שמונים שנה ותו לא.

למעשה, מלמדנו רבנו - אנו כאן גרים, כנוודים שאין להם כל קביעות. אם נזכה, נעבוד על עצמנו ונשריש את הידיעה הזו בקרבנו, נבחין בכך ונתייחס לזה כראוי.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

**גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?**

כתבו לנו

למייל המערכת [m028039999@gmail.com](mailto:m028039999@gmail.com)

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל



**אור הישועות מכתבי הלומדים**

**מחושך לאור: נס החתונה בזכות האור החיים הקדוש**

בירושלים של מעלה, בין סמטאותיה העתיקות והקדושות, התהלך צדיק מופלא - הרב יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל. תפילותיו הטהורות, שנבעו מעומק לבו כבן המתחטא לפני אביו שבשמים, היו לשם דבר בקרב יהודי העיר. אפילו מרן גאב"ד דבריסק זצוק"ל, מגדולי הדור, היה שולח אליו מבקשי ישועה, באומרו כי תפילותיו עושות רושם של ממש בשמים.

באותו לילה קיצי, כאשר השקט ירד על ירושלים, צלצל הטלפון בביתו של הרב קופרשטוק, על הקו היה אב נסער מארצות הברית, שבתו עמדה להינשא בעוד ימים ספורים. קולו רעד כשסיפר כי החתן נתקף בחרדה פתאומית ומסרב ללכת לחופה. המשפחה כולה הייתה שרויה במשבר עמוק, והייאוש איים להשתלט.

הרב קופרשטוק, בשומעו את הסיפור, הבחין מיד בהשגחה פרטית מופלאה - היום היה ט"ו בתמוז, יום ההילולא של האור החיים הקדוש. בקול רגוע ומלא ביטחון, הבטיח כי למחרת יעלה לציונו הקדוש להעתיר בתפילה. “בזכות האור החיים בוודאי ינצל”, אמר בנחרצות שלא אפייעה אותו בדרך כלל. מילותיו של הרב קופרשטוק, שמעולם לא נהג להבטיח הבטחות, נבעו מביטחון עמוק בכוח הישועה הטמון בזכותו של האור החיים הקדוש. ואכן, כפי שהבטיח - כך היה. החתן התגבר על חששותיו, והחתונה התקיימה בשעה טובה ומוצלחת, כשהשמחה מאירה את פני כל המשתתפים.

סיפור זה, המשלב את כוחה של תפילה טהורה עם זכותם של צדיקים, ממשיך להאיר כמגדלור של תקווה לכל מבקשי ישועה, ומזכיר לנו את הכוח העצום הטמון בתפילה ובאמונת חכמים.

## בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

כשביקש הקב"ה לתת לעם ישראל תורה ומצוות, כשחפץ לייחד את שמו בעולם דווקא באמצעותם, יצאה הקריאה האלקית (שמות יט, ה): "וְהֵייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים".

במילים נצחיות וקדושות אלה, למעשה, הכריז השי"ת באזוני כל יהודי כי הוא בן לעם הנבחר, כי הוא בבחינה 'סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים', וכי אל לנו לחשוב אף לרגע שיש מכנה משותף כלשהו בינו לבין אומות העולם.

יש כאן ידיעה, דרישה ותביעה מכל אחד ואחד, לעמוד על סוד הדבר ולהטמיעו בתוככי נשמתו עד שיהפוך הדבר לחלק ממנו - דע לך כי אתה מיוחד, שונה, נעלה בהרבה.

הראשון שידע זאת, מסתבר, היה דווקא פרעה.

כך כותב האור החיים בפרשתנו (א, ט): "כִּי הָיָא תַמְצָא פִּי כָּל הַמְּלָכִים וְגִדּוּלֵי הָעַמִּים יִתְחַכְּמוּ לְפָאָר מְלַכּוֹתָם בְּעַם מְכֻבָּד וְזֶה גַם בְּעַם יִשְׂרָאֵל כִּי שֵׁם וּמַעֲלָה מִיְחַדָּת לֹ, וְאִין לָךְ אִמָּה שְׁשֻׁלְטָה בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֵא הֵיִתָּה מְעֵלָה עַל כָּל הָאֻמוֹת..."

"לִזֶּה אָמַר מֶלֶךְ חֲדָשׁ 'הִנֵּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל' הַמְּכַבְּדִים, הֵם הֵם הַעֲקֹר בַּמְּלָכוֹת יוֹתֵר מֵהַמְּצָרִים, וּבְהֵם הֵם מִתְּכַבְּדִים, וְכִי יֵצְאוּ מֵהָעִיר תְּהִיָּה הָעִיר פְּחוּתָה וּבְזוּיָה. לִזֶּה 'הִבֵּה נִתְחַכְּמָה לוֹ' וגו', פֶּן יֵצֵא

## חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

היה זה באחת השנים בערב פסח. רבנו סיים זה מכבר את הכנותיו הנשגבות לקראת החג הגדול העומד בפתח, טייר את ביתו מכל פירור חמץ והתכונן בסילודין לבוא הלילה הקדוש, ליל השימורים.

המילים הקדושות: "כָּל דְּכַפִּין יִיְיִ וְיִכּוּל, כָּל דְּצָרִיךְ יִיְיִ וְיִפְסֹחַ" עמדו מול עיניו, מוחו היה עסוק בהם ולבו בער בו לקיימם, אולם למגינת לבו טרם נמצא בעיר אורח כלשהו הזקוק להתאכסן בליל הסדר. מועקה פשטה ברבנו, טורדת את מנוחתו וכמעט קט שמפריעה את שלוות נפשו בזמן הנעלה.

שלח אפוא רבנו את משמשו, צעיר נמרץ וקל רגליים, להסתובב ברחובות העיר ואף מחוצה לה, לתור אחר אורח ולהביאו אחר כבוד.

עשה השליח שליחותו, אולם לשווא. בכל רחבי העיר חיפש, עבר שכונה אחר שכונה וניסה את מזלו כל סמטה, ואפס. רגע קט לפני שהתיימש לחלוטין, התחזק השליח במצות רבו ואז אומץ לצאת ולחפש במקום הרחוק ביותר, אי שם בבית הקברות שבפאתי העיר.

שם, להפתעתו, נכח הוא לראות כי חיפושיו לא העלו חרס.

ישב לו יהודי בשולי בית הקברות, ברכיו כפופות וראש מוטל ביניהם בתנוחה של ייאוש, מעיניו זולגות דמעות ללא הפוגה ושברי משפטים שנשמעו מפיו הבהירו כי צרתו - צרה צרורה. הפציר המשמש ביהודי כי יואיל להסב על שלחן רבו בליל הסדר, אולם הלה היה כה עגמומי ומיואש, שלא אבה להיעתר לבקשה. רק כששיבר השליח את אוזנו כי משלחו הינו איש אלקים קדוש ונורא וכי אצלו יוכל למצוא מזור לכאבו ופתרון לצרתו, נעתר האיש, ויחד החישו השניים את צעדיהם לבית רבנו.

בבואו, שפך היהודי את לבו לפני רבנו. בשבר-קול סיפר כי זה עשור והוא נודד הרחק מביתו, שוהה אי שם בגולה ועושה לפרנסת ביתו. והנה, כעת תמו להם עשר שנות נדודים, וכשבחיקו צרור סכום נאה עשה את דרכו הביתה, כשדרכו חוצה ימים ונהרות.

אך הנה, שוד ושבר. אך הציג האיש את כף רגלו על כבש הספינה בעלותו אליה, והצרור כולו נשטט מידו ושקע אי שם במצולות. ואם לא די באובדן כספו הרב - באמתחתו צרור היה אף סכום שנשלח על ידו ליתומה עניה בת עירו, לצורך נישואיה, ולצד צרור כספו - אף סכום זה נמוג ונעלם במצולות ברגע קט.

'כל עמלי, כמו גם נדונייתה של אותה אומללה, ירד לטמיון באחת' ביכה האיש את גורלו ומאן להתנחם, 'ואני אנה אני בא?' רבנו הקשיב לדברים בשימת לב ובהשתתפות כנה, וכשסיים האיש לתנות את צערו הפתיע אותו באומרו: 'אל דאגה. הבה נלך אל שפת הים, שם יעלה הים ויציף אל שפתו את כל האבדות שבלע מאז ומתמיד. שלח נא ידך וקח את ממונך וממון היתומה, אך אל תהי' לשלוח ידך ברכוש נוסף'.

בקשה אחת הוסיף רבנו, כי לאחר שיראה בעיניו בישועתו - יואיל היהודי להתארח על שלחנו בליל הסדר.

כדבריו של רבנו, למותר לציין, כן היה. ברגע אחד הפכה תוגתו של היהודי למשוש, וכך זכה רבנו במצוה המשולשת - הן הצלת ממון יהודי ונדוניית יתומה ענייה, והן הכנסת אורחים בלילה קדוש זה.

מֵהָעִיר בְּאֲמָצְעוֹת סָבָה, כִּי תִקְרָאנָה מְלַחְמָה וְיָקוּץ מֵהַמְּלַחְמָה וְיִלָּךְ לוֹ, וְאִז אֵין אָנוּ יְכוּלִין לְמַנְעוֹ, כִּי יִלְחַם בָּנוּ בְּהַצְטָרְפוֹת מְלַחְמָה הַלּוֹחֶמֶת עִמָּנוּ."

פרעה הרשע ידע היטב כי יהודי אינו 'שונה' מגוי. הוא אינו 'יותר טוב ממנו'. יהודי זו בריה אחרת, מהות רחוקה כרחוק מזרח ממערב משאר בני האדם. יהודי הינו התגלמות צלם אלקים בזה העולם, בעוד שהגוי מייצג דווקא את אפסיותו של האדם ואת בריאתו מהאדמה החומרית. יהודי וגוי הינם שני דברים נפרדים לחלוטין, כעין שני קווים מקבילים שלעולם לא ייפגשו.

בין השורות יש כאן, בדברי קדשו של רבנו, מסר ולקח משמעותי עבורנו.

אם פרעה ידע זאת - על אחת כמה וכמה שעלינו לדעת ולהפנים את העובדה הפשוטה הזו. לכל יהודי אמור להיות ברור, פשוט ומחוויר מעל לכל ספק כי הוא ניצב במדרגה גבוהה בהרבה משאר הנבראים, ובהתאם לכך הוא נתבע יותר, דורשים ממנו כפי מעלתו.

הבה נשמור על הדרגה הזו, על הפריבילגיה להיות בני א-ל חי וחלק מהסגולה האחת והמיוחדת הזו, ולא ניתן להבלי העולם הזה להסיט אותנו מהמאפיין הכל-כך מיוחד הזה.

## שביבי אור

### ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

"וַיְיָ אֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹקִים" (ב, כה). בפסוק זה כותב רבנו דברים רושפים ונלהבים, אשר יש בהם כדי לתת נוחם ומרגוע לנפש איש ישראל המיוסרת ולהעניק תקווה בזמנים בהם קשה לראות בעין בשר ודם את הישועה הקרובה לבוא.

"פְּרוֹשׁ, אַחַר שְׁצַעְקוֹ וְעֵלְתָה צַעֲקָתְךָ, זָכַר ה' בְּרִית הָאֲבוֹת, וְזֶה הִיָּה סִבָּה לְפָנוֹת לָהֶם וּלְרֵאוֹת אוֹתָם" כותב רבנו, וממשיך לבאר את התהליך שטבע הקב"ה בבריאה: "כִּי רָאִיתָ ה' בְּמִצְרַיִם תּוֹעֵל לְהַסְרֵת הַצֶּעַר, כִּי הוּא רַחֲמָן מְלֵא רַחֲמִים, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו".

אדם שריו במצוקה, בצער, איננו רואה מוצא מן המצב הקשה בו הוא נמצא. הייאוש כמעט משתלט עליו לגמרי, ודווקא אז - ברגעי הצער הקשים והעמוקים ביותר - או אז כביכול מבחין בכך השי"ת ופונה אליו, רואה בצרתו ורחמיו הומים כלפיו.

הרי לנו נחמה של ממש, שיש בה כדי להתעודד ממכאובינו ולקום פעם אחר פעם, למרות הקשיים והכאב ועל אף שהכל נראה שחור משחור וחסר כל סיכוי. הקב"ה רחמיו ורחמיו על כל מעשיו! זו עובדה, חוק טבע.

## מתיבתא אור החיים

מחויב בהם אין מענישים אלא בעידנא דריתחא. שכן ביאר בפרשת יתרו (להלן כ א) לשון הפסוק שנאמר קודם עשרת הדברות, 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמרי', שהזכיר שם 'אלהים' המורה על מידת הדין, לומר שאף שאין ה' מעניש על הדברים המפורשים בעשרת הדברות יעניש, ואף על המצוות עשה שביניהם. ומבואר מדבריו שדברי רב קטינא נאמרו אף על מצוות עשה מעין אלו המפורשים בעשרת הדברות, שהם מצוות שהאדם מחויב בהם, וכן כתב בפרשת כי תבוא (דברים כח נח ד"ה נמצינו) שאין מענישים על עשה אלא בעידנא דריתחא, מלבד מצוות מילה ופסח, או המסכים בדעתו לכפור במצוות עשה ולא לקיימם כלל, שעליו נאמרו הקללות שבתורה.

ובישוב קושית התוספות ממה שמצינו שכופים על מצוות עשה, כתב בכל הכתוב לחיים, שיש לומד לדעת רבינו כמו שכתבו האחרונים, שאין זה מדין עונש על כך שלא מקיים את המצוה, אלא שכופים אותו קודם קיום המצוה כדי שיעשה את המצוה, אכן אם עבר ולא קיים אין מענישים אותו על כך.

ובספר גדולה תשובה (סי' י) ציין, שכדברי רבינו כתב הגר"ח ויטאל בספרו עץ הדעת טוב (מאמר לתשובה דף א:), שברמ"ח מצוות עשה אין עונש על ביטולם, אלא רק לא מקבלים שכר עשייתן, וכן כתב בכתם פז על הזוהר (וישלח לג:). אמנם מדבריהם מבואר שהכוונה לעונש בעולם הזה, אך בעולם הבא מענישים גם על מצוות עשה, ויתכן שזו גם כוונת רבינו.

הקב"ה מעניש על מצוות עשה של ציצית אלא 'בעידנא דריתחא', אלא שדעת רבינו שהוא הדין בכל מצוות עשה חוץ מפסח ומילה, ולאו דוקא במצוות ציצית.

והקשה בביכורי אביב (ביק) מדברי התוספות (שם ד"ה ענשיתו) שהוכיחו שזה לא נאמר אלא במצוות עשה כגון ציצית, שאם אין לו בגד של ארבע כנפות אינו חייב לקנות בגד כדי לקיים מצוות ציצית, אבל שאר מצוות עשה שהאדם מחויב לקיימם אפילו בית דין של מטה מענישים אותו ומכים אותו עד שתצא נפשו כמבואר בגמרא (כתובות פו.), וכל שכן שנענש בבית דין של מעלה. ואכן בסוגלת משה ביאר כוונת רבינו לענין מצוות שאינן חובת הגוף, או אפילו מצוות שהם חובת הגוף אם אי אפשר להשיג אותם, וכדברי התוספות.

אמנם בריטב"א (רי"ה טז: ד"ה מיט) משמע שגם על מצוות שהאדם מחויב בהם אין מענישים אלא בעידנא דריתחא, ולפי זה יתכן שכוונת רבינו לכל המצוות, וכדברי הריטב"א. וכן משמע מדברי רבינו בכמה מקומות, שגם על מצוות עשה שהאדם

כתב רבינו (שמות ג ה): 'אל תקרב וגו' של' וגו'. הנה ב' דברים יצו אותה ה', אחד שלא יקרב, ואחד שישלוף נעל רגלו שלא יעמוד בו אפי' במקום שהוא עומד בו כאומרו המקום אשר אתה עומד עליו כבר אדמת קודש הוא, וצריך לדעת למה לא הקדים לומר לו הסרת מכשול שכבר הוא נתון בו שהוא עומד במגעו על אדמת קודש ואחר כך יצו עליו לבל יקרב הלום. דע כי בכל התורה כולה גילה ה' דעתו ורצונו כי עיקר הקפדתו ומוסרו הוא על מצוות לא תעשה כי זה יחבול בנפש, והוא טעם אומרו (קהלת יב) 'והרוח תשוב' וגו' אשר נתנה ואמרו ז"ל (שבת קנב:) תנה לו כמו שנתנה לך, אבל מצוות עשה הם השגת הטוב כשהיו ובהעדרם אין עונש וזולת על פרטים ידועים כגון פסח ומילה. והנה כאן צוה לו ה' מצוות לא תעשה ומצוות עשה, לא תעשה היא אל תקרב הלום ואמרו ז"ל (עירובין צ"ו. שבעות ל"ו ב) כל מקום שנאמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, ומצוות עשה היא של נעלך, ואם משה יקרב הלום הרי עבר על לא תעשה, ואם לא יסיר נעלו הגם שאינו דרך כבוד למקום לא עבר אלא אעשה ממה שאמר לו ה' בלשון עשה,

ותמיד יקדים ה' השמירה לעשיה דכתיב (דברים ו) ושמרתם ועשיתם, לשמור לעשות (שם טו ה) משמרת מצוותי (בראשית כו ה). לזה ג"כ הקדים החמור אל תקרב לא תעשה ואחר כך עשה של וגו' שיהוג כבוד במקום המקודש.

והנה מה שכתב רבינו: ובהעדרם אין עונש וזולת על פרטים ידועים. משמע שאין מענישים כלל על מצוות עשה, וכמבואר בגמרא (מנחות מא.) שאמר המלאך לרב קטינא שאין



האור החיים הקדוש מגדיר את פרעה בכינוי בזוי ושפל, ובכך מבאר מדוע טען פרעה כי הוא אינו יודע ומכיר את אלקי ישראל. היכן כתב זאת, ומהו הביאור?

תשובה מגליון קודם: פרק מח פסוק טו, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

שם הזוכה בגליון פר' וירא: הרב וינברג אברהם, ירושלים

שם הזוכה בגליון פר' חיי שרה: הרב הולצמן יצחק, בית שמש

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: [m028039999@gmail.com](mailto:m028039999@gmail.com) או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'בחרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

# מחוברים להיום

## לשמיעת שיטורים ודרשות

### חייגו: 02-803-9999





ובכלל זה להשתכר כפועל על עבודה בשבת או בקדש לשמים שהמנון עובר בעלות כבמקח וממכר. והמהר"ם ש"י (כתובות רש"י" ש) כתב שטעם האיסור משום 'למחזי כעובדא דחול'.

ומבואר בפוסקים (משנ"ב שם ס"ק כא, תהלה לדוד ס"ק ז, מנחת שבת סימן צ ס"ק יח) שאיסור שכר שבת הוא רק על הפועל שלא יקבל שכרו, ואילו הנותן אינו עובר אלא משום 'לפני עיור'. ולכן מותר לתת לנכרי שכר עבור עבודתו בשבת (באופן שמותרת מלאכת הגוי בשבת או עבור פעולות שאין בהם חילול שבת), ומאידך אסור ליהודי לקבל שכר שבת גם מנכרי (ש"ע סימן רמו סעיף א ובמשנ"ב ס"ק ג, ובשמירת שבת כהלכתה סימן כח סעיפים נה, סב, סג).

### שכר שבת בהבלעה

עוד מובא בתוספתא (בבא מציעא פרק ח הלכה א) ובגמרא (דרי"ט לו. בבא מציעא נח.) 'היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, נותנין לו שכר שבת'. והיינו, שאם שכר את הפועל לתקופה ממושכת ונטול את שכר השבת 'בהבלעה' עם ימים אחרים, אין על כך איסור 'שכר שבת', וכן פסק בשולחן ערוך (סימן שו סעיף ד).

טעם הדבר, שמכיון שאינו נותן את שכר השבת בפירוש עבור יום השבת אלא הוא נבלע יחד עם שכר שאר הימים אינו ניכר כשכר שבת ושירי (רש"י ב"מ שם, ושיטה מקובצת דרי"ט שם בשם ר"י ג' יא). אמנם גם באופן זה, אין לפועל לומר למעביד תן לי את שכר השבת, אלא יתבע את שכרו באופן של הבלעה, שיאמר לו את שכר השבוע או את שכר החודש (תוספתא שם, בית יוסף ושו"ע שם), וכתב באשל אברהם (בוטשאטש שם) שכאשר לוקח שכר שבת בהבלעה, אינו בכלל הקללה שאינו רואה סימן ברכה.

### גדר שכר שבת בהבלעה

בגדרן של דברים מבואר בפוסקים (ראה משנה ברורה שם ס"ק ט), שגדר 'שכיר חודש' הוא רק אם הפועל הוא על זמן שלם שלא ניתן להפרידו, שגם ששכר את הפועל לחודש או שבוע שלם ואין המעביד יכול לחזור בתוך הזמן, חלקו עם חשבון השכר הוא לכל יום בנפרד ויכול המעביד לחזור בו, אסור ליטול שכר על כך גם אם הוא עבד במשך חודש שלם.

עוד כתב הרמ"א (סימן שו סעיף ד, בשם הר"ן ר"ף כתובות כח.) שאם שכר את הפועל לחודש והוסיף להתנות שהשכר יחושב לפי חשבון הימים, אין זה בגדר שכיר חודש, וזה לשונו: ואם שכרו לחודש, והתנה לשלם לו כל יום כן וכך, מקרי שכיר יום. וביאר במשנה ברורה (שם) שלשון זו מורה, שיכול בעל הבית לחזור באמצע החודש ולא יצטרך לשלם לו בעד כל החודש אלא בעד הימים שעברו, על כן מיקרי שכיר יום ואסור לו לקבל שכר שבת.

אמנם בספר שבות יעקב (חלק א סימן ו, הביאו במשנ"ב ס"ק כ) חולק על הרמ"א, שגם באופן שיכול בעל הבית לחזור בתוך החודש עדיין נקרא שכיר חודש, מאחר שמסתמא לא יחזור בו באמצע החודש ממילא נחשב שכיר חודש ושכרו משולם בהבלעה, וכל דברי הר"ן נאמרו דווקא באופן שלא סיכמו כלל לעבוד זמן מסוים, רק סיכמו שעל כל יום יקבל כך וכך, וכאשר הוסיף לעבוד ביום השבת, נתווסף לו ממש שכר שבת שלא בהבלעה.

ולפי זה, כל ששכרו לחודש אף ששכרו מחושב לפי ימים, מאחר שהסכם ההתקשרות בין העובד והמעביד הוא כמקשה אחת לחודש שלם, שבת עם ימות החול יחד, אפילו מחשב את שכרו לפי ימים או שעות וביניהם גם על עבודתו בשבת, אין בו חשש איסור שכר שבת, ולכן בנידון אב ששכר האברך מחושב לפי שעות עבודה, ומחשב בנפרד את שעות העבודה בימי השבת, מאחר ושכרו לחודש שלם הרי ששכר שבת הוא בהבלעה עם שכר שאר ימי החודש.

אכן באופן אחר ששכר האברך לחודש שלם, ומלכתחילה אין הלימוד קבוע אלא שהוא לומד עם התלמיד באופן מודמן כפי ראות עיני אבי הילד, זה אינו בגדר שכיר חודש, וזאת מאחר שאינה שכירות אחת אלא כל יום היא שכירות בפני עצמה (שו"ת מהרש"ג חלק א י"ח סימן סה), ודבר זה מצוי גם בשטרות וכיצא בדברים שנשכרים לעיתים מודמנים, ובאופנים אלו לא מועיל מה שעובד אצל בארקות גם בימות החול ונטול את שכר כל הימים יחד, ואסור ליטול שכר על העבודה בשבת. [וראה בפמ"ג (משנ"ב ס"ק מה"ב"ח), שאף אין מחויבים לשלם לו את השכר, אך קשה ע"ז שהרי האיסור הוא רק על המקבל. ויש מפרשים ככוונת הב"ח שמאחר שאסור לקחת שכר שבת, ממילא לא יקבל על עצמו את מלאכת השמירה בשבת לעשותה, ולכן גם לא מגיע לו שכר על שמירתו ואינו חייב לשלם לו. וראה אמרי יעקב (חלק א אורח החיים סימן טו ס"ק ג-ד)]. אמנם כתבו הפוסקים שיכול לתת מעות לפועל בתורת

מתנה, שלא בתורת שכר על העבודה, (פרי מגדים שם, הביאו במשנה ברורה שם ס"ק טו), אבל זה רק באופן שלא הותנה ביניהם שיעבוד בשכר, (שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעיף נח).

והעצה כיצד לנהוג באופנים אלו, שיתנה עמו שאינו מקבל שכרו על עבודתו בשבת אלא אם יעבוד פעם נוספת גם בימות החול, ובלא כן לא יקבל שכר כלל, ואז ראוי לשלם לו גם על עבודתו בשבת וגם על עבודתו בימות החול בהבלעה. או לחילופין, ישכרו לשני שיעורים יחד, כלומר, שאם יעבוד רק שיעור אחד מתוך שניים ואחר כך יחזור בו בעל הבית, ישלם שכר על שני השיעורים (אורחות שבת ח"ב פכ"ב הערה קסז), וכך ראוי לעשות גם בדבר מצווה לשיטות המתירים, משום שאינו רואה ברכה בשכר שבת, ולכן יותר ראוי שישלם בהבלעה.

### שכר שבת בדבר מצוה

נחלקו הראשונים אם מותר לקבל שכר שבת עבור עבודה שהיא מעשה מצווה, דעת רבינו ברוך (מרדכי כתובות סימן קט) לאסור, ודעת רבינו שמואל להיתר, שמאחר שזו מלאכת מצווה לא אסרו בזה שכר שבת, ובשולחן ערוך (הלכות שבת סימן שו סעיף ה) הביא את שתי הדעות וז"ל: 'אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת, ויש מי שמתיר שכר שבת בדבר מצוה, ומכל מקום, גם לדעת המתירים אינו רואה סימן ברכה בשכר זה (כמבואר בגמרא פסחים נ: ובשו"ע הלכות ראש השנה סימן תקפה סעיף ה).

מדברי השולחן ערוך בהלכות שבת נראה שנקט לעיקר לאסור גם לדבר מצווה, שהרי סתם בראשונה כשיטת האוסרים ואת שיטת החולקים הביא רק כיש אומרים, אמנם בהלכות ראש השנה נראה שסתם להיתר, שכתב שם (סימן תקפה ס"ה): הנוטל שכר לתקוע שופר בראש השנה, או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, ודייק במגן אברהם (שם ס"ב) 'אינו רואה סימן ברכה, אבל איסורא ליכא כיון דצורך מצווה היא', ומשמע שההלכה כדעת המתירים בדבר מצווה.

ובט"ו (סימן תקפה ס"ז) הקשה על שיטת המתירים מדברי הגמרא (בבא מציעא נח.) שהשוכר את הפועל לשמור את הפרה האדומה שלא תטמא שאינו מותר אלא בהבלעה, אף שלשמור את הפרה זהו דבר מצווה, וכתב לחלק בין מצוה שקשורה לשבת ויום טוב עצמם, כמו חזן לתפילות השבת והחזן ובעל תוקע בראש השנה, שרק בהם אין איסור שכר שבת, אבל לשכור פועל למצווה שאינה קשורה לעיצומו של יום, וכמו שומר בהמה לפרה אדומה אין מותר.

ויש שכתבו (שו"ת בעי חיי סימן טז, שו"ת בית שעים סימן ערה, הגר"ש איערבאך - שמירת שבת כהלכתה פרק כח הערה קג) שגם לצורך כל מצווה מותר שכר שבת ודלא כדעת הט"ו, אלא שלשמור את הפרה אינו אלא 'הכשר מצוה', ולא התירו ליטול שכר שבת רק על פועל העוסק במצווה עצמה, ועל פי זה, אין היתר לשכור שמרטף כדי לצאת מהבית לצורך לימוד תורה ותפילה או לבקר חולים או שאר גמילות חסדים, משום שזה אינו אלא הכשר מצוה, ולא התירו לקבל עבור זה שכר שבת עליה.

ולמעשה, מבואר בדברי האחרונים שנהגו להקל בדבר מצווה, כמבואר בשו"ת מהר"י ברונא (סימן קיד) בשם מהר"י ומהר"ל (תשובת מהר"י נדפסה בשו"ת מהר"ל החדשות סימן קטז הערה לא), וכן כתב הב"ח (סימן שו ס"ק ה) להכריע להיתר על פי דברי הבית יוסף גופא (סימן תקפה) שהכריע להיתר, וכתב שכן הוא גם המנהג, גם בשלחן ערוך הרב (סימן שו סעיף יא) כתב שכן עיקר לדינא, אלא שלא יראה סימן ברכה, וכן כתב בחיי אדם (סימן ס סעיף ח), [וראו עוד בשו"ת יביע אומר חלק א אורח חיים כה]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כד) הביא לדבריהם, והוסיף בשער הציון (שם ס"ק כא) שכן נראה גם דעת ביאור הגר"א (שם), וכתב שהחשש לדעת האוסרים לא יקצוב את שכרו בפירוש, ומה שיקבל אחר כך יחושב כמתנה ומותר.

### להלכה:

א. אין ליטול שכר שבת עבור כל מלאכה הנושית בשבת. ב. הנותן שכר לפועל יהודי עבור מלאכה שעשה בשבת עובר על לפני עור, אך יכול לתת לו כסף בתורת מתנה, ודווקא אם לא הותנה מראש שיתן לו שכר עבור מלאכתו. ג. שכר שבת מותר בהבלעה, להיניח כאשר שכר את הפועל לעבודתו, גם לימות החול וגם בשבת, ונחלקו הפוסקים באופן שמתנה את שכרו לפי ימים, ונקטו להקל. ד. נחלקו הראשונים בשכר שבת במעשה מצווה, ולמעשה כתבו הפוסקים שנוהגים להקל, ודווקא בפועל העושה את המצווה עצמה ולא בהכשר מצווה. ה. גם לשיטות המתירים בדבר מצווה, אינו רואה בזה סימן ברכה בשכר זה, ועל כן ראוי לעשות כן בהבלעה.

## ביני עמודי

הרה"ג רבי שמואל דוב כהנשטאם

### הערות בנידון ההיתר להשתמש במיחם בשדות תעופה

כמה הערות שהתלבנו עם הלומדים בהיכל הכולל, בעניין הגידון בתשובת מורנו הרב שליט"א, בהיתר נטילת מים חמים ממיחם, במקומות כמו שדות תעופה ומטוסים וכדומה, שבמקמות אלו יש חשש שמא גוי נטל לפני כן מים חמים ועיירה אותם על מאכלים טרפים, והרהר דן בזה מצד 'ניצוק', ומצד 'זיעה' האדים העולים מהמאכל הטרף לעבר המיחם:

א. הנה, בענין חשש 'ניצוק', נראה שאין פה כ"כ מה לחשוש, כי הרמ"א (סי' קה ס"ג) כותב שכל החשש הוא רק לתכתיחה, אבל בדיעבד לא חוששים לזה, וכאן הרי מדובר שהיהודי מגיע אחרי שהגוי השתמש, וזהו בגדר דיעבד; ועוד, שהפוסקים כותבים שרק כשהו מקר לחם מה שאינו כאן שזה חם לחם.

ב. יש היתר אם המיחם הוא מפלסטיק, כמו מיני בר, שאז הפלסטיק אינו מתחמם כ"כ, וממילא גם מצד הזיעה אפשר להקל, מכיון שהזיעה ע"פ רוב אינה מגיעה למעלה למיתקן במצב של יד סולדת בו, וגם הרי זה זיעה של כלי שני שאפשר להקל בזה, אבל עדיין צריך להשיג שלא יהיה זיעה ממש על הפה, וכן קצת המים שנשארים בפתח הברו, שהוא כן יהיה חם ובלע הזיעה ויתכן שגאסר, לכן כדאי לפתוח את הברו לפני שמכניסים לכוס שיצא וישטף המקום מהזיעה.

ג. אם המיחם ממתכת שאז ע"פ רוב זה חום של יד סולדת בו, (גם הברו וגם היפנות), ובמקרה זה לא יעזור מה שזה עולה מכלי שני והזיעה אינה יד סולדת בו, כי הרי מה שעולה נבלע בברו / מיחם ואוסר אותו, ואפילו אם במיחם יש שישים, הרי בברו עצמו אין, ועל אף שהכלי שני הוא התיאה, וא"כ יש לומר שהעליון יבלע רק כדי קליפה, אך כאן אין לומר כן, וזאת מפני שהמיחם הוא עומד במקומו, והוא היה שם לפני הגעת האדים והמיחם נחשב תתאה.

[והגם שיש פוסקים (פמ"ג פ"ח חו"ד יעוד) שאוחזים שמי שהרוטב מגיע מלמטה ממש לא אומרים שהתתאה הולך אחרי מי שהיה קודם, שתי תשובות דבר: א. כאן המיחם עומד על האש, ובוהו כ"ע מודים שהבליעה נבלע כולו לתוך הטי"ו (ט"ז ושי"ן י"ב) ולא יעזור לו תתאה וכלי שני. ב. שהרי האדים עולים על כל הברו והמיחם גם מהגד ושמה וודאי אומרים שהמיחם הוא התתאה, ולאורה נחשב שבה מן הצד ויל"ע. והנפק"מ בין שתי התשובות הוא, מתי שהמיחם אינו פועל, כמו שצויי שנדלקים ונכבים כל הזמן, שלתירוץ השני עדיין אסור].

ועל כן נראה לכאורה, שבמתקן ממתכת אסור להשתמש במקום שיש חשש שגוי השתמש למאכלים טרפים.

ד. אם המיחם הוא ממתכת אבל הברו הוא מפלסטיק, שלגבי הברו אין חשש כמו שהוסבר לעיל, ולגבי המיחם אפשר להגיד שאכן האדים עולים ונבלעים בדפנות, אבל הם מתבטלים בשישים שבתוכו, ולומר שיש הרבה גוים משתמשים [וזה יהיה אותו מין שנאמר 'חוזר וניעור'] לעני"ד זהו חשש רחוק, (ובספר 'בשר וחלב -הופשטטר' מביא חשש, שלהשתמש עם מיחם כזה שנתבטל שם איסור, זה בעיה מצד שימוש בכלי אסור שלא אומרים היתר של 'שפע' רק בצירוף פגום, אבל פה הרי זה לאו דוקא אינו בו יומה, לעני"ד אין פה שום חשש איסור כזה, כי הרי כאן האש לא על המים, ולא על הכלי כלל, וכמו שמותר לקנות מגוי (סי' צו ס"ד) דברים שהתבטלו כ-שאין אחר, וכן כאן הוא הדין והוא הטעם).

### העולה לדינא:

א. אם המיחם עשוי מפלסטיק וגם הברו מפלסטיק - אפשר להקל. אמנם כדאי לפתוח את הברו לפני שמכניסים לכוס, וזאת כדי שיישטף ויתנקה פתח הברו שמא יש שם 'זיעה' בעין, מאדים שעלו מהמאכל האסור. ב. אם המיחם ממתכת, והברו מפלסטיק - גם כן אפשר להקל. ג. אם המיחם והברו עשויים ממתכת - נראה שצריך להחמיר.

לכבות נרות על ידי  
אמירת פורים פסח

בספר כל בו סימן קי"ח מביא כמה דינים מעשה תורה שנאמר על ידי רבינו הקדוש ז"ל ומתוכם "ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו... והמכבה את הנר בפיו הרי זה נכפה עכ"ל. וכ"כ בס' ראשית חמה ח"ג שער ג' חופת אליה, שער שלשה, אות ז וז"ל שלשה דברים העושה אותם דמו בראשו... המכבה נר בפיו". ועיין בכף החיים פלאג"י סימן ל"א א' כ"ח וכתב המכבה נר בפיו דמו בראשו עכ"ל. וע"ע בכף החיים [סופר] יו"ד סימן קט"ז הער קט"ו וז"ל ארז"ל אל יכבה אדם הנר בפיו ודמו בראשו.

והנה למרות שכל ברבי יודע דבר זה אך מקורו לא ידוע וכן יל"ע מה טעם הדבר שאסור, והאם יעזור מה שעומדים סמוך לנרות ואמרים מילים שיש בהם פ' דגושה כדי לכבות הנר, כגון פורים, פסח, פרשת פרה, האם יועיל, או שצריך לכבות דווקא עם ידיו.

ובסי' תוספת רמ"ח לבעל לקוט אברהם זצ"ל אות ל"א כתב "ובילדותי שמעתי וכן ראיתי מאנשי מעשה נוהגין שלא לכבות נר וכהנה ברוח פיו רק ע"י ידו באיזה אופן שיהיה, ושמעתי שאמרו טעמים בזה, כי אם מכבה ברוח פיו אזי מוציא שם קדוש מפיו, ועד היום לא ידעתי איזה שם הוא זה, ושאלתי לאותן שנהגו כן איזה שם הוא ולא ידעו לומר לי, רק אמרו שכן יש להם קבלה מאבותיהם, וכעת נפל ברעיוני, כי צדקו דבריהם, ומנהגים כע"י כיבוי פיו יוצא השם הקדוש פא"י, שהוא הר"ת של פותח את הדין, והוא בגימטריא צ"א, במספר שני שמות הקדושים, הו"ה ואדנות, על כן לא נכון לעשות ככ"ל.

ובדומה לטעם זה מובא בכמה ספרים, שכיון שיש מלאך ששמו "פאאה" וכדומה כשם הוצאת הרוח מהפה לכן אסור לאמרו, משום כך יש אסור לכבות נר בפה.

ולפי"ד האיסור רק באמירת פ' דגושה ומום שהיא שם [ולטעם זה יש לעיין למה דווקא ליד הנרות]

עוד טעם מובא בנן איש חי בפרשת פנחס הלכה י"ח שכתב "לא יכבה הנר בפיו, ונראה הטעם, הדבר רומז לנשמת האדם, ככתוב נר אלוקים נשמת אדם, ולא מיסתמא מילתא לכבותו בפה.

ולפי דברי הנן איש חי האיסור גם כשאנו מוציא שם הברה מפיו אלא מכבה אותם עם רוח שבפיו יהיה אסור.

ולפי שתי הטעמים י"ל שמילים שיגרמו שיכבו את הנר יהיה מותר. לפי הטעמים ראשון מכיון שאינו מזכיר שום שם. וכן ראיתי בנשמת שבת ח"א סימן תצ"ח שכתב ששמע מח"א שיש נוהגין, וכן ראה מעשה רב אצל א' מגדולי ירושלים לכבות את הנרות בפיו באמירת פורים-פסח, שכל המניעה לכבות ברוח פיו שאין רוצים לכבות בפ' דגושה שהוא שם.

וגם לפי הטעם השני י"ל שכל האיסור הוא רק כשמכבה בפיו על הנרות דנראה יותר כמכבהו ולכן לא מיסתמא מילתא וכשמכבהו בידינו אינו צועק הכיבוי כ"כ ופי"ז ג"כ י"ל שכשאומר מילים ליד הנר על מנת לכבות גם כן יהיה מותר ולא אמרינן ככה"ג שמיסתמא מילתא.

העולה לדינא: מצינו בפוסקים שאסור לכבות נרות בפיו אך ע"י אמירת פורים ופסח ושאר מילים לגרום לכיבוי, דנו הפוסקים להחרי.

מזוודה שאולה שנשברה בתא המטען

שאל משכנו מזוודה והניחה בתא המטען של האוטובוס וכשבא בסוף הנסיעה להוציא את המזוודה גילה כי המזוודה נשברה, מסתבר שאחד הנוסעים דחף בברוטליות את המזוודה ושבר אותה, יתכן שהלא אינו יודע מה שאירע למזוודת חבריו, והשואל בודאי אינו יודע מי עשה זאת, האם חייב השואל לשלם עבור המזוודה, לאוקמי אף אם הדבר יחשב לאונס גמור, שואל חייב באונסים. כמו כן יש לדון איך יהיה הדין אם אירע תאונה לרכב [באופן שנהג הרכב היה אונס גמור] והמזוודה ניזוקה.

בגמרא (ב"מ דז, ב) ובשו"ע (ח"מ סימן שמ ס"א) קיימא לן שהשואל חייב באונסים. אולם אם מתה הפרה מחמת מלאכה אף השואל פטור. ואמרו בגמרא (שם צו, ב) הטעם משום שאומר השואל למשאל לא לאוקמי בכילתה שאילתא. והיינו שמכיון שלשימוש זה השאל את הפרה, אין יכול המשאל לטעון כנגדו כלום.

אכן נתקשו הראשונים, והלא אף אם אירע אונס בחפץ בודאי אין זה אשמת השואל, ואף על פי כן חייב לשלם, ואם כן מדוע כשמתה מחמת המלאכה פטור. ומצינו בטעם הפטור שלושה מהלכים:

א. שיטת הרמב"ן (שם) הטעם שפטור השואל משום שהמשאל פשע שהיה צריך לבדוק את פרתו אם ראויה למלאכה, וכיון שלא בדק הפסיד לעצמו. [וממילא זה שייך בנוק מחמת המלאכה עצמה]. ב. שיטת הגמרא יוסף (שם), מכיון שידע המשאל שיתכן שייפסד החפץ ואף על פי כן השאילה, התירה למיתה והפסיד לעצמו. ג. המחנה אפרים (הלכות שאלה ופקדון סימן ד) כתב טעם מחודש, דסתם שואל כלי או בהמה עבור מלאכה, ואם מתה הבהמה או נשבר הכלי מתברר שהבהמה והכלי לא היו ראויים למלאכה ואם כן הוי שאלה בטעות, שהרי אם בתחילה היה יודע השואל שאינה ראויה למלאכה לא היה שואלו, ומתבטל השאלה ולכן פטור.

והנה מצינו בשו"ע (סימן ש"מ ס"ג) שיטת הרמ"ה השואל בהמה מחבירו לילך דרך ידוע ובאו עליו לסיטים באותו הדרך או חיות רעות ואנסוה ממנו חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה. והרמ"א הביא את שיטת הרמ"ה שדין חולקין בזה וס"ל דזה לא נקרא מתה מחמת מלאכה שהרי אף בלא הליכת הדרך יתכן שיבוא לה אונס כזה. ומבואר שיטת הרמ"ה שהפטור של מתה מחמת מלאכה היינו אף כשהנזק לא בא מחמת עצם המלאכה, אלא בא בגרמת המלאכה. ואף הרמ"ש לא נחלק אלא משום שסובר שבכה"ג לא נחשב בעצמו לא בגרמת המלאכה כיון שפעמים שאף בעיר באים ליסטים.

וכתב במחנה אפרים [וכ"מ מדברי הנהיבות סק"ה] דשיטת הרמ"ה תלוי בטעמי הפטור של מתה מחמת מלאכה, דלשיטת הרמב"ן שטעם הפטור מחמת פשיעת המשאל, בודאי לא שייך באופן זה שבאו ליסטים או חיות רעות בדרך, שהרי המשאל לא פשע כלל בכך, ולשיטתו ראוי להתחייב בזה ככל שאר אונסין שהשואל חייב בהם, וכן הטעם שכתב במחנה אפרים לא שייך הכא כיון שהכלי מצד עצמו ראוי למלאכה ואין כאן שום טעות בשאלה. ועל כרחק דס"ל לרמ"ה כטעם הנמק"י שמכיון שידע המשאל שיתכן שיפסד התירה למיתה, ולכן אף כשהשאלה לדרך כיון שידע שיתכן שיפסד מחמת ליסטים וכדו' ששכיחים בדרך פטור השואל. [אכן גם הרא"ש שהובא ברמ"א שנחלק על הרמ"ה וסובר שאם באו ליסטים בדרך אינו נפטר כדון מתה מחמת מלאכה, לא כתב את טעם הרמב"ן אלא תפס טעם אחר משום דאף אם לא היה עושה את המלאכה והיתה הבהמה בבית היו יכולים ליסטים לבוא, ואף שלא ראינו שבאו שם ליסטים מ"מ כיון שגם שם יכולים ליסטים לבוא, ולא פטרינן במתה מחמת מלאכה רק בדברים שמתרחשים רק מחמת המלאכה].

והש"ך (סי"ה) העלה הלכה שהעיקר כשיטת הרמב"ן שטעם הפטור מחמת פשיעת המשאל, ובכל אופן שלא פשע המשאל חייב השואל ככל אונסין.

והנה נידוננו בענין מזוודה שניזוקה בתא המטען מחמת מכה וכדו', או שאירע תאונה והמזוודה ניזוקה, שההיזק לא בא מחמת המלאכה עצמה אלא מחמת דבר אחר שאירע באמצע השימוש הרגיל, והדבר ברור שהיה מותר לשואל להניח את המזוודה בתא המטען מכיון הוא מנהגו של עולם וזה האופן היחיד לנסוע באוטובוס ציבורי, ובודאי נתן המשאל רשות לשואל להניחה שם ולאו עבר על דעתו בכך.

ואם כן אם ניזוקה בדרך תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, לשיטת הרמב"ן חייב השואל ככל חיוב אונסים. וכן לשיטת המחנה אפרים חייב השואל, שהרי לא שייך לומר באופן זה שאלה בטעות. ולשיטת הרמ"ה ששואל פטור כשבאו ליסטים בדרך, אף שאין בזה פשיעה מצד המשאל, ואף שאין הנזק מחמת המלאכה ממש, שכיון שלכך השאל המשאל את הבהמה התירה למיתה, הכי נמי במזוודה שניזוקה בתא המטען יפטור, שהרי ידע המשאל שזה שימוש החפץ והתירה לכך. ולשיטת הרא"ש שהובא ברמ"א יש לדון, כי יתכן מאד שבכה"ג יודה הרמ"ש שאמרינן שאם המזוודה היתה נשאת בביתה ללא שימוש בודאי לא היתה נשברת, וממילא שייך הפטור של מתה מחמת מלאכה.

ואף שהש"ך הכריע כדעת הרמב"ן ומצינו בחות יאיר (סימן קס"ה) שאין לומר קים לי נגד הכרעת הש"ך, מכל מקום מצינו גדולי הפוסקים (נתיבות סימן קעו ס"ק ס; חתם סופר ח"מ סימן נב; שער המלך הלכות שאלה פ"ו) שבדבריהם מבואר שאפשר לומר קים לי כדעת הרמ"ה, ולכן בודאי יכול השואל לפטור עצמו בקים לי כדעת הרמ"ה.

אכן לכאורה יש לסיג את הדברים שבאופן שהשואל אמר למשאל שמתעתד לנסוע ברכב פרטי ולבסוף נסע ברכב ציבורי וניזוק מחמת אחד הנוסעים, ויכל המשאל לומר לו שלא השאילה על דעת כן והיה אסור לו להשתמש בזה לצורך כך, ולא שייך בזה אף טעמו של הנמוקי"י ולא יפטור אף לדעת הרמ"ה. ועוד, שנחשב לגזול ככל שואל שלא מדעת דהוי גזול ובודאי חייב.

אך עדיין יש לדון באופן שמודה המשאל שאף אם היה מבקש לנסוע בתחבורה ציבורית היה משאלו, אולם עדיין טוען שמכיון שלא השאלו לכך בפירוש, לא שייך פטורא של מתה מחמת מלאכה.

והנה באמת יש להסתפק בכל גוונא של שואל שלא מדעת באופנים המותרים [כגון שידוע שמסכים, דבר מצוה וכדו'], אם פטור דלשיטת הרמב"ן והנימוקי"י יוסף לא שייך בהא פטורא של ומתה מחמת מלאכה, כיון שהמשאל לא פשע, וגם לא התיר את חפציו לאפשרות שינזק, שהרי לא השאלו כלל, אולם לדעת המחנה אפרים באופן שיש סברה שעצם השאלה נעשה בטעות, לכאורה גם בכה"ג יהיה שייך פטורא דמתה מחמת מלאכה. וצ"ע אם שייך לומר קים לי כמחנה אפרים. [אולם בנידו"ד לכל השיטות יתחייב, שהרי בנידוננו לא שייך כלל לומר טעות בשאלה וכדלעיל]. שו"ר שבפוסקים נחלקו בזה (ראה דרישה סימן ש"מ; שו"ת התעוררות לתשובה ח"מ סימן כו; באה"ח ושע"ת סימן תקפ"ה; קצוה"ח סימן שש סק"ב ונתיבות ס"ק ה; שדי חמד אסיפת דינים הלכות ד' מינים סימן ג אות ט), ומסתבר שיכול המוחזק לומר קים לי. אכן באופנים שלא שייך כלל אחד מכל טעמי הפטור לכאורה לא שייך לומר קים לי ועדיין צל"ע בזה היטב.

העולה לדינא:

א. השואל מזוודה והניחה בדרך כל אדם בתא המטען, או אירע תאונה (שלא באשמת השואל כלל) והמזוודה ניזוקה, יוכל לפטור עצמו כשיטת הרמ"ה שאף ככה"ג שייך פטור של מתה מחמת מלאכה. אולם גם המשאל יכול לתפוס בטענת קים לי כדעת הרמב"ן.

ב. אם אמר לשואל שנוסע ברכב פרטי ולבסוף נסע ברכב ציבורי וניזוק מחמת אחת הנוסעים, וטוען המשאל שלא היה משאלו לכך וניזוק חייב.

ג. בכל אופן ששואל שלא מדעת באופן המותר נחלקו הפוסקים אם שייך פטורא של מתה מחמת מלאכה, ונראה שיכול המוחזק לומר קים לי. [יתכן שיש חילוק בין אם הנזק נעשה מחמת המלאכה ממש דשייך טעם המחנה"א, או שנעשה מחמת גרמת המלאכה דכה"ג לכאורה לא שייך אחד מטעמי הפטור ולכו"ע חייב. אולם מסתימת הפוסקים הפוטרים לא נראה שסברתם רק מחמת דברי המחנה"א]

ד. באופן ששאל לנסוע ברכב פרטי, אולם אירע לו שינוי ונסע ברכב ציבורי באופן שהיה מותר לו לעשות כן וניזוק מחמת תאונה, יתכן שיפטור אף לשיטת המחייבים בשואל שלא מדעת, משום שכיון שנתן לו רשות לנסוע עם המזוודה ברכב פרטי שגם עלול לתאונות נמצא שהתירו לנזק וכסברת הנימוקי"י יוסף. ויל"ע.

דיני תפילת מוסף ומנחה של שבת

התפלל שחרית או מנחה קודם מוסף / קריאת התורה לאחר מוסף או מנחה / זמן אמירת 'ואני תפילתי' / הפטרה במנחה

זמנה של תפילת מוסף

א. מתפללים מוסף מיד אחרי תפילת שחרית (שו"ע סי' רפו), ואפילו אם מתפלל בנץ כוונתיקין שעדיין עוד לא הקריבו קרבן מוסף, מפני שזמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש (בחצות היום), מכל מקום עיקר זמנה מתחיל מיד אחר הקרבת קרבן תמיד בבוקר (ביה"ד"ה מיד, שועה"ר).

ב. זמן תפילת מוסף נמשך עד שש ומחצה לכתחילה, ואם מתפלל אחרי שבע שעות נקרא פושע ויצא ידי חובתו, מפני שבדיעבד זמנה נמשך כל היום, אך יש לזהר מאוד להתפלל מוסף קודם שעה שש ומחצה כדי שלא יהא פושע.

הגיע זמנה של תפילת המנחה

ג. אם התאחר אחר שש ומחצה והיא קודם שעה שביעית אפילו שהגיע זמנה של מנחה, מסתפק הפרמ"ג שאולי כאן כולי עלמא מודים שיתפלל מוסף ואח"כ מנחה, אולם בשועה"ר סתם להלכה שאין נפק"מ אחר שעה שש ומחצה בין קודם שעה שביעית לאחר שעה שביעית, ודינו כמו שיבואר בהמשך.

ד. אם התאחר לאחר שעה שביעית מביא השו"ע שתי שיטות: שיטה א' שיתפלל קודם מנחה מפני שכבר הגיע זמן מנחה, ואח"כ יתפלל מוסף, שיטה ב' אם עדיין לא הגיע זמן מנחה קטנה ואין לו סיבה שמצריכו להתפלל כבר מנחה, יתפלל מוסף ואח"כ מנחה, אבל אם יש לו סיבה שמצריכו להתפלל מנחה אף שעדיין לא הגיע זמן מנחה קטנה כגון שרוצה לאכול סעודה גדולה וכדו' או שכבר הגיע זמן מנחה קטנה, יתפלל מנחה ואח"כ מוסף.

ה. בדיעבד אם התפלל מוסף קודם מנחה יצא בכל גווני לכולי עלמא (רמ"א), אכן בציבור מתפללים לעולם קודם מוסף ואח"כ מנחה, כדי שלא יבא לידי טעות להקדים מנחה למוסף בפעם אחרת אפילו קודם חצות (מ"ב סק"ד).

ו. להלכה פסקינן כשיטה שניה של המחבר בשו"ע, ואף שבפשטות היו צריכים לפסוק כשיטה הראשונה כמבואר בכללי הפסק מהשו"ע יו"ד סי' רמב, מ"מ בדבר דרבנן [שנוסח התפילה לכו"ע היו דרבנן] סומכים בדיעבד באופן שיש סיבה מיוחדת כמו השיטה השניה, ולכן הכא סומכים על השיטה השניה, כיון שלפי דברי האריז"ל מובא טעם בסוד שתפילת מוסף צריכה להיות דייקא לפני תפילת מנחה (כה"ח סק"ו).

ז. אם התאחר עד הלילה אין לו תשלומין אפילו שלא התפלל מחמת אונס או שוגג, מפני שקרבן מוסף אין לו תשלומין, ולכן עבר זמנו ובטל קרבנו

(ערוה"ש סי"א), אלא שאז אומרים 'ואני תפילתי' קודם קדיש כדי שלא יפסיק בין קדיש לתפילה (מ"ב סק"ד).

עטיפת הטלית

יד. הש"ץ מתעטף בטלית בשבת במנחה, ועל פי קבלה יש לזהר שהטלית בעת תפילת מנחה לא יכסה פניו, והמצח ישאר מגולה (שע"ת), וזמן לבישת הטלית היא אחרי קדיש שאומרים לאחר ובא לציון, ומובא בשע"ת (סק"א) משער הכוונות שיתעטף אחרי אמירת פסוק 'ואני תפילתי' כדי שיתעטף בעת רצון, אולם בכה"ח (סק"ג) מביא משער הכוונות שיתעטף קודם שאומר 'ואני תפילתי' שיהא מעוטף בטלית בעת רצון, וכתב הקצוה"ש (סי' צ"א סק"א) שמ"ש בשערי תשובה הוא טעות סופר והנכון כמו שמובא בכה"ח.

קריאת התורה לאחר מנחה

טו. אם לא קראו בתורה לפני תפילת מנחה, כגון שאיחרו לבוא לביהכ"ס אחרי קריאתה, או שלא היה להם ס"ת וכדו', יקראו לאחר התפילה, כמו שמובא בשע"ת (סק"ב) שהמהרי"ל כשאחר לבוא לביהכ"ס לאחר שסיימו קריאתה היה מתפלל עם הציבור ואחר כך קרא הפרשה, ואף שבא"א מבוטשטאטש מסתפק בזה אם אפשר בכלל להשלימו לאחר התפילה, וכן אפשר לומר שמה שמובא בשם המהרי"ל שקרא בפרשה היינו בחומש ולא בספר תורה (ליקוטי מהרי"ח ועוד), ולמעשה המיקל לקרוא בתורה לאחר התפילה יש על מי לסמוך כפשטות דברי מהרי"ל שקרא בס"ת כמ"ש בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קע"ה).

אמירת הקדיש לאחר קריאת התורה

טז. אין אומרים קדיש כשקוראים בתורה במנחה לעולם (בין בשבת ובין בחול), מפני שהקדיש שאומרים קודם שמונה עשרה קאי נמי על קריאת התורה, ולכן צריכים לזהר שלא להפסיק בין קריאתה לשמונה עשרה כדי להסמיך הקדיש לקריאתה ולשמו"ע (מ"ב סק"ד).

יז. ומשום זה יש שנוהגים שלא לומר מזמורי הללויה אודה וכו' בשעה שגוללים הס"ת כדי שלא יהא הפסק, וטעם המקומות שנוהגים לאומרו משום שמזמורי אלו הוא במקום הפטרה שהיו רגילים בזמן הגאונים להפטיר במנחה בשבת כמו שמפטירין במנחה בתענית ציבור, ולכן לא נקרא הפסק כיון מכח קריאתה קא אתיא כקריאה אריכתא דמי, וזה הטעם ג"כ שלא הוא הפסק מה שאומרים לדוד מזמור וכו' כשמכניסים הס"ת (ליקוטי מהרי"ח).

יח. יש נוהגים שהש"צ מתחיל באמירת הקדיש בתפילת מנחה, בעוד שמכניסים הס"ת להיכל ומעמידה על מקומה, וכמעט בשעה אחת מסיים הקדיש ביחד עם הכנסת הס"ת, שאז נראה וניכר יותר שהקדיש קאי בין על הקריאה ובין על התפילה (קצוה"ש סק"ה), משא"כ בתפילת מוסף אין להתחיל קדיש אלא לאחר שהוכנסו הס"ת להיכל כדי ליתן כבוד לתורה.

יט. והקוראים בתורה לאחר התפילה צריכים לומר קדיש לאחר הקריאה, כמו שאומרים קדיש כשקוראים בתורה בחול לאחר תפילת שחרית, כיון שלא אומרים קדיש קודם התפילה שקאי גם על קריאתה מפני שכבר התפללו (קצוה"ש שם סק"ה).

(שו"ע סי"א), ואם צריך עדיין להתפלל שתי תפילות מוסף ומנחה, ויש לו זמן קודם הלילה להתפלל רק תפילה אחת, יתפלל מוסף קודם הלילה, ובמעריב יתפלל שתי תפילות להשלים תפילת מנחה, שמוסף אי אפשר להשלים במעריב (מ"א).

מוסף קודם קריאת התורה

ח. לכתחילה צריכים לשמוע קריאת התורה לפני תפילת מוסף, ויש בו טעם ע"פ סוד שקריאת התורה צריך להיות בין חזרת הש"ץ של שחרית לתפילת לחש של מוסף, אך כשיש הכרח גדול כגון שאין ס"ת פנוי כעת וממתינים שיובא להם ס"ת, או שאין מקום כעת לקריאה (כה"ח סק"ד), או מכל סיבה אחרת (שו"ת משנה שכיר או"ח סי' פו), אפשר להקל ולהתפלל מוסף קודם קריאת התורה.

מוסף קודם שחרית

ט. לכתחילה אין להתפלל מוסף קודם שחרית, אפילו באופן שאיחר לבוא לביהמ"ד והגיע כשהציבור מתפללים מוסף, שלא יתפלל מוסף עמהם, אלא יתפלל שחרית בזמן שהציבור מתפלל מוסף, ואז יחשב לו שהתפלל בשעה שהציבור מתפללים, ויכול להיות שגם יחשב כמו שמתפלל בציבור ממש (שו"ת מנח"י ח"ו סי' לו).

י. בדיעבד אם התפלל מוסף קודם שחרית יצא (רמ"א סי"א), אף שאם הקריבו קרבן מוסף לפני קרבן התמיד פסול, מכל מקום בתפילה לא החמירו כ"כ, משום שלמעשה סוף סוף התפלל בשעה הראויה להקרבת הקרבן (שועה"ר), ולכן אחד שטעה והתפלל מוסף במקום שחרית יצא ידי מוסף ויתפלל שחרית במקום מוסף, אלא שיזהר להתפלל שחרית קודם שיעבור זמנה שהיא חצות היום.

דיני תפילת מנחה

יא. אומרים במנחה 'אשרי' ובא לציון' (שו"ע סי' רצב), שאין אומרים סדר הקדושה בשחרית כמו שאומרים בחול, משום שמאריכים הרבה בבוקר בתפילת שחרית ומוסף ואיכא טירחא דציבורא, לכן משלימים סדר 'קדושת ובא לציון' במנחה (מ"ב סק"א).

יב. אחרי אמירת 'ובא לציון' אומרים קדיש, ואומרים פסוק 'ואני תפילתי' וגו' בעמידה (שע"ת), משום שבמנחה בשבת הוא עת רצון, כיון שאנחנו לא מתנהגים כמו העכו"ם ששותין ומשתכרין ופוחזין, אלא אף שאכלנו ושתינו אנו מיושבים בדעתנו ומתפללים ולומדים בתורה, ולכן בזמן שאנו קוראים בתורה נהיה עת רצון גדול מאוד (מ"ב סק"ב).

יג. ולכן ביו"ט שלא קוראים בתורה אין אומרים 'ואני תפילתי', ועוד משום שבשבת במנחה נקרא 'רעוא דרעוין' כמ"ש בזוהר הק' משא"כ ביו"ט, ומשום טעם זה אומרים בשבת אפילו אם מתפלל ביחידות, או כשמתפללים במקום שאין שם ס"ת

